

CONSELL DE LA JOVENTUT DE BARCELONA

Àmbit d'Educació

PARTICIPACIÓ SECUNDÀRIA

**Estudi sobre la participació de l'alumnat als centres
públics de secundària de Barcelona**

Barcelona, 2 de juny de 2002

Presentació

El concepte de participació, la idea de repartiment del poder entre aquells que es veuen afectats pel seu exercici, és consubstancial al concepte de democràcia. I com a exemples d'això podem rebuscar (retrocedir) fins a l'Atenes clàssica, on la participació era una condició *sine qua non* per exercir la ciutadania; o podem assistir al debat que durant el segle XVIII van mantenir els partidaris de la democràcia directa i els que defensaven el govern representatiu. Així, doncs, no és un debat nou, de fet ha guanyat importància a partir del nou context polític marcat per les diferents propostes de globalització.

Malaauradament, i com vivim temps de crisi de la política, però sobretot de crisi de les idees, el concepte de participació acostuma a ser presentat com una novetat, un plus, un luxe, quelcom a afegir a la nostra tasca quotidiana per enriquir-la o com a molt per facilitar-la. En el pitjor dels casos és un bonic instrument legitimador. A més, es presenta absolutament desvinculada de la política, com si fossin coses diferents.

Aquesta situació, amb la que portem convivint durant anys, parteix d'un concepte *light* de participació (també podríem anomenar-lo concepte *naïf*), concepte que per sort està entrant en crisi a base d'acumular fracassos. Fracassa perquè nega per omissió que existeixen relacions de poder, i que aquestes relacions de poder es donen en unes estructures que les afirmen i perpetuen. Es nega que tot procés social té un context social (i això vol dir polític, cultural, econòmic...), i que per tant, en un procés d'intervenció social com és l'educació (o les polítiques públiques, o l'associacionisme), s'ha de fer un exercici previ per detectar aquestes relacions de poder, però també s'ha de conèixer el context social.

A l'hora de fer aquest estudi sobre la participació de l'alumnat als centres d'educació secundària de titularitat pública de la ciutat de Barcelona, varem intentar no caure en aquests errors, i per tant, **hem utilitzat com a marc teòric la idea de participació en tant que "grau d'equilibri en les relacions de poder a l'hora d'establir uns objectius i estratègies que afecten als diversos membres d'una col·lectivitat"**.

Creiem que el resultat és realment bo, i que ens ofereix les claus per entendre la situació, que recull prou punts de vista com perquè puguem gaudir d'una visió general. Però sobretot, que **ens situa en un marc de referència diferent, davant del qual cadascú ha de prendre una postura i decidir què vol fer.**

Queda clar que la participació és una opció política, i això vol dir que n'hi ha d'altres. També queda clar que no és cap solució màgica, però sí una solució més avançada de gestió de l'esdevenir educatiu, i que **voler optar per la participació en l'educació, o sigui, per la democratització dels centres escolars, comporta assumir els esforços i les conseqüències, algunes de les quals necessàriament són imprevisibles.**

Creiem, doncs, que l'estudi que us presentem aporta nous elements de criteri a l'alumnat, al professorat, a l'Administració i a les associacions, sobre un tema que preocupa, i que per tant serà d'utilitat per a tota la comunitat educativa, i el que és més important, reabilita el debat, perquè aborda de cara la situació partint d'un marc teòric que, en definitiva, planteja l'educació com una opció política.

Joffre Villanueva i Beltrán
President del CJB

0. ÍNDEX

1. INTRODUCCIÓ	1
2. MARC TEÒRIC	3
2.1. El concepte de participació	3
2.2. La participació en les institucions educatives	3
2.3. La participació de l'alumnat en les institucions educatives	5
2.3.1. Les funcions de la participació de l'alumnat	5
2.3.2. La participació efectiva de l'alumnat	7
2.3.3. Els nivells de participació de l'alumnat	8
3. OBJECTE I OBJECTIUS DE L'ESTUDI	9
3.1. Construcció de l'objecte d'estudi.	9
3.1.1. Mapa Conceptual	10
3.2. Objectius de l'estudi	11
4. METODOLOGÍA	12
4.1. L'estudi de cas com estratègia d'investigació	12
4.1.1. La selecció del casos estudiats	13
4.2. L'Estratègia de triangulació	14
4.2.1. La percepció dels propis actors: alumnat i professorat	14
4.2.2. EL discurs de centre i el marc formal de la participació: anàlisi de documentació	16
4.2.3. El funcionament dels consells escolars de centre	16
5. DESCRIPCIÓ DELS CENTRES	17
5.1. IES Les Corts	18
5.1.1. L'Entorn	18
5.1.2. El Centre	19
5.2. IES Fort Pius	21
5.2.1. L'Entorn	21
5.2.2. El Centre	22
5.3. IES Barcelona-Congrés	24
5.3.1. L'Entorn	24
5.3.2. El Centre	25
5.4. IES Milà i Fontanals	27
5.4.1. L'Entorn	27
5.4.2. El Centre	28

6. PERCEPCIÓ DELS ACTORS	29
6.1. La percepció de l'alumnat	29
6.1.1. Els objectius de la participació	29
6.1.2. Les variables internes o instrumentals	32
6.1.3. Variables externes o estructurals	36
6.2. La percepció del professorat	37
6.2.1. Els objectius de la participació de l'alumnat	37
6.2.2. Les variables internes o instrumentals	41
6.2.3. Variables externes o estructurals	45
7. ANÀLISI DE DOCUMENTACIÓ	46
7.1. El Discurs de Centre	48
7.1.1. Anàlisi Comparatiu	49
7.1.1.1. Milà i Fontanals, un cas excepcional	49
7.1.1.2. Coincidències en el discurs del Fort Pius, Les Corts i Barcelona-Congrés	49
7.1.3. RESUM	51
7.2. Marc Formal de la Participació	52
7.2.1. Organigrama	52
7.2.2. Reglament d'ordre intern	53
7.2.3. Resum	56
7.3. Marc de Relacions	56
7.3.1. Anàlisi Comparatiu	56
7.3.1.1. Drets i Deures de l'alumnat	56
7.3.1.2. Normes de convivència	57
7.3.2. Resum	58
8. ANÀLISI DE LES ACTES DEL CEC	59
8.1. Freqüència de les Reunions	59
8.2. Temes Tractats	59
8.3. Presència i Intervenció dels Alumnes	60
8.4. Resum	61

9. CONCLUSIONS

62

- 9.1. Els nivells de participació de l'alumnat
 - 9.1.1. Els nivells de participació en el Consell Escolar de Centre
 - 9.1.2. Els nivells de participació en l'estructura de delegats/des de curs
 - 9.1.3. Els nivells de participació en els espais de participació
 - 9.1.4. Els nivells de participació en relació a les estructures
- 9.2. Les estructures de participació
 - 9.2.1. El Consell Escolar de Centre
 - 9.2.2. L'Estructura de Delegats/des de Curs
 - 9.2.3. Els espais de participació: les tutories i les Associacions d'Alumnes
- 9.3. La cultura participativa de l'alumnat
- 9.4. Les funcions de la participació de l'alumnat
- 9.5. Les contradiccions en la participació de l'alumnat
 - 9.5.1. Del discurs a la praxis
 - 9.5.2. L'espai i el temps de la participació
 - 9.5.2. La vigència de les estructures de participació de l'alumnat
 - 9.5.3. La participació en un context de desigualtat
 - 9.5.4. Les variables externes de la participació
- 9.6. Reflexionar sobre la participació

10. BIBLIOGRAFIA

ANNEXES

- I. Guió Grup de Discussió Alumnat
- II Guió Entrevista Professorat
- III. Mapes de la Situació dels centres
 - III.1. IES Les Corts
 - III.2. IES Fort Pius
 - III.3. IES Barcelona-Congrés
 - III.4. IES Milà i Fontanals
- IV. Quadres comparatius Percepció Alumnat
 - IV.1. Objectius
 - IV.2. Variables Instrumentals
 - IV.3. Variables Externes
- V. Quadres comparatius Percepció Professorat
 - V.1. Objectius
 - V.2. Variables Instrumentals

V.3. Variables Externes	
VI. Quadre comparatiu Discurs de Centre	
VII. Quadre Comparatiu Organigrames	
VIII. Quadre comparatiu Marc Formal de la Participació	
IX. Quadre comparatiu Marc de Relacions	
X. Quadres comparatius Actes Consell Escolar de Centre	
X.1. Ordre del dia	
X.2. Intervenció de l'Alumnat	
XI. Funcions i composició del CEC	

2. MARC TEÒRIC

2.1. El concepte de participació

Els diccionaris de la llengua ens diuen que participar significa prendre part en les coses. Aquesta forma genèrica de definir la participació fa que quan abordem el concepte emmarcat en un context determinat, com seria la participació en el sistema educatiu, puguem caure en el reduccionisme d'afirmar que el simple fet de "consumir" activitats (en el cas que ens ocupa, educatives), els diferents estaments que composen les organitzacions educatives ja estarien participant.

Malgrat això, l'enfoc del nostre estudi va una mica més enllà, en el sentit que hem volgut acotar el concepte. Plantegem la participació des de la seva vessant política, entenent per política la participació dels diferents actors en la "res pública".

En aquest sentit, i seguint la proposta de San Fabián¹, entenem que el concepte de participació fa referència al grau d'equilibri en les relacions de poder a l'hora d'establir uns objectius i estratègies que afecten als diversos membres d'una col·lectivitat.

Per tant, si la participació es defineix en base a una col·lectivitat, entenem que aquesta va lligada íntimament al concepte d'organització. Així doncs, la participació està definida i matitzada en la organització, en la realitat organitzativa d'aquesta col·lectivitat, ja sigui en relació als objectius de l'organització o en relació a la importància de les relacions dins el marc de l'organització (Díaz Noguera, M^aD., 1995).

2.2. La participació en les institucions educatives

En el marc de les organitzacions educatives, el concepte de participació que hem definit es concreta en l'implicació dels diversos estaments (el professorat, les mares i pares i l'alumnat²) en els processos de presa de decisions que es realitzen sobre tots els aspectes de la vida del centre, tant del seu govern com en les activitats acadèmiques i extraescolars.

La participació, però, no pot reduir-se a una dimensió teòrica sinó que ha de traduir-se en estructures organitzatives i concretar-se en reglaments (més o menys formals), la qual cosa implica la seva interiorització i plasmació en les conductes, actitud, valors i creences dels seus membres. És a dir, la participació, a part

¹ SAN FABIÁN MAROTO, J.L. (1997): *La experiencia participativa de los estudiantes en el ámbito escolar*. C.I.D.E. Madrid, pp: 9-13.

² El personal d'administració i serveis (PAS) seria el quart estament dels centres educatius. Tot i així, i malgrat que també està representat als òrgans de govern del centre, entenem que la seva incidència en l'objecte d'estudi que ens pertoca és més aviat baixa i, per tant, l'obviarem al llarg de la recerca.

d'estar inclosa en els discurs, ha de materialitzar-se en la praxis quotidiana i en el substrat cultural que la sosté (Álvarez Núñez, Q.,2001).

Aquesta participació de cada un dels estaments que intervenen en un centre educatiu és desigual. Això s'explica, en gran mesura, per les relacions que estableixen els estaments entre sí i per la relació que mantenen amb la institució educativa.

Quadre I: Vinculació dels estaments educatius entre sí i amb la institució³.

Col·lectius	Durada vincle	Drets en joc	Cohesió	Relacions de poder
Professorat	Permanent	Professionals	Elevada	Sobre els alumnes (directe) Sobre els pares i les mares (indirecte)
Pares i mares	Ocasional	Clientelars	Baixa	Sobre els alumnes (directe) Sota el professorat (indirecte)
Alumnat	Transitòria	Individuals	Variable	Sota el professorat (directe) Sota els pares i mares (directe)

El que apareix en les institucions educatives del sistema actual és un entramat format per tres grups (professorat, pares i mares, i alumnat) vinculats entre si per relacions que no són de col·laboració sinó de poder.

Són relacions asimètriques i bipartides (no tripartides) com les que vinculen als professors amb els alumnes, a professors amb mares i pares o als pares i les mares amb els fills i filles.

Això és així perquè els tres grups tenen graus d'implicació diferents: mentre que per als alumnes l'escola és un lloc de formació, per als professors és un lloc de treball i per als pares i mares és una institució marginal.

D'aquesta manera, les posicions assignades i les actituds adoptades davant la participació resulten mediatitzades per la forma en la que s'ha definit socialment la relació de cada agent amb l'escola: els pares i mares són considerats els tutors dels fills sens dubte; els alumnes han d'aprendre (però amb quin grau de decisió, de quina manera, en quines condicions,...); i el professorat ha d'ensenyar (però en quines condicions de treball, amb quin mètode,...). (Fernández Enguita, M.1992).

³ Adaptació del quadre presentat per M. Fernández Enguita a *La profesión docente y la comunidad escolar: crónica de un desencuentro*. Fundación Paideia, Ediciones Morata. Madrid, 1993.

2.3. La participació de l'alumnat en les institucions educatives

L'alumnat, com a estament, té doncs implicació específica en la presa de decisions. Aquesta participació de l'alumnat en les organitzacions educatives es desenvolupa en tres contextos de participació (Gil Villa, 1995):

- *El context polític:* en el que es desenvolupa la participació en el govern del centre, control i gestió.
- *El context acadèmic:* en el que té lloc la participació en les activitats acadèmiques relacionada amb l'acció pedagògica a l'aula.
- *El context comunitari:* en el que es produeix la participació en activitats extraescolars (no realitzades en estrictament en el marc del centre).

D'aquesta manera el mapa de participació sorgeix de la estreta interrelació de la participació en cadascun dels tres contextos.

En aquest marc, les relacions escolars es desenvolupen en dues dimensions bàsiques: la que potencia la implicació de l'alumne en la seva pròpia formació, i que afecta als processos d'interacció educativa; i la que permet el desenvolupament del procés d'assumir responsabilitats en les tasques de decisió política i de gestió del centre educatiu.

2.3.1. Les funcions de la participació de l'alumnat

D'aquestes dues dimensions bàsiques se'n deriven tres funcions que aconsegueix la participació de l'alumnat: d'una banda és un instrument per a la gestió del centre educatiu, i, d'altra banda, és alhora un mitjà d'aprenentatge en termes de participació i un mecanisme de formació dels alumnes en termes de socialització política. És a dir, en primer lloc, una forta i regular participació de l'alumnat facilita que en el seguiment i la presa de decisions s'incorpori la seva visió de la realitat del centre, que difícilment es pot obtenir des de la perspectiva dels altres estaments. En segon lloc, la participació de l'alumnat genera un bloc de continguts que permet treballar per aconseguir tot un seguit de capacitats vinculades directament amb l'objectiu formatiu de la participació. I en tercer lloc, la participació juga un paper molt important en termes de socialització política de l'alumnat. (Alzinet, J).

a) La participació de l'alumnat com a instrument de gestió

La participació de l'alumnat en la presa de decisions (amb una bona informació) de tot allò que afecta al centre educatiu, contribueix a una major eficàcia en la gestió del centre ja que en els processos i en les decisions s'incorporen les necessitats, interessos i demandes dels alumnes com a membres de la comunitat educativa. D'aquesta manera, la participació de l'alumnat es converteix en un element que afegeix un plus de qualitat en la presa de decisions, alhora que és un element delimitador dels objectius i de les opcions més eficaces a seguir des del govern del centre. (Álvarez Núñez, Q., 2001).

D'altra banda, la participació de l'alumnat pot contribuir a la consecució d'un millor clima en l'organització i d'una major facilitat per a resoldre els conflictes que sorgeixen en el marc de la institució educativa. És a dir, en tant que l'alumnat es sent partícep de l'organització del centre i de la formulació dels objectius de la institució, com a estament essencial d'aquesta, pot ser més capaç de contribuir al funcionament de la institució i més capaç de plantejar els conflictes obertament i tenir mecanismes per resoldre'ls.

b) La participació de l'alumnat com a mecanisme de formació

Les raons que es donen en la teoria de la organització per a potenciar la participació en les organitzacions –millorar la qualitat de les decisions i la satisfacció del treballador, reduir la resistència al canvi i l'absentisme,...- malgrat ser suficients per justificar la participació no ho són per entendre les seves potencialitats en els centres educatius. Per tant, la idea de la participació de la comunitat com a fonament de la gestió escolar no ha de fer-nos oblidar el valor educatiu de la participació. Des del punt de vista d'una organització educativa, la participació és també un procés d'aprenentatge, un mitjà de formació i no només un mecanisme al servei de la gestió (San Fabián, 1997).

La participació de l'alumnat cal veure-la com un procés cultural en el que es promouen valors, es desenvolupen actituds, es regulen procediments i s'aprenen estratègies i aptituds. Això serà possible si els espais educatius faciliten aquests processos, unes vegades garantint-los i d'altres provocant-los i recolzant el seu desenvolupament. (San Fabián, 1997).

Aquesta funció formativa seria la vessant extrínseca o conscient dels processos d'interacció educativa.

c) La participació de l'alumnat com espai de socialització política

A banda de la funció formativa extrínseca, hi ha una vessant intrínseca que també potencia la implicació de l'alumne en la seva pròpia formació, i és la socialització política. L'escola socialitza no tant a través de les matèries del pla d'estudis sinó a través de la forma en que estan organitzats (Harber, 1991).

En primer lloc, cal tenir en compte que l'escola és un espai de socialització molt important per a l'alumnat i que la participació és un mecanisme de socialització política, d'aprenentatge d'organització per ella mateixa. És a dir, la experiència de la quotidianitat a l'escola, la constituïda per la organització del temps i de l'espai a l'escola; les relacions dels alumnes entre si, amb els professors i amb les autoritats escolars; la seva capacitat o incapacitat d'incidir en les decisions sobre el conjunt i el ritme de l'ensenyament, els mètodes d'aprenentatge o els procediments d'avaluació; les rutines quotidianes de la vida del centre; l'estructura del currículum; els processos de selecció pretesament meritocràtics i el valor simbòlic de les qualificacions, ... (San Fabián, 1997).

La experiència en la organització, gestió i funcionament quotidians de l'escola té més importància en la configuració de la consciència, les expectatives i el comportament futur dels alumnes, que no pas el contingut de l'ensenyament. (Fernández Enguita, 1992)

La organització escolar i la relació pedagògica preparen per a una integració en estructures econòmiques, socials i polítiques.

2.3.2. La participació efectiva de l'alumnat

Per tal que s'acompleixin les funcions esmentades cal fer efectiva la participació de l'alumnat. En aquest sentit, considerem elements determinants i definidors de la participació efectiva de l'alumnat el marc normatiu i les estructures que estableix; el rol del professorat en relació a la participació de l'alumnat; i la cultura participativa de l'alumnat.

a) El marc normatiu i les estructures de participació

La participació de l'alumnat ha de comptar amb un marc normatiu que defineixi unes estructures que la possibilitin i la facilitin, tenint en compte que aquestes no han d'ofegar les iniciatives que puguin sorgir i que han de ser estructures amb un contingut participatiu important.

La legislació estatal i autonòmica defineix aquestes estructures però amb certes limitacions.

Malgrat que la Constitució, en els seus articles 25.5 y 25.7, regula i assegura la participació de la ciutadania en la formació de la voluntat polític-educativa, la concreció del text constitucional en les lleis orgàniques (LODE i LOGSE) a través dels Consells Escolars de Centre el que promou és la participació com a gestió en detriment de la participació més educativa, més cívica, més oberta i estimuladora. Però fins i tot, la concreció de les funcions del Consell Escolar de Centre segon la llei, demostra que en les seves funcions predominen les activitats de control per sobre de les de gestió.

Per tant, el marc general és un marc vàlid, però les apostes fetes (com la de la LOGSE en el seu article 4.2 on afirma que qualsevol govern pot imposar una particular i pròpia visió de la cultura cívica), són apostes amb una lògica oposada a afavorir estructures que permetin una participació en sentit integral. Per exemple, l'elecció de la democràcia representativa en els mecanismes participatius dels centres educatius per sobre de la democràcia directa (tot i que el tamany no la impossibilita) és una elecció amb unes conseqüències directes.

La participació està desestructurada i té limitacions en el sentit que es primer les qüestions quantitatives per sobre de les qualitatives.

b) El rol del professorat en relació a la participació de l'alumnat

El rol del professorat en relació a la participació de l'alumnat és un element clau alhora de parlar de la participació efectiva de l'alumnat ja que el professorat és l'actor amb més poder de definició de la situació en el marc de la institució educativa. D'altra banda, tenint en compte que per tal que s'acompleixin les funcions abans definides cal que el professorat contempli la participació com "un bloc de continguts de caire transversal que ha de generar activitats formatives a vegades específiques, a vegades incloses en seqüències de diferents àrees curriculars" (Alzinet, J).

Tal i com explicàvem en la primera part del marc teòric, la participació de l'alumnat en el marc de les institucions educatives està marcada per l'assimetria que determinen les característiques de les mateixes relacions que es produeixen entre els actors –sobretot entre professorat i alumnat– en el sistema educatiu.

Professorat i alumnat no són simplement dos grups d'agents, sinó dos col·lectius units i separats a l'hora per una relació de poder en el context d'una institució. La primera d'aquestes relacions és la que uneix societat i individu: el professorat, investit de legitimitat per la societat, agent de la institució escolar, és qui té el poder per establir la norma, l'interès general. La segona relació és la que separa el mestre de l'aprenent: a qui té la possibilitat i el dret d'ensenyar de qui té la necessitat i el deure d'aprendre. La tercera és la que existeix entre els adults i els que no ho són, en una societat altament adultocràtica. (Fernández Enguita, 1992).

Així doncs, és el professorat qui té la possibilitat de definir i ordenar la realitat escolar i exigir a l'alumnat que s'amotlli a les seves definicions i a l'ordre que els han creat. En mig de tal assimetria, la participació dels alumnes no és entesa pel professorat en termes de co-decisió sinó en termes de co-laboració, d'assumpció activa per part dels primers, d'unes finalitats i uns mitjans prèviament definits pels segons.

c) La cultura participativa de l'alumnat

Entenem per cultura participativa de l'alumnat com l'entremat de significats, expectatives i comportaments que comparteix un grup d'alumnes. Elements determinants d'aquesta cultura són les mateixes estructures de participació dels centres educatius i la capacitat de socialització d'aquestes, així com el rol que hi desenvolupen els i les alumnes; el rol del professorat respecte de la participació de l'alumnat; el model cultural vigent i els mecanismes participatius desplegats per aquest model, que afavoriran criteris de participació directa o indirecta.

2.3.3. Els nivells de participació de l'alumnat

La participació efectiva de l'alumnat es pot desenvolupar a través de diversos nivells d'implicació que defineixen la participació de formes diferents. És a dir, la forma d'implicació de l'alumnat en la presa de decisions definirà unes

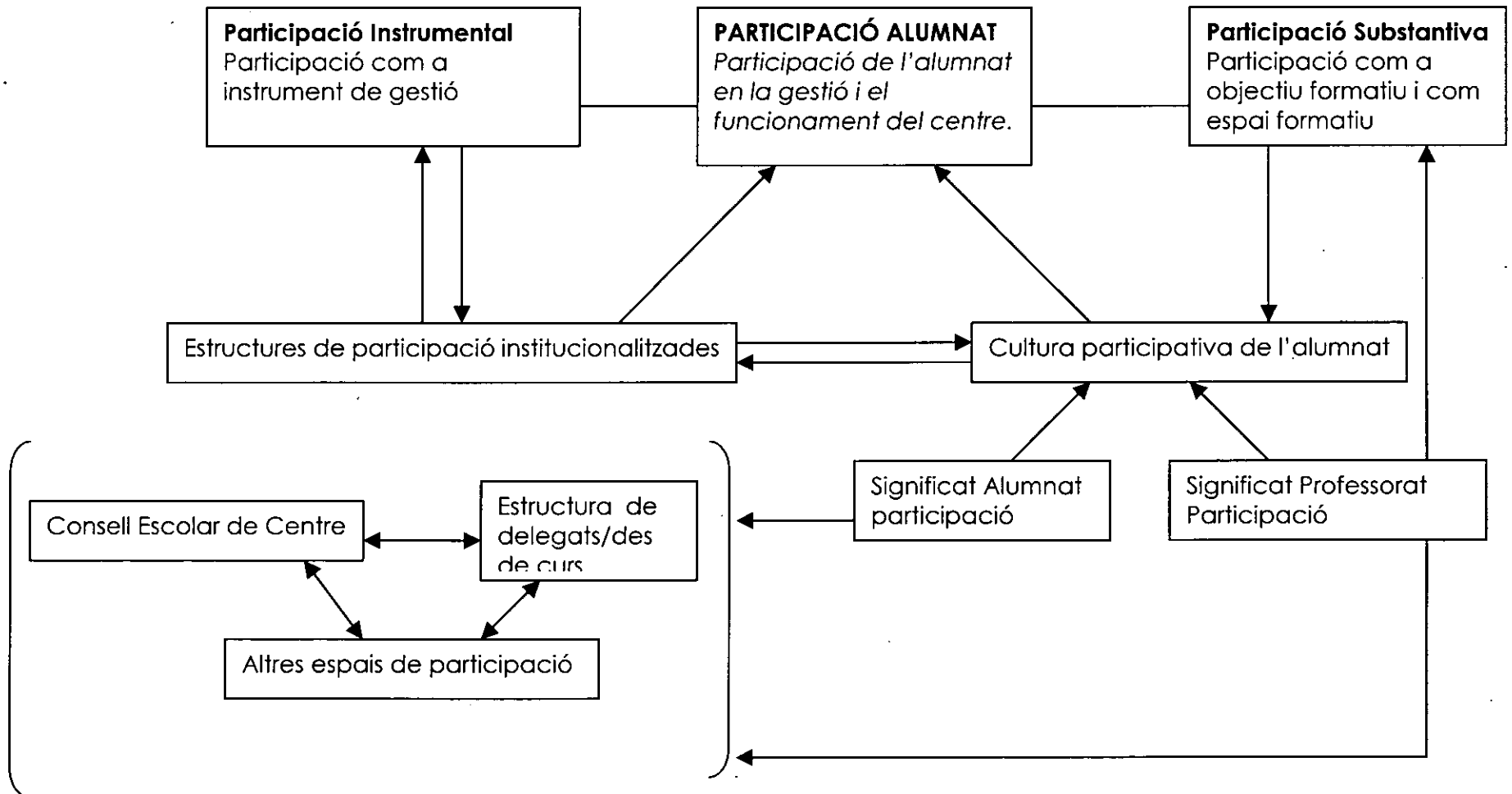
determinades característiques, en termes qualitatius, de la participació d'aquest estament. Així doncs, per tal d'avaluar i identificar, en termes qualitatius, el grau d'implicació de l'alumnat, les formes de participació, hem creat una escala de nivells de participació⁴ en la qual els nivells inferiors de la taula fan referència a una participació aparent; els nivells mitjos a una participació legitimadora, i els nivells superiors a una participació real.

Quadre II: Nivells de participació de l'alumnat

Nivells	Plantejament de la participació	Indicadors
8	Iniciada i dirigida pels alumnes.	Els alumnes pensen i actuen per ells mateixos.
7	Iniciada pels alumnes; decisions compartides pels professors	Es tracta d'iniciatives estudiantils que compten amb un ampli consens dels professors.
6	Iniciada pels professors; decisions compartides pels alumnes	Iniciatives dels professors que fan seves els alumnes amb un grau d'autonomia important.
5	Consultats i informats	Projectes dissenyats i dirigits pels professors, però els alumnes entenen el procés i les seves opinions són escoltades.
4	Assignats però informats	Els alumnes entenen les intencions del projecte (saben qui pren les decisions i per què). Després que se'ls expliqui clarament el projecte i un cop dissenyat el procés, s'ofereixen com a voluntaris.
3	Participació simbòlica	Aparentment es dóna als alumnes l'oportunitat d'expressar-se, però en realitat tenen poca o nul·la incidència sobre el tema i poques oportunitats, o cap, de formular les seves pròpies opinions.
2	Decoració	Els professors "utilitzen" els joves per enfortir estructures institucionals d'una manera relativament indirecte.
1	Manipulació	No hi ha cap mena de consulta. Els alumnes no entenen de què es tracta i per tant no comprenen les accions que se'ls proposen

⁴ L'escala que presentem ha estat elaborada en base a l'escala proposada en: FUNDACIÓ FRANCESC FERRER I GUARDIA (1999): *Joves i participació a Catalunya*. Secretaria General de Joventut, estudis n°2, Barcelona.

MAPA CONCEPTUAL

3. OBJECTE I OBJECTIUS DE L'ESTUDI

3.1. Construcció de l'objecte d'estudi

L'objecte d'estudi d'aquesta investigació és la participació de l'alumnat dels instituts d'ensenyament secundari de titularitat pública de la ciutat de Barcelona en el funcionament i la gestió del centre educatiu a través de les estructures de participació existents (Vegeu el mapa conceptual adjunt). Aquesta participació la contemplarem des de dues perspectives: la participació com a instrument de gestió (la participació instrumental) i la participació com a objectiu formatiu i alhora com a mecanisme de formació (la participació substantiva).

Com a variables que determinen aquesta participació tindrem en compte, d'una banda, i en relació a la participació entesa com a instrument de gestió, les estructures de participació institucionalitzades -la seva formulació i naturalesa i el seu funcionament- en tant que mecanisme a través dels quals han de tenir lloc els processos de participació. I, d'altra banda, en relació a la participació com a objectiu formatiu i com a mecanisme de formació, tindrem en compte la cultura participativa de l'alumnat.

Pel que fa a les estructures de participació institucionalitzades analitzarem com a estructures rellevants en el marc dels centres d'Educació Secundària, el Consell Escolar de Centre, les estructures de delegats de curs i juntes de delegats i un espai participatiu com són les tutories.

D'altra banda definim la cultura participativa¹ de l'alumnat com l'entramat de significats en funció del qual l'alumnat interpreten la seva experiència i guien la seva acció, entenent que aquesta cultura es construeix en la interacció entre els dos actors amb poder de definició de la situació en el marc del centre educatiu: el professorat i l'alumnat. En aquest sentit, doncs, la cultura participativa de l'alumnat depèn del significat que atorga l'alumnat a la seva pròpia participació, a partir del qual es construeixen les actituds i els comportaments dels i de les alumnes en termes de participació, i del significat que el professorat atribueix a la participació de l'alumnat, tenint en compte que d'aquest se'n deriva tant l'actitud com la conducta del professorat en relació a la participació de l'alumnat, amb la incorporació de la participació com a objectiu formatiu i amb la creació i potenciació de mecanismes perquè la participació esdevingui un espai formatiu.

¹ El concepte de cultura participativa de l'alumnat està construït en base al concepte de cultura exposat per C. Geertz a *Conocimiento local: ensayo sobre la interpretación de las culturas*, Paidós, Barcelona, 1994 (traducció de *Local Knowledge*, Basic Books, Nova York, 1983.)

3.2. Objectius de l'estudi

L'objectiu principal de l'estudi és realitzar un diagnòstic sobre la participació de l'alumnat en el marc de l'ensenyament secundari que aportí elements per a la comprensió d'aquesta i de tot l'entramat de variables que la determinen. En relació a aquest objectiu l'estudi pretén, en primer lloc, donar a conèixer la percepció dels actors principals –alumnat i professorat- sobre la participació de l'alumnat; en segon lloc, explicitar el funcionament real o efectiu de les estructures de participació institucionalitzades en relació al marc formal de la participació; i en tercer lloc, aportar elements de reflexió que permetin apuntar línies d'actuació en relació a la participació de l'alumnat.

4. METODOLOGIA

Tenint en compte que l'objectiu de l'estudi és fer un diagnòstic sobre la participació de l'alumnat de secundària que aportí elements per a la comprensió d'aquesta, és essencial contemplar la percepció de la situació dels principals actors implicats –l'alumnat i el professorat–; el discurs entorn la participació dels diversos centres educatius; el marc formal en el que es desenvolupa la participació; i el funcionament real de les estructures de participació. Així doncs, per tal d'assolir els objectius explicitats, l'estudi combina l'**estratègia d'investigació de l'estudi de cas** –analitzant 4 Instituts d'Ensenyament Secundari de titularitat pública significatius de la ciutat de Barcelona– i l'**estratègia de la triangulació**¹ –en el sentit que s'utilitzen diverses tècniques d'obtenció i anàlisi de la informació en cada un dels contextos o casos mostrals–. Cal destacar, la incorporació de mètodes d'anàlisi de la informació obtinguda –en relació a la percepció dels actors implicats– utilitzats en la realització de diagnòstic de participació.

Aquest és doncs –en tant que estudi qualitatiu i en tant que estudi reduït en nombre de casos– un estudi limitat en termes explicatius tenint en compte la porció de la realitat social estudiada. Tot i això, però, tenint en compte la representativitat dels diversos instituts estudiats és un estudi significatiu en termes qualitatius que ens permet comprendre la complexa realitat dels centres de secundària i de la participació de l'alumnat des del discurs dels propis actors i des de les estructures en els que es troben immersos.

4.1. L'estudi de cas com estratègia d'investigació

L'estratègia de l'estudi de cas –tenint en compte el fet que els casos escollits siguin significatius en relació a l'heterogeneïtat existent– permet, d'una banda, a nivell metodològic, la realització d'un estudi comparatiu; i d'altra banda, combinar nivell macro-micro en la investigació i així obtenir resultats en relació tant a variables estructurals com a variables referides als actors a nivell individual.

En primer lloc, doncs, l'estudi de cas ens permet la realització d'un estudi comparatiu entre els diversos centres. D'aquesta manera, és possible distingir les variables comunes a tots els centres i, per tant, extrapolables a la majoria, i les variables que apareixen tant sols en determinats casos i que cal atribuir-les a les característiques pròpies del centre en tant que centre significatiu d'una categoria concreta.

En segon lloc, com es fa explícit en el marc teòric la participació de l'alumnat en el marc dels centres de secundària està condicionada per variables més estructurals que correspondrien a un nivell macro i variables referides al context escolar, que correspondrien a un nivell micro. Així doncs, l'estratègia de l'estudi de cas ens permet abastar la major quantitat d'elements d'anàlisi possibles.

¹ Estratègies descrites per Miguel S. Vallès a *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*, Madrid, 1997. p.98-101.

4.1.1. La selecció del casos estudiats

Els criteris per a la selecció dels 4 casos, dels 4 centres d'ensenyament han estat, d'una banda, **criteris d'homogeneïtat** que ens han permès d'aïllar variables relatives a característiques de la constitució física del centre –com l'estructura d'estudis impartits o al quantitat d'alumnes del centre-; i d'altra banda **criteris d'heterogeneïtat** que ens permetessin incloure variables relatives als propis actors del centre –com l'entorn del que procedeix l'alumnat o les condicions de treball del professorat-.

a) criteris d'homogeneïtat

Els criteris d'homogeneïtat han estat: en primer lloc, la quantitat d'alumnes i per tant de professorat del centre –escollint centres d'entre 350 i 570 alumnes- que ens ha permès aïllar la variable de la mida del centre com a variable externa a les estructures de participació però incident en aquestes. En segon lloc, el criteri ha estat els estudis impartits –incloent només centres en els que es cursen els 4 cursos de la ESO i els dos cursos de Batxillerat²- aïllant així la variable de l'estructura dels estudis impartits que condiciona les característiques de l'alumnat del centre en termes d'edat, de trajectòria social,...

b) criteris d'heterogeneïtat

Els criteris d'heterogeneïtat utilitzats per a la selecció mostral han estat: la zona de la ciutat en la que està situat el centre i, sobretot, la zona de procedència de l'alumnat del centre, tenint en compte que aquesta –en el cas de la ciutat de Barcelona- ens permet inferir la repercussió dels l'entorn social en relació a la participació de l'alumnat. En aquest sentit, la mostra conté un IES amb alumnat del barri de les Corts; un IES amb alumnat procedent de l'Eixample; un IES amb alumnat procedent de Nou Barris i un IES amb alumnat procedent del barri del Raval. La procedència social de l'alumnat la considerem, doncs, una variable explicativa de la participació de l'alumnat tenint en compte que aquesta condiciona tant la cultura participativa de l'alumnat, com les condicions de treball del professorat –en el sentit que determina la diversitat d'alumnat a les aules, les actituds i comportaments de l'alumnat en relació a la institució educativa, la relació dels pares i les mares de l'alumnat en relació al centre d'ensenyament,...-.

Els Instituts d'Ensenyament secundari de titularitat pública sobre els que s'ha realitzat l'estudi són els següents (Vegeu l'apartat 5.Descripció dels IES):

- IES Les Corts, situat al Districte Les Corts
- IES Fort Pius, situat al Districte Eixample
- IES Barcelona-Congrés, del Districte Nou Barris
- IES Milà i Fontanals, situat al Districte Ciutat Vella

² Cal tenir en compte que aquesta estructura d'estudis impartits és la més abundant i la comú a tots els Instituts d'Ensenyament Secundari de titularitat pública.

4.2. L'estratègia de la triangulació

Entenen l'estratègia de la triangulació com estratègia d'estratègies, com l'ús de diverses estratègies alhora, l'estudi inclou la triangulació no en el seu sentit estricte sinó en el sentit que l'estudi de cas es fa en base a diverses tècniques d'obtenció d'informació i diverses tècniques d'anàlisi d'aquestes.

Així doncs, a cada un dels 4 IES de la mostra s'han realitzat, en primer lloc, l'anàlisi de la percepció dels propis actors –alumnat i professorat- sobre la participació i les estructures institucionalitzades. La informació procedent dels actors s'ha recollit a través d'entrevistes semiestructurades amb el professorat i amb 1 grup de discussió amb l'alumnat; i l'anàlisi de contingut s'ha realitzat a partir d'un model basat en els principis d'avaluació de processos participatius. En segon lloc, s'ha dut a terme un anàlisi de la documentació del centre educatiu (PEC, PCC, ROIES,...) per tal de definir el discurs del centre en termes de participació i el marc formal de la participació. Finalment, en tercer lloc, s'ha realitzat un buidatge i un anàlisi de les actes del Consell Escolar de Centre per tal d'analitzar-ne el funcionament en relació a la participació de l'alumnat.

4.2.1. La percepció dels propis actors: Alumnat i professorat

Per a l'obtenció de la informació en relació a la percepció sobre la participació i als mecanismes de participació per part dels propis actors hem utilitzat la tècnica de l'Entrevista semiestructurada en el cas del professorat i la del Grup de discussió per a l'alumnat; realitzant 2 entrevistes al professorat i 1 grup de discussió entre l'alumnat.

Tècniques d'obtenció de la informació

a) El Professorat: l'entrevista Semiestructurada

A cada un dels centres s'han realitzat 2 entrevistes en profunditat de caràcter semiestructurat; és a dir, realitzades a partir d'un guió de continguts comú però sense un ordre ni unes preguntes preestablertes (vegeu l'ANNEX II: Guió entrevista Professorat) a dos professors/res. La **selecció** del professorat a entrevistar s'ha fet en relació a la tasca realitzada en el marc del centre i a les referències prèvies de l'alumnat. Així doncs, en cada un dels casos s'ha realitzat una entrevista al o a la Cap d'Estudis³ del centre i una entrevista a la persona que l'alumnat ha mencionat com a referent en termes de participació. Pel que fa al **context**, cal destacar el fet que les entrevistes s'han realitzat en el marc de l'Institut al qual corresponia el professorat i sense excessives limitacions a nivell de temps.

³ La figura del/a Cap d'Estudis és la que assumeix la funció dins l'Equip Directiu del centre de coordinar la relació amb l'alumnat i alhora la que manté una relació constant amb la totalitat del professorat per a tot allò que l'afecta en la seva quotidianitat. D'altra banda, el fet de formar part de l'equip directiu suposa una visió molt completa del que implica la gestió del centre i una capacitat important de decisió.

c) L'Alumnat: El Grup de discussió

Pel que fa a l'obtenció d'informació en referència a la percepció de l'alumnat s'ha realitzat 1 Grup de discussió a cada un dels centres. Els grups de discussió s'han dut a terme en forma d'entrevista grupal a partir d'un guió de temàtiques però sense un ordre ni preguntes concretes preestablertes (vegeu l'ANNEX I: Guió Grup de Discussió Alumnat). La decisió de realitzar grups de discussió amb l'alumnat –a diferència del professorat- respon, a diversos motius: d'una banda, al fet que el Grup de discussió ens permetia salvar les dificultats d'aproximació a l'alumnat per la desigualtat existent entre entrevistador/a-alumne/a; d'altra banda, a la possibilitat que ofereix el Grup de discussió a l'alumnat de reflexionar conjuntament al voltant de la participació i dels mecanismes en els que estan immersos. La **selecció** dels i de les alumnes participants s'ha fet en relació a les tasques de representació desenvolupades per l'alumnat en les estructures de participació –incloent en els Grups de discussió als i les representants de l'alumnat al Consell Escolar de Centre i a delegats/des de curs i, en el cas d'existir Associació d'Alumnes, algun dels seus integrants-; a l'edat de l'alumnat i el nivell en curs –contemplant com a franja idònia l'alumnat entre 15 i 17 anys-; i amb criteris d'equilibri en termes de gènere. El **context** en el qual s'han dut a terme els Grups de Discussió ha estat el mateix centre al qual pertanyen en l'espai cedit pel professorat o en l'espai propi de l'alumnat en el cas de tenir-lo; fora de l'horari lectiu en tres dels casos i dins l'horari lectiu en 1 cas.

Tècniques d'anàlisi de la Informació

d) El model d'anàlisi: la diagnosi de participació

Per tal d'analitzar la informació referent a la percepció dels propis actors entorn la participació de l'alumnat, hem utilitzat un model d'anàlisi basat en els models interpretatius utilitzats per diversos autors de ciència política en relació a l'avaluació dels processos participatius⁴. El mètode consisteix en inferir del discurs dels actors: d'una banda, els objectius que cal que assoleixi la participació de l'alumnat; i, d'altra banda, les variables que determinen que aquests objectius s'acompleixin o no.

En primer lloc, doncs, analitzaren els objectius que expliciten els actors com objectius de la participació de l'alumnat (els que aconsegueix o els que hauria d'aconseguir) a partir dels criteris amb els quals els diversos actors –el professorat i l'alumnat dels diversos centres- avaluen o valoren la participació (en aquest cas, de l'alumnat).

⁴ Vegeu:

-Font, Joan (coord): "Ciudadanos y decisiones públicas" Ariel Ed. Barcelona 2001
-Lowndes, V.: "Trends in public participation", Part 2: "Citizen's perspectives" en Public Administration vol 79, nº2, 2001 (445-455).
-Dery, D.: "Problem definitions in policy analysis", University Press of Kansas, 1984

I En segon lloc, analitzarem les variables que segons els actors determinen que els objectius de la participació de l'alumnat que expliciten s'acompleixin o no. Aquestes variables les classificarem en dues grans categories: les variables internes o instrumentals –aquelles que fan referència a aspectes del funcionament real o efectiu dels mecanismes de participació- i les variables externes o estructurals –aquelles que fan referència a aspectes de caràcter estructural que afecten la participació però que són externs als mecanismes de participació-. Cal destacar el caràcter diferenciat de les dues categories de variables, ja que, així com les variables internes determinen l'assoliment o no dels objectius de la participació; les variables externes o estructurals determinen tant l'assoliment dels objectius i la seva prioritització com les mateixes variables instrumentals.

4.2.2. El discurs de centre i del marc formal de participació: L'anàlisi de documentació

Per tal d'analitzar el discurs del centre en relació a la participació i el marc formal amb el que compta la participació s'ha realitzat l'anàlisi de la documentació que vertebrava el funcionament del centre en cada un dels centres de la mostra. Així doncs, s'ha dut a terme, en primer lloc, l'anàlisi del Projecte Educatiu de Centre (PEC) i del Projecte Curricular de Centre (PCC), en els quals s'explicita el discurs del centre sobre la participació de l'alumnat. En segon lloc, s'ha realitzat l'anàlisi del Règim d'Ordre Intern (ROIES) i de l'organigrama del centre, en els qual queda reflectit el marc formal de la participació a més del marc de les relacions professorat-alumnat. I finalment, en el cas d'alguns dels centres també s'ha analitzat el Pla Estratègic de Centre i/o el Pla d'Acció Tutorial.

4.2.3. El funcionament dels Consells Escolars de Centre

Finalment, s'ha realitzat un buidatge de les actes del Consell Escolar de Centre corresponents al curs 2000-2001-en cada un dels centres educatius- per tal d'analitzar el funcionament general d'aquest òrgan en relació a la participació de l'alumnat. En el cas de 3 dels IES de la mostra, el buidatge d'actes s'ha realitzat en el mateix IES per la confidencialitat de la informació.

5. DESCRIPCIÓ DELS CENTRES

Els quatre centres de secundària seleccionats per a fer l'estudi de cas, han estat escollits tal i com apareix en l'apartat de metodologia, en base a dos criteris: el d'homogeneïtat tant a nivell de tamany del centre com dels estudis impartits; i el d'heterogeneïtat de les característiques de la zona en la que es troba ubicat el centre, així com la procedència del seu alumnat.

Així doncs, aquests dos criteris ens permeten aïllar variables explicatives de la participació relacionades tant amb l'estructura del centre com relacionades amb característiques socioeconòmiques de l'alumnat.¹

És important contextualitzar cadascun dels centres en aquests dos aspectes que ens permeti fer un anàlisi més acotat de la participació i també més explicatiu dels factors que incideixen de manera més o menys determinant en l'objecte d'estudi.

Així doncs, hem fet una breu explicació de cadascun dels centre en base a aquests dos criteris que inclou:

- Descripció del districte en el que es troba ubicat el centre
- Descripció del barri en el que es troba ubicat el centre
- Descripció del centre:
 - Dades bàsiques
 - Ensenyaments impartits
 - Línies obertes
 - Adscripció de centres i àrees d'influència
 - Dades del professorat
 - Dades de l'alumnat

¹ Veure Metodologia

5.1. IES Les Corts

5.1.1. L'entorn

L'IES Les Corts està ubicat al districte de Les Corts i més concretament en el barri de Les Corts.

Districte de Les Corts

El districte de Les Corts és el districte de la ciutat més petit, tant a nivell de superfície com a nivell de població que és de 82.672 habitants². La seva població és la segona, després de Sarrià-Sant Gervasi, amb un nivell socioeconòmic més alt de Barcelona. D'aquesta manera, l'índex de capacitat econòmica familiar en el districte és de 138,8³ i el 73% de la població té nivell d'estudis superior al Batxillerat Elemental i més d'un 15% tenen estudis universitaris superiors⁴.

El barri de Les Corts

El barri de Les Corts és, dels dos barris del districte (Pedralbes i Les Corts) el més gran amb diferència, amb una població total de 60.172 habitants⁵. Ara bé, també és dels dos barris el que té la població amb el nivell d'estudis més baix, però a nivell de Barcelona és, a l'igual que el districte, un dels barris amb el nivell d'estudis més alt. Així doncs, el 67% de la població del barri tenen estudis superiors al Batxillerat Elemental i un 15,7% tenen estudis universitaris superiors⁶.

Pel que fa a la població objecte d'estudi, el barri de Les Corts té un total de 6871 habitants compresos dins de la franja de d'edat de 10 a 19 anys, xifra que suposa l'11,4% del total de la població⁷.

² Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

³ Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

⁴ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

⁵ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

⁶ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

⁷ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

5.1.2. El centre⁸

Dades bàsiques

- Situació del centre
 - Districte: Les Corts
 - Barri: Les Corts
- Ensenyaments Impartits:
 - Educació Primària
 - Educació Secundària Obligatoria
 - Educació Secundària Obligatoria 1er Cicle
 - Educació Secundària Obligatoria 2on Cicle
 - Batxillerat
 - Batxillerat modalitat de ciències de la naturalesa i de la salut
 - Batxillerat modalitat d'humanitats i ciències socials
 - Batxillerat modalitat tecnologia.
- Línies obertes: 3

Adscripció de centres i àrees d'influència.

L'IES Les Corts té adscrits 7 centres d'ensenyament primari ubicats en el mateix barri i districte que el centre i que comparteix amb 2 centres més de la zona.

Per altra banda, l'àrea d'influència del centre abasta una part del barri de Les Corts mentre que la resta del districte correspon a dos centres públics. (vegeu ANNEX III.1: IES Les Corts)

Dades del professorat

Actualment el professorat en plantilla que hi ha a l'IES és de 50 professors.

⁸ Font: Direcció Educativa i Coordinació Territorial. Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona

Dades de l'alumnat

Durant el curs 2000-2001 l'IES Les Corts té un total de 574 alumnes distribuïts de la següent manera:

90 alumnes de 1er ESO
92 alumnes de 2on ESO
96 alumnes de 3er ESO
80 alumnes de 4rt ESO
136 alumnes de 1er de Batxillerat
80 alumnes de 2on de Batxillerat

La procedència dels alumnes, és òbviament del barri de Les Corts, si tenim en compte que tant els centres adscrits com l'àrea d'influència es troben també en aquest barri. En aquest cas cal destacar que més del 55% provenen de dos centres mentre que la resta procedeixen de 4 centres diferents en una proporció del 7,8% d'alumnes per centre.

5.2. IES Fort Pius

5.2.1. L'entorn

L'IES Fort Pius es troba situat al barri de la Dreta de l'Eixample, dins del districte de l'Eixample.

L'Eixample

El districte de l'Eixample és el districte amb més població de la ciutat de Barcelona amb un total de 249.654 habitants⁹. La seva població es troba entre les que té un índex de capacitat econòmica familiar més alta amb un 114,4¹⁰ i el nivell d'estudis és força elevat ja que més del 70% té estudis superiors al Batxillerat elemental i més d'un 13% té estudis universitaris superiors¹¹.

Cal destacar també, que es tracta del segon districte amb més població immigrada, després de Ciutat Vella, amb una proporció del 18,1%. Les procedències més freqüents són Perú (14%), Equador (10,5%) i Colòmbia (6,7%)¹².

⁹ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

¹⁰ Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

¹¹ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

¹² Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

Dreta de l'Eixample

El barri de la Dreta de l'Eixample és un dels quatre barris que conformen el districte, amb una número d'habitants més baix amb un total de 40.009 habitants¹³ els quals tenen un nivell d'estudis, igual que en el districte, força elevat. Així són més del 77% els que tenen estudis superiors a l'ensenyament primari i un 19,2% els que tenen estudis universitaris superiors¹⁴.

Pel que fa a la població immigrant està força distribuïda entre els diferents barris del districte, de manera que en el barri de la Dreta de l'Eixample representa tan sols el 5,2% i procedeix principalment d'Itàlia (10,3%), Perú (7,4%) i França (6,4%)¹⁵.

Finalment pel que fa a la població objecte d'estudi, la Dreta de l'Eixample té un total de 3031 habitants d'entre 10 i 19 anys xifra que representa un 7,6% del total de la població del barri¹⁶.

5.2.2. El centre¹⁷

Dades bàsiques

- Situació del centre
 - Districte: Eixample
 - Barri: Dreta de l'Eixample
- Ensenyaments Impartits:
 - Educació Primària
 - Educació Secundària Obligatoria
 - Educació Secundària Obligatoria 1er Cicle
 - Educació Secundària Obligatoria 2on Cicle
 - Batxillerat
 - Batxillerat modalitat de ciències de la naturalesa i de la salut
 - Batxillerat modalitat d'humanitats i ciències socials
 - Batxillerat modalitat tecnologia.
- Línies obertes: 3

¹³ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

¹⁴ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

¹⁵ Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

¹⁶ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

¹⁷ Font: Direcció de Planificació Educativa i Coordinació Territorial. Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona.

Adscripció de centres i àrees d'influència.

L'IES Fort Pius té adscrits 4 centres d'ensenyament primari situats dins del districte en els barris de la Dreta de l'Eixample (2), Estació del Nord (1) i Sagrada Família (1). Aquests centres els comparteix amb un altre centre públic de la zona.

Per altra banda, l'àrea d'influència del centre abasta una part del barri de la Dreta de l'Eixample i la totalitat dels barris d'Estació del Nord i Sagrada Família. (vegeu ANNEX III.2. IES Fort Pius)

Dades del professorat

Actualment el professorat en plantilla que hi ha a l'IES és de 44 professors/es.

Dades de l'alumnat

Durant el curs 2000-2001 l'IES Fort Pius té un total de 458 alumnes distribuïts de la següent manera:

84 alumnes de 1er ESO
60 alumnes de 2on ESO
84 alumnes de 3er ESO
79 alumnes de 4rt ESO
89 alumnes de 1er de Batxillerat
62 alumnes de 2on de Batxillerat

La majoria de l'alumnat (60,8%) procedeix de centres no adscrits i que pertanyen al districte de Ciutat Vella. La resta d'alumnes procedeixen principalment d'un centre ubicat a la Sagrada Família (29,7%) i d'un altre del barri de la Dreta de l'Eixample (8,1%).

Així doncs, l'àrea d'influència real del centre abasta la totalitat del barri de la Dreta de l'Eixample, Sagrada Família i Estació del Nord i el barri del Parc del districte de Ciutat Vella.

5.3. IES Barcelona-Congrés

5.3.1. L'entorn

L'IES Barcelona Congrés està situat al districte de Nou Barris i més concretament al barri de Vilapiscina-Turó de la Peira.

Nou Barris

El districte de Nou Barris té una població total de 164.827 habitants¹⁸ i el nivell socioeconòmic que presenta és, després de Ciutat Vella, el més baix de la ciutat. Així doncs en el districte es registra un índex de capacitat econòmica familiar de 77,2¹⁹ i els seus habitants en més d'un 50% han arribat només a l'ensenyament primari (0,5% analfabets, 19,7% sense estudis i 30,3% ensenyament primari)²⁰

Vilapiscina-Turó de la Peira.

El barri de Vilapiscina-Turó de la Peira és el segon més poblat del districte amb un total de 65.884 habitants²¹. El nivell d'estudis de la població és, igual que el districte en general, força baix, tot i que no és, dels tres barris que conformen Nou Barris (Roquetes-Verdum, Ciutat Meridiana-Vallbona i Vilapiscina-Turó de la Peira) el que té el nivell d'estudis més baix. Així, ens trobem que del total d'habitants un 46,4% no han superat l'ensenyament primari de manera que un 0,2% són analfabets, un 17,2% no tenen estudis i un 29% tenen l'ensenyament primari²².

Pel que fa a la població objecte d'estudi ens trobem que en el barri de Vilapiscina-Turó de la Peira els i les joves compresos en l'interval d'edat de 10 a 19 anys amb un total de 5279 representen un 8% de la població²³.

¹⁸ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

¹⁹ Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

²⁰ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

²¹ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

²² Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

²³ Font: Lectura del Padró Municipal d'Habitants a 31.12.2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

5.3.2. EL CENTRE²⁴

Dades bàsiques

- Situació del centre
 - Districte: Nou Barris
 - Barri: Vilapiscina-Turó de la Peira.
- Ensenyaments Impartits:
 - Educació Primària
 - Educació Secundària Obligatoria
 - Educació Secundària Obligatoria 1er Cicle
 - Educació Secundària Obligatoria 2on Cicle
 - Batxillerat
 - Batxillerat modalitat de ciències de la naturalesa i de la salut
 - Batxillerat modalitat d'humanitats i ciències socials
 - Batxillerat modalitat tecnologia.
- Línies obertes: 2

Adscripció de centres i àrees d'influència.

El centre té com a centres de primària adscrits 5 centres de primària els quals comparteix amb un altre institut públic de la zona. Tots els centres de primària estan situats dins del districte de Nou Barris i del barri de Vilapiscina-Turó de la Peira.

Per altra banda, l'àrea d'influència del centre és una part del barri de Vilapiscina-Turó de la Peira: (vegeu ANNEX III.3. IES Barcelona-Congrés)

Dades del professorat

Actualment el professorat en plantilla que hi ha a l'IES és de 37 professors/es.

²⁴ Font: Direcció Educativa i Coordinació Territorial. Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona

Dades de l'alumnat

Durant el curs 2000-2001 el centre té un total de 363 alumnes distribuïts entre el primer l'ESO i el Batxillerat de la següent manera:

51 alumnes de 1er ESO
61 alumnes de 2on ESO
59 alumnes de 3er ESO
70 alumnes de 4rt ESO
65 alumnes de 1er de Batxillerat
57 alumnes de 2on de Batxillerat

L'alumnat procedeix, òbviament, del barri de Vilapiscina-Turó de la Peira, ja que tant els centres adscrits com l'àrea d'influència es troben dins d'aquest barri. En aquest sentit cal destacar que gairebé el 40% de l'alumnat procedeix d'un sol centre de primària.

5.4. IES Milà i Fontanals

5.4.1. L'entorn

L'IES Milà i Fontanals està situat al districte de Ciutat Vella i més concretament al barri del Raval.

Ciutat Vella

Ciutat Vella té una població total de 89.829 habitants²⁵ i és un dels districtes que presenta el nivell socio-econòmic més baix de tot Barcelona. Així, el seu índex de capacitat econòmica familiar és el més baix de la ciutat (65,4)²⁶ i el nivell d'estudis dels seus habitants és també un dels més baixos ja que el 56,6% de la població és analfabeta (0,5%) o bé sense estudis (18,8%) o bé amb ensenyament primari (34,5%)²⁷.

Per altra banda, es tracta també del districte amb un índex de població immigrant més alt que suposa el 23,1% del total de la població. Les principals zones de procedència són el Marroc (17,9%), el Pakistan (14,1%) i Filipines (12,2%)²⁸.

²⁵ Font: Lectura de Padró Municipal d'Habitants a 31/12/2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

²⁶ Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

²⁷ Població classificada de 16 i més anys. Font: Lectura de Padró Municipal d'Habitants a 31/12/2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

²⁸ Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

El Raval

El Raval és el barri més poblat del districte amb un total de 37.911 habitants. el nivell d'estudis és el més baix de tot el districte, ja que un 58,1% de la població o bé és analfabeta (0,5%) o bé sense estudis (20,4%) o bé amb ensenyament primari (37,3%)²⁹

D'aquests, quasi un 25% són població immigrant essent el barri amb més població immigrant del districte. Els principals llocs de procedència de la població immigrant són el Pakistan (19,8%), Filipines (19,2%) i el Marroc (17,2%).³⁰

Pel que fa a la població objecte d'estudi, al barri del Raval hi ha 2702 habitants d'entre 10 i 19 anys, xifra que suposa un 7,1% del total de la població del barri.

5.4.2. EL CENTRE

Dades bàsiques³¹

- Situació del centre
 - Districte: Ciutat Vella.
 - Barri: El Raval.
- Ensenyaments Impartits:
 - Educació Primària
 - Educació Secundària Obligatòria
 - Educació Secundària Obligatòria 1er Cicle
 - Educació Secundària Obligatòria 2on Cicle
 - Batxillerat
 - Batxillerat modalitat de ciències de la naturalesa i de la salut
 - Batxillerat modalitat d'humanitats i ciències socials
 - Batxillerat modalitat tecnologia.
- Línies obertes: 4

Adscripció de centres i àrees d'influència³².

El centre té com a centres de primària adscrits 13 centres de primària. D'aquests centres 5 són del districte de Ciutat Vella (barri de El Raval) 6 estan ubicats en el districte de Sants-Montjuïc (barris de Sants i Font de la Guatlla) i 2 en el de l'Eixample (barri de Sant Antoni). (vegeu ANNEX III.4. IES Milà i Fontanals)

²⁹ Font: Lectura de Padró Municipal d'Habitants a 31/12/2000. Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona.

³⁰ Font: Departament d'Estadística. Ajuntament de Barcelona

³¹ Font: Direcció Educativa i Coordinació Territorial. Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona

³² Font: Direcció Educativa i Coordinació Territorial. Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona

Per altra banda, d'aquests 13 centres de primària, comparteix l'adscripció de 5 amb un altre centre públic del districte, 7 amb tres centres més del districte de Sants-Montjuïc (2 públics i 1 de concertat) i un amb 2 centres concertats de Ciutat Vella un de l'Eixample i amb els 3 de Sants-Montjuïc.

Per alta banda, l'IES Milà i Fontanals comparteix la seva àrea d'influència amb l'IES Miquel Taradell. Aquesta àrea comprèn els barris de El Raval (Ciutat Vella) i una part del de Sant Antoni (Eixample).

Dades del professorat³³

Actualment el professorat en plantilla que hi ha a l'IES és de 58 professors.

Dades de l'alumnat³⁴

Durant el curs 2000-2001 el centre té un total de 514 alumnes distribuïts entre el primer l'ESO i el Batxillerat de la següent manera:

84 alumnes de 1er ESO
94 alumnes de 2on ESO
99 alumnes de 3er ESO
103 alumnes de 4rt ESO
65 alumnes de 1er de Batxillerat
69 alumnes de 2on de Batxillerat

La majoria d'aquests alumnes (un 60%) procedeixen de dos centres de primària públics situats al barri de El Raval de manera que l'àrea d'influència del centre de la que provenen els alumnes majoritàriament és únicament el barri de El Raval.

Així doncs si observem les xifres concretes del centre ens trobem que dels alumnes de l'ESO 162 són immigrants, representant un total del 42% de l'alumnat total de l'ESO, xifra que suposa un increment de 46 alumnes nous³⁵ i per tant d'un 12% respecte el curs anterior 1999-2000.

Si distribuïm aquestes xifres entre els diferents cursos de l'ESO ens trobem que la proporció d'alumnat nouvingut sobre el total de l'alumnat és força important essent percentatge mitjà per cada classe del 42,6% d'alumnes nous, oscil·lant des del 11,53% al 95,23%.

De les 22 ètnies i nacionalitats al centre, les principals són la República Dominicana (31,5%), el Marroc (21,6%) i el Pakistan (17,9%).

³³ Font: Direcció Educativa i Coordinació Territorial. Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona

³⁴ Font: Direcció Educativa i Coordinació Territorial. Institut d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona

³⁵ L'alumnat nouvingut és aquell que és immigrant de primera generació.

Per altra banda cal destacar que el procés d'escolarització d'aquests alumnes no és en la seva majoria normalitzada i continuada, sinó que es tracta d'alumnat intermitent. Així, en el curs 2000-2001 es van incorporar un total de 68 alumnes nous (pràcticament tres vegades més que el curs anterior) dels quals 19 han tingut una escolarització normalitzada mentre que:

- 14 alumnes han estat compartint la seva escolarització entre el centre i el TAE.
- 45 estaven en projectes i aules d'acollida, fet que suposava l'entrada i sortida dels alumnes al llarg del curs.

A aquestes dades cal afegir que al llarg del segon i tercer trimestre del curs es va anar produint un degoteig de 19 alumnes que s'han incorporat al centre.

6. PERCEPCIÓ DELS ACTORS

La percepció dels actors sobre la participació i els mecanismes i estructures de participació s'ha inferit, tal i com s'explicita en l'apartat de Metodologia, a partir del resultat de les entrevistes realitzades al professorat i els Grups de Discussió en els quals ha participat l'alumnat. La informació obtinguda s'ha analitzat, com també s'explica en l'apartat de Metodologia, a partir d'un model d'anàlisi amb format de diagnosi de participació. El mètode consisteix en inferir del discurs dels actors: d'una banda, els objectius que cal que assoleixi la participació de l'alumnat; i, d'altra banda, les variables que determinen que aquests objectius s'acompleixin o no.

6.1. La percepció de l'alumnat

Seguint l'esquema d'anàlisi del model utilitzat us presentarem, en primer lloc, els criteris a partir dels quals l'alumnat valora la seva pròpia participació com a positiva, que són alhora els objectius que l'alumnat voldria que assolís la seva participació. En segon lloc, les variables internes o instrumentals – aquelles que fan referència a aspectes del funcionament efectiu dels mecanismes de participació – que segons l'alumnat determinen que els objectius anteriors s'acompleixin o no. I finalment, les variables externes o estructurals – aquelles que fan referència a aspectes de caràcter generalment estructural que afecten la participació però que són externs als mecanismes de participació – que determinen –en opinió de l'alumnat– tant l'assoliment dels objectius i la seva prioritització com les mateixes variables instrumentals. (Vegue ANNEX VII.1,VII.2,VII.3: Quadres comparatius Percepció Alumant sobre objectius, Variables Instrumentals i Variables Externes)

En relació a la percepció de l'alumnat cal destacar que ha estat elaborada a partir de grups de discussió relaitzats amb alumnes vinculats directament a les estructures – representants de l'alumnat al CEC, delegats/des de curs i/o membres de l'Associació d'Alumnes-. En aquest sentit, cal valorar la percepció de l'alumnat tenint en compte el biaix que suposa la selecció mostral.

6.1.1. Els objectius de la participació

L'alumnat coincideix en bona part dels objectius que atribueix com a desitjables de la participació de la mateixa manera que coincideix en afirmar que actualment la seva pròpia participació no està assolint els objectius que consideren necessaris o que no els està assolint en el grau desitjable.

Els objectius en els quals coincideix l'alumnat de tots els centres estudiats són: la **mobilització de l'alumnat** –el fet que els mecanismes de participació i la mateixa participació sigui capaç de mobilitzar l'alumnat–; la **representativitat** –el fet que els qui participen siguin representatius de la totalitat del col·lectiu i se'ls consideri com a tals–; i l'**impacte de les decisions** –el fet que les decisions preses a través dels mecanismes de participació es duguin a terme-. A més d'aquests tres objectius compartits per tot l'alumnat, hi ha d'altres objectius en els quals coincideix l'alumnat de com a mínim dos centres que també són interessants de tenir en compte: els **nivells de decisió** –el fet que les decisions a prendre afectin tots els àmbits del centre i el fet que la participació impliqui prendre part en la presa de decisions–; i la **visibilitat** –el fet que les actuacions i el treball dut a terme des de les estructures i mecanismes de participació siguin visibles-.

L'alumnat planteja, en primer lloc, de forma plenament compartida, que la participació ha de tenir com a objectiu **la mobilització de l'alumnat** entesa com la capacitat d'estructurar-se com a estament per a prendre decisions collectives i dur-les a termes, per a tenir capacitat d'intervenir, de prendre part en tot allò que fan referència tant al centre educatiu en concret com a la seva condició d'alumnes.

"Si es promou de dedicar tres quilos a un aparell de passar llista, i els alumnes ho saben, tenen coneixença i tenen capacitat d'organització amb diferents organitzacions internes de l'institut i tenen una capacitat de reacció, pues si s'oposen, no es comprarà. Vull dir... si la gent... vull dir podríem tenir els nostres mecanismes i això només podria passar passant perquè tothom coneixès i perquè existís. [...]" (IES Fort Pius)

En relació a la mobilització és interessant destacar la necessitat expressada per l'alumnat de tenir uns mecanismes propis –propis en el sentit que siguin promocionats i dirigits pel mateix alumnat sense intervenció del professorat- per a organitzar-se i per a donar sortida a les iniciatives del propi alumnat.

"-Que, potser la finalitat bàsica de l'associació és donar suport a l'alumne.
-Jo sí... Hi estic d'acord. Ens trobàvem moltes vegades que hi havia alumnes amb propostes; així, un grup de gent de cop sortia a doncs volem fer... per què no fem una festa... i potser a vegades falta doncs, falta això, falta una infraestructura que ho permeti, falta que hi hagi més gent que la recolzi. i potser vam trobar que, jo vaig pensar que hi havia gent diferent que tenia de treballar, que tenia ganes de fer coses, de l'institut... i potser crear un lloc on es poguéssim reunir, no un lloc físic sinó un... bueno, una associació doncs era una manera d'impulsar tot això... i alhora doncs també problemes, no... si un alumne té un problema amb un profe o amb un... doncs que se sentís recolzat per alguns alumnes." (IES Les Corts)

En segon lloc, contempla, també de forma compartida, **la representativitat** com a objectiu de la participació entenent que el funcionament dels mecanismes de participació ha de permetre que els representants de l'alumnat siguin representatius del collectiu i que siguin reconeguts com a tals pel professorat.

En aquest sentit són destacables diversos aspectes que fa explícits l'alumnat: el fet que per tal que els representant puguin exercir el seu rol cal que existeixin mecanismes de comunicació entre els representants de l'alumnat i l'alumnat al qual representen.

"Clar, la comunicació entre l'alumnat i nosaltres que estem al consell escolar és com bastant deficient, llavors arribar un moment en que ja no saps si estàs al consell representant als alumnes o representant-te a tu mateix" (IES Les Corts)

La necessitat que les estructures de participació estiguin legitimades i tinguin funcions significatives per tal que la representativitat sigui rellevant

"Saps que passa? És el que dèiem abans que si no veuen resultats al cap de temps no els importa que facin ni els delegats, ni el CEC perquè al cap i a la fi seguiran igual l'any que ve, ojalà fos d'una altra manera, però..." (IES Fort Pius)

En tercer lloc, l'alumnat dels quatre centres estudiat coincideix en apuntar que els mecanismes de participació han de tenir com a objectiu **l'impacte de les decisions** en un doble sentit: d'una banda entenent que l'alumnat ha de tenir capacitat efectiva o real d'intervenir, de prendre part en la presa de decisions.

"Jo crec que el problema, sobretot en el tema del CEC, és que no veuen resultats. No veuen que perquè dos persones vagin en representació seva no veuen que al dia següent els professors somriuin més, que al cap d'un any hi hagi o no hi hagi taquilles... No veuen aquest canvi, llavors és una associació lògica que si no veus cap canvi doncs no serveix per res" (IES Fort Pius)

I d'altra banda, el fet que les decisions que pren l'alumnat a través de processos participatius no puguin ser vetades ni modificades pel professorat en última instància .

"Moltes vegades podem escollir coses i els professors ho anullen" (IES Fort Pius)

"Es que este año me acuerdo que estábamos en un a clase de tutoria y empezamos diciendo donde nos gustaria ir y dijeron los profesores: -Ah, pues venga, comentad. Y unos dijeron a tal sitio y salta la profesora y dice: -Ah, no, no, se va a París. Entonces por qué nos dices de decir sitio, si ahora estas diciendo que nos vamos a París?" (IES Milá i Fontanals)

En quart lloc, ens sembla interessant destacar el fet que l'alumnat de dos dels centres fa explícit que la participació ha de tenir com a objectiu **la possibilitat de participar a tots els nivells** entenent que la participació de l'alumnat ha d'estar contemplada en tots els àmbits que afecten el centre.

"Les coses que podem canviar són molt poques. Seran els examens, coses així, més o menys tontes. Però si vols una mica més, no pots" (IES Barcelona-Congrés)

I que cal que l'alumnat tingui un nivell més alt de capacitat de decisió –que no només es contempli la possibilitat d'opinar de l'alumnat sinó també la de prendre part en les decisions.

"Ellos, también si tu dices algo te miran como con mala cara. Te dicen: -Tú porque dices eso ahora? Un poco que te tienen allí porque es obligatorio tener a alguien allí, pero no quieren tampoco que les busques problemas ni nada. I no sé... también como ellos tienen la decisión ultima, pues por mucho que les digas algo luego ellos van a decidir que sí o que no." (IES Fort Pius)

En cinqué lloc, cal comentar que també l'alumnat de dos dels IES estudiat coincideix a apuntar que els mecanismes de participació –les tasques , les atribucions i les decisions- han de **ser visibles** per la totalitat de l'alumnat.

“hi ha gent que no sap què és el consell escolar i diuen: això no sé que és, mai n'he sentit a parlar i no m'importa.” (IES Les Corts)

“jo queestic dintre del consell no se fins a quin punt puc parlar o deixar de parlar de les coses que es parlen allà.” (IES Les Corts)

Finalment també és interessant destacar com a objectius plantejats pels diversos grups d'estudiants tot i que no siguin objectius explicitats per tots: L'**educació** -entenent que la participació és una experiència formativa per als propis alumnes-; l'**extensió** –la capacitat dels mecanismes de participació de mobilitzar el màxim possible d'alumnes-; i la **informació-deliberació** –el fet que les decisions que es prenen a través de les estructures de participació siguin preses partint de la informació i la deliberació dels participants.

6.1.2. Les variables internes o instrumentals

D'entre les variables instrumentals cal distingir aquelles que segons els actors possibiliten que la participació assoleixi els objectius desitjats i aquelles que els actors expliciten com les variables que dificulten el seu acompliment.

En el cas de l'alumnat cal destacar, d'una banda, que de la mateixa manera que valora que els objectius no s'assoleixen, percep la major part de les variables internes com a variables que dificulten que la participació compleixi els objectius desitjables. D'altra banda, és important destacar que les variables exposades són pràcticament comunes a tots els grups d'alumnat.

Així doncs, pel que fa a aspectes relacionats amb les estructures de participació, l'alumnat dels diversos centres afirma que els objectius de la participació no s'acompleixen per que: en primer lloc, ***l'estructura organitzativa del centre està excessivament centralitzada pel professorat***. És a dir, és el professorat qui s'encarrega de la promoció de la participació, qui marca l'agenda de les reunions, qui convoca les eleccions i qui dirigeix els òrgans col·legiats.

En segon lloc, ***l'estructura de participació és excessivament rígida*** en la mesura que l'alumnat percep que les estructures no li permeten intervenir o prendre decisions en el moment que ho necessita per un excés de formalismes, tràmits i consultes al professorat a realitzar abans de poder dur a terme una decisió.

“No perquè nosaltres ho dèiem que la volíem fer (en referència a una festa per celebrar la Castanyada) i ens deien que era massa tard. Que no ho havíem organitzat. Perquè l'última setmana vam dir –va que fem castanyada- i llavors ens van dir que no, que s'ha de fer per avançat.” (IES Barcelona-Congrés)

En tercer lloc, ***els mecanismes de participació estan institucionalitzats i compten amb un marc formal però estan mancats de contingut***. El CEC és percebut com un pur tràmit i l'estructura de delegats es percep com a mantinguda per inèrcia i no per funcionalitat real.

"Arriba un punt en que el consell escolar ha perdut tot el sentit...es fa perquè ...legalment s'ha de fer." (IES Les Corts)

En quart lloc, **no existeix relació entre les diverses estructures de participació** de l'alumnat la qual cosa dificulta la comunicació i per tant la representativitat

"L'única vegada que jo he vist que hi hagut relació entre Consell escolar i delegats és quan hi ha eleccions perquè es convoca una reunió de delegats i els delegats són els encarregats d'anar pidolant candidats...." (IES Les Corts)

I en cinquè lloc, l'alumnat exposa el fet que **no compta amb mecanismes propis de participació**, mecanismes promocionats i gestionats pel propi alumnat

a)El Consell Escolar de Centre

Pel que fa al CEC, l'alumnat explicita dues variables plenament compartides en relació al seu funcionament que determinen que els objectius desitjables de la participació no s'acompleixin: la desigualtat entre els participants en el marc del consell escolar i el fet de tractar-se d'un procés poc obert. És a dir, d'una banda, ***l'alumnat se sent en situació de desigualtat respecte de la resta de participants*** del CEC.

"-(I llavors vosaltres des del CEC, tot aquest seguit de coses les podeu dir?)

-Poder-les dir les pots dir, ara que..

-Que et facin cas ...és una altra cosa...

-A més se't mengen, perquè tots són profes...

-Nosaltres sobrem,... tot són pares i professors, i et fan por, no sé...

-I els pares no van amb tu, van amb els profes..." (IES Barcelona-Congrés)

"No es que te corta un poco, no? Porque los ves así en círculo, y estan todos los profes, los padres, la directora y como que corta así un poco el rollo. No sé, los que más hablan son los profesores sobre todo." (IES Milá i Fontanals)

D'altra banda, tot i que el procés de presa de decisions en el CEC inclou a nivell teòric la possibilitat de decidir de tots els estament, ***l'alumnat percep el procés com a poc obert*** en el sentit que a nivell efectiu les decisions ja venen preses i que per tant la seva presència en el procés, la seva participació, és només un formalisme.

"Pero bueno, eso es algo que... te dicen aprobar los presupuestos si... No sé, te dan una lista y te dicen, cuanto se ha gastado en limpieza, bueno, toda una serie de cosas... -Los aceptas? Es que si no los aceptas, qué? Queda aprovat... -Pues si, que quieres que haga? Paso de reducir gastos!" (IES Milá i Fontanals)

"[...]Bueno, jo recordo que ens van explicar que hi havia això i tothom va dir més o menys que si fins que algú va i dir: Escolta'm no. I llavors van dir: bueno, és que això ja està decidit per claustre." (IES Les Corts)

D'altra banda, en relació al funcionament del Consell Escolar de Centre ens semblen destacables d'altres variables apuntades per l'alumnat tot i que no hagin estat explicitades en tots els grups de discussió. Aquestes variables són:

- **La manca de mecanismes de comunicació entre l'alumnat representant al consell escolar i l'alumnat al qual representa** que dificulta la representativitat;
- **La manca d'espai en l'ordre del dia** del CEC per a la intervenció de l'alumnat, relegada al punt de precs i preguntes situat al final de la reunió;
- El fet que **els temes tractats no són d'interès de l'alumnat**;
- El fet que les **convocatòries a les reunions del CEC arriben als representants de l'alumnat amb poca antelació**;
- La **durada excessiva de les reunions** de CEC.

b) L'estructura de delegats/des de curs

Pel que fa a les variables instrumentals que fan referència a l'estructura de delegats/des de curs també troben una gran coincidència entre les afirmacions realitzades pels diversos grups d'alumnat. L'alumnat dels diversos centres coincideix a afirmar que ***l'estructura de delegats/des és un mecanisme desprestigiats i mancat de contingut participatiu efectiu.***

"Jo crec que a més la imatge del delegat s'ha desfigurats, moltíssim, molt, sobretot als cursos més baixos. És una mica el chico para todo, el que va a buscar el guix, el que borra la pissarra...i això és una putada." (IES Les Corts)

Aquest desprestigi s'atribueix a diverses factors o variables: en primer lloc, al fet que **les funcions del delegat/da de curs com a representant del grup classe no estan definides de forma clara** de tal manera que sovint cada una dels professora/es en defineix unes funcions diferents que generalment són funcions percebudes com insignificants.

"Hi ha profes que ho tenen molt clar, i que diuen que no, però hi ha profes que: delegat a buscar el guix! No m'estranya que la gent no vulgui ser delegada." (IES Les Corts)

Pel que fa a aquesta variable és important destacar el cas de l'IES Milà i Fontanals en el qual l'alumnat fa una lectura positiva de l'estructura de delegats/des de curs i del seu funcionament explicitant el fet que el delegat/da té unes funcions definides, que és el representant del grup-classe davant del professorat i que s'encarrega de la coordinació de la presa de decisions o realització d'activitats en el marc del grup-classe.

En segon lloc, a una **organització excessivament centralitzada pel professorat** la qual cosa fa que el mecanisme no sigui percebut com a propi —el professorat defineix les funcions dels delegats/des, convoca les juntes de delegats i en gestiona l'elecció—.

En tercer lloc, a la **temporalitat intermitent**, al fet que l'estructura —en referència a la junta de delegats com a fòrum en el que està representat tot l'alumnat en tant que membres d'un grup-classe— no s'utilitza amb regularitat, en l'ús de la qual no hi ha una constància.

"Es veu que es fan quatre reunions en tot l'any, o algo així..." (IES Barcelona-Congrés)

En quart lloc, és destacable l'afirmació **sobre la manca d'un espai físic i d'un espai temporal en l'horari lectiu per a les reunions** de delegats.

"És una hora del pati, en que es reuneixen, bueno, es convoca als delegats, i amb la directora normalment o algú de la directiva. [...]" (IES Les Corts)

Finalment, l'alumnat afirma -en el cas de tots els IES, menys el Milà i Fontanals- que **l'elecció dels i de les delegats/des de curs no es fa sota criteris de representativitat** com a conseqüència de les variabls ja esmentades.

c) Espais de participació

En referència a d'altres variables instrumentals relacionades amb els mecanismes i els espais de participació, l'alumnat dels quatre centres coincideix a destacar les **tutories** com **l'espai teòricament assignat a la participació de l'alumnat però que a la pràctica és un espai el format i el contingut del qual el decideix i el gestiona el professorat**.

"Sí, normalment sí, el que passa és que la professora sempre intenta parlar ella, i després també ens hem queixat últimament de coses. Però després dedica l'altre mitja classe a parlar ell amb cadascun dels nens i dir'ls-hi: -Es fa tal i tal, perquè no fas això...." (IES Fort Pius)

I finalment, és destacable la coincidència entre l'alumnat en explicitar com a variable instrumentals ***la manca d'espai físic -d'un espai de reunió propi dins el centre- i temporal -d'un espai dins l'horari lectiu- per a la participació.***

"Sí, però el problema també està en que el professorat fa reunions quan...bueno també tenen un lloc per reunir-se que és una sala de profes que és el seu seminari, sempre poden estar parlant entre ells de coses...decidir coses. En canvi nosaltres, delegats, no tenim ni un lloc ni..." (IES Fort Pius)

"[...]Després el tema de que vingui aquí una associació, o un sindicat o un tema així, està superchungo o vens a l'hora del pati o...vull dir sé que no està aprovat que en hores lectives es facin reunions. [...]" (IES Fort Pius)

6.1.3. Variables externes o estructurals

La variable externa als mecanismes de participació que l'alumnat apunta com a variable que determina tant la definició com prioritització dels objectius com les mateixes variables instrumentals és el conjunt d'actituds i accions del professorat en relació a la participació de l'alumnat; posant de relleu el fet que el suport per part del professorat a la participació de l'alumnat sinó és un element clau per a la participació efectiva de l'alumnat.

"Sí, es que depende tambien del profesor, hay profes que se implican y hay profes que vienen dan la clase y venga." (IES Milà i Fonatanals)

"Jo crec que els que no volen això no fan tant de soroll com els que sí volen, perquè els que sí volen, et segueix per dir-te: -Hi ha associació d'alumnes? Hi ha associació d'alumnes? Fins que troba resposta, altres professors que hi ha una inquietud, però els que no simplement et miren malament i ja està." (IES Fort Pius)

"Aleshores, hi havia una professora, que estava interessada en tornar-la a muntar i tal i anava com entrant als alumnes a veure qui volia... i fa cosa de dos anys, sí, l'any passat no l'altre, vam dir que endavant que sí que volíem fer-la." (IES Les Corts)

"Sí, s'ha mogut bastant per l'associació. I que cada any quan la gent de primer de batxillerat ha d'organitzar la festa o el que sigui sempre és ella la que tres setmanes abans va i els hi diu: -Oye, teneis que organizar esto, teneis que hacer lo otro y yo haré esto, vosotros haced lo otro. Que si no fos per ella..." (IES Les Corts)

D'altra banda, cal destacar el fet que l'alumnat de l'IES Barcelona-Congrés explicita com a variable externa a les estructures de participació que dificulta la mateixa participació la normativa del centre.

En el cas del Milà i Fontanals també és destacable el fet que l'alumnat d'aquest IES, a diferència de la resta, posa de relleu que un factor a tenir en compte en termes de

participació és el fet que aquesta sovint té un cost econòmic –sobretot en l'àmbit de les activitats extraescolars- i que aquest cost sovint determina la participació.

“[...] perquè tampoc haves d'anar a un preu massa excessiu perquè sinó la gent no hi va.” (IES Milà i Fontanals)

6.2. La percepció del professorat

Tal i com hem fet amb l'alumnat, presentarem la informació sobre la percepció del professorat seguint l'esquema d'anàlisi del model utilitzat. En primer lloc, doncs, presentarem els criteris a partir dels quals el professorat valora la participació de l'alumnat com a positiva que són alhora els objectius que caldria que assolís la participació des de la perspectiva del professorat. En segon lloc, les variables internes o instrumentals –aquelles que fan referència a aspectes del funcionament efectiu dels mecanismes de participació- que segons el professorat determinen que els objectius anteriors s'acompleixin o no. I finalment, les variables externes o estructurals –aquelles que fan referència a aspectes de caràcter generalment estructural que afecten la participació però que són externs als mecanismes de participació- que des del punt de vista del professorat determinen tant l'assoliment i la prioritització dels objectius com les mateixes variables instrumentals. (Vegeu ANNEX VIII.1, VIII.2, VIII.3: Quadres comparatius Percepció Professorat sobre objectius, Variables Instrumentals i Variables Externes)

6.2.1. Els objectius de la participació de l'alumnat

Els objectius que hauria d'assolir la participació de l'alumnat per tal que fos considerada pel professorat com a exitosa en els quals coincideix el professorat de tots els centres són: en primer lloc, **la mobilització** de l'alumnat entesa en termes de capacitat de l'alumnat per a organitzar-se per tal de formular i estructurar demandes, fer propostes i realitzar activitats.

“[...]Per un altre costat, ells després fan reunions, entre ells mateixos. Per exemple, ara, amb tota la moguda de les vagues, nosaltres només els hi demanem que ens les convoquin, que ens les anunciïn amb 48 hores d'antelació. Ells fan les seves votacions, baixen, et diuen doncs "3er B: disset que sí, set que no" o "4art C B: tothom a favor." (IES Milà i Fontanals)

“Hauria de ser molt millor... vull dir que tot el que existeix hauria d'estar ple de contingut i de nervi, podríem dir. Malhauradament els nans segueixen el que veuen a casa i a la societat en general. I no vol dir que no se sàpiguem mobilitzar, però han de tenir una cosa molt clara, i a partir d'allà, suposo, que es mobilitzaran[...]" (IES Fort Pius)

El professorat fa explícit, també, que cal que aquesta mobilització de l'alumnat es faci utilitzant les estructures i els canals establerts.

En segon lloc, el professorat explicita que la participació de l'alumnat ha de tenir com a objectiu la **representativitat**. És a dir, els mecanismes i les estructures de participació han de permetre i potenciar que els representants de l'alumnat siguin representatius del col·lectiu -tenint en compte que cal, d'una banda, que ells i elles se sentin representats, i d'altra banda, que l'alumnat al qual representen els percebi com a tals-.

"[...] Els alumnes es senten (de zero a deu) deu representants dels altres...l'alumnat de centre es sent representat. Deixant de banda els de primer cicle d'ESO, que bueno, no s'enteren encara." (IES Les Corts)

En aquest sentit també expliciten que la representativitat és un objectiu en ella mateixa pel fet que el professorat necessita referents entre l'alumnat per tal de relacionar-s'hi.

"[...] En aquest sentit és positiu, vull dir, tenen representació, podríem dir, no? I, però al professorat també ens és molt còmode perquè tu agafes el delegat i dius: - mira, informa a la classe de tal cosa" (IES Fort Pius)

També cal destacar el fet que una part del professorat entén que la representativitat es pot exercir sense necessitat de comunicació entre els representants i la totalitat de l'alumnat. És a dir, entenent que el que cal és que l'alumnat representant sigui capaç defensar els interessos del col·lectiu sense necessitat de comunicar les decisions ni rebre inputs de l'alumnat al qual representa.

"Hi ha nois i noies que han estat en el Consell Escolar i hi ha aportat molt. Però, és clar, moltes vegades a un nivell particular. Vull dir, l'alumne és conscient d'una sèrie de coses, ho assumeix i diu: -per als alumnes de tot el centre, seria allò o allò altre. Les decisions aquestes poques vegades arriben a través d'un procés, podríem dir, democràtic, que hagi passat per totes les classes" (IES Fort Pius)

En tercer lloc, com a objectiu plenament compartit destaca l'**educació**, entenent que la participació és una eina de formació i un objectiu formatiu alhora i que és una part important de la formació integral de l'alumnat. El professorat entén també que la participació de l'alumnat, com a element que forma part del procés d'aprenentatge, és responsabilitat del professorat i cal que hi intervingui directament.

"[...] En aquest sentit em sembla que cada professor ho deu tenir bastant clar, que l'alumne ha de fer uns processos, que ha de superar-se, que ha de relacionar-se, que... en fi ha de fer moltes coses aquí. I que la nostra feina és estimular, aquest fet, aquesta activitat de participació" (IES Fort Pius)

En el cas del professorat de l'IES Milà i Fontanals és interessant destacar el fet que contempen la participació com un element de socialització molt important en relació a l'alumnat del centre tenint en compte l'entorn del que procedeix.

"Però bueno, a veure, el que si és, socialitzar-los al màxim, i evidentment la participació és una de les formes de socialització. Perquè és que sinó repetiran esquemes però a lo bèstia." (IES Milà i Fontanals)

En quart lloc trobem **la informació-deliberació** que tot i que és un objectiu explicitat només per part del professorat de dos dels centres estudiats ens sembla destacable ja que hem considerat que també es troba implícit en el discurs del professorat dels altres dos centres. Així doncs, el professorat planteja la informació-deliberació com a objectiu que hauria d'assolir la participació de l'alumnat en termes de que l'alumnat representant es basi en la informació per prendre decisions en el marc de les estructures de participació.

"El que participa més és al pobre que li ha tocat estar a la comissió de convivència on posem disciplina i de vegades marquem les sancions que posem i coses d'aquestes [...] bé, bueno, participa bé, té les coses bastant clares i... o sigui és un nano que és positiu. Perquè és clar de vegades un alumne amb una cosa així també pot dir: -Oh no! No li feu això pobret... i així. No, no, no, ell les coses veu que també han de funcionar d'una manera i... bé" (IES Barcelona -Congrés)

Finalment, com a objectiu compartit en els mateixos termes que l'anterior, trobem els **nivells de participació** entès en termes que la participació de l'alumnat té com a objectiu la presa de decisions i la possibilitat de prendre part només en l'àmbit de les activitats extracadèmiques.

"Clar darrera de... nosaltres sí que ho veiem, darrera d'una vida associativa, o darrera d'una vida de participació hi hauria un ambient doncs quatre vegades o vint vegades millor que el que hi ha ara. No ens queixem de l'ambient, però és veritat seria, podria ser una cosa de... no sé. Jo m'imagino moltes coses que es podrien organitzar XXX. Aquí hi ha persones que fan música, per exemple, nanos que canten, molts fan esport per descomptat. Hi ha gent que té moltes aficions. Clar, tot això són potencialitats que no es desenvolupen aquí. Perquè? Per que cadascú va una mica a la seva, i l'institut és un lloc d'estudi." (IES Fort Pius)

De forma no tant compartida com el comentari anterior, és interessant destacar l'afirmació sobre el fet que la participació de l'alumnat té com a objectiu la **legitimació de les estructures institucionalitzades** i de les decisions preses en el marc d'aquestes.

"[...] I pels alumnes castigats , el fet que vegin que hi ha representants dels alumnes, doncs els tranquil·litza, els hi sembla que és més, més just, en definitiva."
(IES Les Corts)

D'altra banda, és interessant destacar també les diferències existents entre els objectius explicitats entre el professorat dels diversos centres. En aquest sentit és destacable el fet que el professorat de l'IES Les Corts i el de l'IES Fort Pius plantegen que la participació de l'alumnat ha de tenir com a objectiu el **traspàs d'informació**, que ha de ser un canal de comunicació.

"Tenir delegat és imprescindible perquè es necessita portar informació de vegades a la classe: O el delegat ha d'informar-se primer i després, doncs, informar la resta de companys."
(IES Fort Pius)

"(en referència al CEC) Ara és bo , perquè des d'allà senten i veuen com funciona el centre, vull dir tot el... funcionament... la economia, els projectes que hi ha, la realitat que ens trobem, coses que s'han de fer, coses que es proposen. Tot això ells ho saben de primera mà" (IES Fort Pius)

En canvi, el professorat de l'IES Barcelona-Congrés planteja que la participació ha de facilitar que l'alumnat se senti partícep del centre en termes de saber quines són les **normes de convivència**; i destaca el fet que la participació de l'alumnat **no ha d'entorpir la eficiència en la gestió del centre**.

"A veure, jo, penso que la participació dels alumnes en segons quines coses, com és això de les festes i coses així, pot estar bé, i va bé que els alumnes s'impliquin, ara de vegades també quan s'implica molta gent en les coses no es poden tirar endavant perquè es dispersen molt; o sigui, jo penso que la participació està bé, que els alumnes sàpiguin el què han de fer, que s'organitzin, però tampoc que es fiquin en segons a on. No... més que res per això, perquè també si fas una reunió perquè vols solucionar una cosa i ets quatre, doncs normalment allò es tira endavant, si ets deu tot queda dispers" (IES Barcelona -Congrés)

Finalment, el professorat de l'IES Milà i Fontanals explicita que la participació de l'alumnat hauria de contribuir a la **identificació de l'alumnat amb el centre** sentint-lo com a espai propi; i el fet que la participació de l'alumnat potencia la **cohesió de l'alumnat** i en tant que té aquesta funció és una bona eina perquè l'alumnat pugui **resoldre els seus conflictes**.

"Sí, a veure, un centre educatiu no pot ser mai un lloc material en el qual hi ha una sèrie de persones que entren, fan classe, i se'n van. I un grup d'alumnes que entren, escolten el rotllo que els estem pegant i se'n van. Llavors en la mesura que s'impliquen, que es fan seves les coses, és quan les coses comencen a rutllar."
(IES Milà i Fontanals)

"O sigui intentar ajudar-los a crear dinàmiques de grup, i a partir d'aquí aviam si surten d'altres... Perquè és això que dèiem abans, que era veritat, és la oportunitat que tenen d'aprendre a funcionar en grup" (IES Milà i Fontanals)

6.2.2. Les variables internes o instrumentals

Les variables internes o instrumentals que apunta el professorat com aquelles que determinen l'assoliment dels objectius anteriorment explicitats, són, d'una banda, força comunes al professorat dels quatre centres i, d'altra banda, coincidents amb les exposades per part de l'alumnat. La diferència important amb les afirmacions de l'alumnat és el fet que algunes de les variables que l'alumnat considera com a elements que dificulten l'assoliment dels objectius de la participació, el professorat les considera com tot el contrari, com elements necessaris per a l'assoliment dels objectius plantejats.

Així doncs, trobem, en primer lloc, una d'aquestes variables que el professorat percep de forma diferent a l'alumnat: el fet que l'**estructura organitzativa del centre està centralitzada pel professorat**. El professorat entén que és ell com actor principal qui té la responsabilitat de centralitzar l'estructura organitzativa del centre.

"Sí, sí. Ellos te vienen con una propuesta "Qué te parece si hacemos tal cosa?" "Venga vamos a mirarlo", entonces bueno pues [...] luego me vienen y me dicen "Oye, mira, pues hemos pensado que podríamos poner una máquina de Coca-cola, que te parece?" [really?] "Bueno, pues preguntad precios y tal". Y cuando ya está decidido lo que van a hacer, entonces es cuando se hace una consulta a la directora. Entonces si a la directora le parece bien, después si es algo que atañe a todo el centro, pasa al Consejo Escolar." (IES Les Corts)

I en segon lloc, el professorat destaca -a diferència de l'alumnat que no li atribueix massa importància- la necessitat de distingir **diferències de funcionament de l'alumnat depenent de l'edat** que impliquen diferències en termes de participació. És a dir, el professorat fa explícit que hi ha diferències importants entre l'alumnat que està cursant la ESO i el que està cursant batxillerat, tant per una qüestió d'edat i pel temps que porta dins el centre, com per la responsabilitat que té el professorat sobre l'alumnat.

"Sí, a veure per exemple nosaltres hem aconseguit que al menys quan es convoquen vagues o així, els d'ESO no fan res perquè si volien fer una cosa...era un drama. A veure són nens petits, són sobre els que nosaltres tenim més responsabilitat si surten al carrer, a llavors bueno...amb els de Batxillerat podem entendre que facin algunes coses, però amb els d'ESO no. I a llavors procurem que hi hagi unes certes diferències de funcionament." (IES Barcelona Congrés)

D'altra banda, tot i que no de forma generalitzada, destaquen diverses aportacions del professorat en relació a aspectes de funcionament de les estructures. En primer lloc, s'explicita el fet que les **estructures de participació de l'alumnat són excessivament rígides** per a l'alumnat en tant que joves. En segon lloc, s'apunta el fet que existeix un **decalaix entre les estructures de participació de l'antic sistema educatiu i les condicions que genera el nou sistema educatiu** –com la modificació de l'estructura del grup classe com a unitat bàsica del centre- que dificulta el funcionament d'aquestes. I en darrer lloc, la **necessitat d'espai físic propi per a l'alumnat** en el qual es pugui reunir per tal d'incentivar la participació.

"Hi ha molts instis en que hi ha una sala d'alumnes, no? que no són llocs on... on estudies dallò, però jo penso que són espais que també ajuden a que el contacte amb l'institut sigui una mica més, no que només sigui per estudiar." (IES Milà i Fontanals)

a) Consell Escolar de Centre

Pel que fa a les variables referents al CEC, cal destacar que el professorat exposa –de forma plenament comprtada- tot d'elements que dificulten l'assoliment dels objectius de la participació. Així doncs, en primer lloc, el professorat afirma que el CEC és una **estructura formal amb manca de contingut participatiu real**. És a dir, des de la perspectiva del professorat el CEC és un espai de tràmit, sobretot pel que fa a les temàtiques tractades; i és un espai en el qual no es prenen decisions sinó en el que es ratifiquen les decisions preses en el marc del Claustre de professors i professores.

"És una repetició absoluta del que es diu en el claustre. Un organisme de tràmit. Bueno sí, ens reunirem, sí, sí. Clar ens reunirem a les set pel plaer de dir que hem fet una reunió, i aixecar acta. Per res més." (IES Milà i Fontanals)

"Home, a veure, la majoria de temes que es tracten al Consell Escolar són com de tràmit, diríem, eh? Aprobar horaris, aprobar calendari, aprobar pressupost, aprobar el varem d'inscripció de matrícula. Clar són temes que bueno, tu informes i s'aproven" (IES Les Corts)

En segon lloc, destaca el fet que **les temàtiques tractades en el CEC es troben fora de l'interès i de la competència de l'alumnat**.

"[...] Normalment als consells escolars els crios callen allà, la majoria de les coses que se'ls reclama allà és per que estiguin presents, que és lògic que estiguin presents en totes les coses del instiut, però la majoria de les coses són fora de la seva competència i del seu interès." (IES Barcelona Congrés)

Així com el fet que ***l'alumnat no té un espai propi per a intervenir en l'ordre del dia*** a part de l'espai comú de precs i preguntes.

"Ara el que sí que veuen és que ells estan al torn de precs i preguntes i només parlen un dia l'any. A lo millor un dia! Van de testimonis, aquella responsabilitat penso que sí que és bona que ho vegin això, però és allò que queden una mica muts, avui no toca, demà tampoc toca... no toca mai."

(IES Barcelona Congrés)

En tercer lloc, afirmen que un element important és la ***desigualtat entre els participants*** en el sentit que és l'alumnat el qui es troba en situació de desigualtat davant del professorat i els pares per qüestió tant d'edat, com de bagatge, com de posició en l'entrament de relacions entre els actors.

"Elles han vist com funcionaven els Consells Escolars. Que faran? Plantejar un problema allà al mig. Que els pares, les mares concretament se les menjaran. Porque les mares que hi ha, són mares de criatures de Batxillerat, per tant són mares que tenen molt clar que han de estudiar y tal, tal, tal. I nosaltres? Ens veiem cada dia les cares. Per tant si hi ha un problema amb un professor, no comptis en allà, te'l plantejen a tu aquí." (IES Milà i Fontanals)

En quart lloc, pel que fa referència als representants de l'alumnat, el professorat coincideix a explicitar el fet que ***l'alumnat representant ho és durant un període de temps curt***, de tal manera que quan el procés d'aprenentatge que implica la mateixa experiència en la estructura ja està força avançat, els i les alumnes deixen l'IES, i per tant, el seu càrrec..

"[...] I llavors s'han de canviar per alumnes nous que encara no veuen ben bé que és això del Consell Escolar. Estan encara una mica així, despistats. Això impedeix que tinguin una presència i una representació, bé, representació sí, però efectiva, efectiva, potser no prou." (IES Fort Pius)

b) L'estructura de delegats/des de curs

Pel que fa a les variables instrumentals en relació a l'estructura de delegats/des de curs, també trobem forces coincidències entre el professorat dels diversos centres. Les dues variables en les que trobem més consens -que fan referència a aspectes que dificulten l'assoliment dels objectius de la participació- són, en primer lloc, la ***temporalitat intermitent***. És a dir, el fet que l'estructura de delegats no tingui una constància sinó que s'utilitzi només en determinats moments-.

"Però si que hem dit moltes vegades de fer més reunions amb ells. Que siguin més regulars i que puguin tractar les coses amb una mica més de... més sistemàtiques." (IES Milà i Fontanals)

I en segon lloc, el fet que ***l'elecció dels representants no respón a criteris de representativitat***.

"El funcionament real és: Qui votem de delegat? A: el que ens cau pitjor, B: l'últim que ha arribat, que no sabem com es diu; i ja està" (IES Fort Pius)

I atribueixen aquest fet al **desprestigi o la poca valoració de l'estructura de delegats/des**:

"Hi pot haver algun any que coincideixi que de tres classes, es pot dir que han escollit els més tontos i els més bandarres, eh? Perquè això ho fan. Però es treballa bastant la consciència també, a l'hora de tutoria, el tema d'escollir un alumne amb un perfil determinat per ser delegat." (IES Les Corts)

D'altra banda, tot i que no de forma tant generalitzada, es destaca el fet que les **funcions del delegat/da i el significat mateix del càrrec ha d'estar establert i clarificat** per tal que l'estructura de delegats funcioni.

"No, no nosaltres la teòrica la tenim apresada, fins i tot en molts llocs la llista d'assistència, el guix, el borrador està absolutament separat... és a dir les funcions nosaltres intentem separar-les, una cosa és una funció de servei al grup i això ha de ser rotatiu i una altra és la representació" (IES Milà i Fontanals)

I finalment, el professorat destaca el fet que l'estructura de delegats/des de curs és una **estructura centralitzada pel professorat** en la que és el professorat qui convoca les juntes de delegats, qui marca l'agenda i qui gestiona l'elecció, per tal que aquesta sigui una estructura de participació efectiva.

"No sé algunes vegades els reunim, per parlar-los'hi de normes, de coses, però no massa, eh, no massa...són representants del grup, quan han de demanar una cosa normalment vénen ells aquí oi..." (IES Barcelona Congrés)

"A veure una cosa és que es reuneixin ells, que jo diria que no es reuneixen mai, i una altra cosa és que nosaltres els convoquem, que alguna vegada els convoquem per comentar-los-hi alguna cosa de l'institut o aixís. A llavors no hi ha un calendari establert." (IES Barcelona-Congrés)

c) Espais de participació

En referència a les variables sobre els espais de participació, el professorat destaca que l'espai per a la participació de l'alumnat és la **tutoria** entenent que és ***l'espai dins l'horari lectiu del que disposa l'alumnat per comunicar-se amb els seus representats i per exposar demandes i propostes***. I en el qual el professorat ha de promocionar la participació.

“Jo crec, jo crec que la funció... La importància que té el professorat en general, no. Els professors tutors. Aquests sí que s'ho curren molt, vull dir són classes molt interessants les de tutoria. I des de les tutories sí que es treballa i es fomenta i s'incentiva... vaja, incentivar, no sé si d'alguna manera, però animar-los a ser participatius, i a ser participatius no d'una manera salvatge i desordenada sinó a través de les vies legals que hi ha, de les vies establertes. QuèXXX els professors o els tutors?” (IES Les Corts)

6.2.3. Variables externes o estructurals

El professorat apunta diferents elements com a variables externes -que determinen tant l'acompliment i la prioritització dels objectius com les mateixes variables internes o instrumentals- que tenen com a denominador comú el fet que l'alumnat, en general, és poc participatiu -mostra poc interès, no té iniciativa,...-; i el fet que la participació de l'alumnat està fortament condicionada per la zona de procedència de l'alumnat entenent que aquesta determina tant la cultura participativa de l'alumnat com el funcionament general del centre -en termes acadèmics i en termes relacionals-. Al mateix temps expliciten que el funcionament del centre determina les condicions de treball del professorat que és l'actor amb més poder de definició de la participació de l'alumnat.

Així doncs, en primer lloc, és destacable l'afirmació que fa el professorat sobre la importància del ***tipus d'alumnat del centre en relació al seu entorn social***. És a dir, des del punt de vista del professorat, l'entorn del que procedeix l'alumnat explica tant les condicions d'aprenentatge en termes de participació com la interiorització de determinades valoracions de l'educació i de determinats marcs de relació.

IES Les Corts

“[...] Entonces aquí en el centro, la verdad es que el alumnado es muy bueno para participar. Y porque ya se a creado la dinamica de ir mejorando cada vez más.[...]”

"Sí, la veritat que els ho agraïm, els ho agraïm que siguin tan col.laboradors. I bueno, per exemple quan s'ha plantejat una vaga, doncs... a més normalment el delegats, i aquestes persones solen ser, solen ser bastant responsables i hi ha un nivell de comprensió alt. Entre ells i la junta directiva, o els tutors, o els representants del professorat. I... vaja! Aquí penso que tenim sort. Tenim sort perquè ja dic que sempre, sempre, hi ha de manera espontània, no ha de ser forçat, sempre hi ha voluntaris que representen l'alumnat..."

IES Fort Pius

"Hauria de ser molt millor, molt millor, hauria de ser... Vull dir que tot el que existeix, això que he estat dient, hauria de estar ple de contingut i de nervi, podríem dir. Malhauradament els nanos segueixen el que veuen a casa, i a la societat en general. I no vol dir que no es sapiguen mobilitzar, però han de tenir una cosa molt clara, i a partir d'allà, suposo, que es mobilitzaran. Ara, el que és la vida quotidiana del centre, i a les coses que corresponen, no sé.. les decisions que prenem des del "staff" directiu, doncs, amb això no s'hi fiquen gaire, potser s'hi haurien de ficar més. Tampoc no tenim xocs, alumnes i professors en general, eh. Això no vol dir que en algun moment els interessos dels alumnes no estiguin d'acord en el que nosaltres decidim. Però això no... aquesta vida participativa, diríem, no és allò que dius "cada dia hi ha coses!" i "et monten tan una exposició, com una conferència, com una festa". Això seria, clar, seria fantàstic. Però això també seria el resultat d'una societat més dinàmica, no sé, jo crec que allò de l'egoisme individual de cadascú, aquí també existeix."

IES Barcelona Congrés

"Per zona, jo penso que és per zona. Per que és clar el nivell cultural també fa. Però és clar, o sigui, hi han nanos, molts... nosaltres tenim una zona doncs bastant deprimida, bastant deprimida. I aleshores hi ha nanos deixats de la mà de déu. O sigui hi ha nens de dotze anys d'aquests que es passen el dia sols. Bueno, venen aquí a l'institut, se'n van a casa, mengen, mengen el que els hi sembla, que tampoc vol dir que mengin el que els hi convé. De vegades venen amb dejú. Però a veure tot això ja vol dir una deixadesa, tot això es nota."

"A veure si un nano els seus pares li diuen: -Els professors tenen raó. Doncs els professors tenen raó. Si a un nano el seu pare li diu: -Aquests professors estan carregats de manies. Doncs els professors estan carregats de manies. I ja els hi pots dir el que vulguis, oi? I aquí ens trobem amb molta gent així[...]"

IES Milà i Fontanals

"Que a més es troben amb quantitat de gent pakistaní. pakistaní, que vol dir que tenen una altra cultura, i tenen una altra manera de veure la realitat. Per tant, com moltes vegades no saben l'idioma, ni Castellà ni Català, es mouen en Francès, alguns. Alguns amb un Anglès xapurrejat. I la majoria amb Urdú. O sigui, això és... què, què els hi demanes, quina implicació els hi pots demanar. "

"Hi ha alumnat d'aquí? Sí, hi ha alumnat d'aquí. Però clar l'alumnat que nosaltres tenim d'aquí, et diria que és més dur que l'alumnat que tenim de fora. Perquè? Per que tot just és un alumnat el qual té uns problemes socials totals, de desestructuració familiar brutal, que, a veure, que no tenen el més mínim sentit social, justament."

"clar si en tens 20... clar 20 no és una manifestació, no són molta gent, però clar es que si tu tens 20 persones amb 20 necessitats diferents... ja sense parlar de problemes simplement necessitats diferents.[...]"

"tenim molt absntisme nosaltres, un dels problemes més greus nostres és que tenim un nombre d'alumnat molt gran que no va a classe."

"I després tenim força problema amb les activitats extra-acadèmiques, o sigui quan anem a un museu, al acuàrium, avui han anat a patinar al skating, sortides d'aquestes que trien els propis grups... Tenim un absentisme en alguns casos de... podem tenir el 50% i no ens escandalitza, i hi ha grups que en tenim de més."

"No és que a més el nostre drama és que no... a veure, tenim molt poc alumnat que comenci a primer i acabi a sisè, la majoria del nostre alumnt és itinerant... Clar i això com a centre és un problema gravíssim perquè clar a més no pots... vull dir tot el que tingui de coordinació entre les etapes, entre els cursos... tot, tot se't en va a norris."(Cap Estudis)

"No, ells juguen un paper que tenen molt assumit que són... bueno, una escòria social, i ho tenen molt assumit, és així. Llavors la escòria social no participa socialment. Com vols que participin?"

En segon lloc, és destacable el fet que el professorat dels diferents centres percep de forma força diferent **la seva situació com a estament de l'IES** —en relació a la situació del centre, relativa al tipus d'alumnat i als recursos disponibles—.

IES Les Corts

"La persona que dinamiza el tema, tiene de ser una persona que tenga muchas ganas de funcionar ella y que haga que los alumnos funcionen. O sea, no sé. Hay muchas personas que son muy negativas, y se nota. Y el profesor que es positivo, y que quiere, y que avanza, los alumnos le responden. Esto está clarísimo. Aquí también influye muchísimo, cuando una de las famas, o sea, este centro tiene fama de que es muy buen centro. Y esta fama, porque está esta buena fama. Porque hay un profesorado estable. La mayoría de los profesores, todos estamos aquí desde hace muchísimos años. Y esto crea una continuidad de una forma de trabajar." (IES Les Corts)

IES Fort Pius

"Personal docent que engresca molt rapidament als alumnes. Llavors és fantàstic, fantàstic. Però això malhauradament a la nostra professió que ha patit una mica, o bastant en aquests darrers deu anys, podriem dir, això està una miqueta cremat. Tot i que, penso que la professionalitat de cadascú em sembla que hi és. Però està en la línia aquella de "home, ser entusiasta potser..." per ser professional, l'entusiasme, no sé, potser no és absolutament necessari. Fer les coses correctament, això sí. Treballar de forma intel·ligent i estalviant esforços de vegades. Però vaja, quan et trobes algú entusiasta, els beneficis són molt grans, moltíssims." (IES Fort Pius)

IES Barcelona-Congrés

"O sigui jo penso que són unes persones que estan amargades perquè els hi ha canviat la feina, o pel que sigui i que no han estat capaces d'assimilar-ho o de buscar una altra cosa, perquè jo es lo que dic: Si tan, tan, tan malament estas en una cosa doncs busca'n una altra. Llavors estan amargades i es dediquen a fer la punyeta a tothom."

"No està com hauria de funcionar, és clar, evidentment que no. Ens anem sortint com podem."

IES Milà i Fontanals

"Ara, jo crec que el gruix del professorat està fent un esforç... però se li està demanant molt més del que és humà."

"Ens toca fer de tot. Assistents socials, de mare, de pare, de tot. Psicòleg, traductor simultani. De parlar així... No t'entenen, potser ni amb Anglès, només Urdú. L'Urdú, l'Urdú, noo!... encara, espera't, encara! Ja farem un curset, ja el farem ja. Ja et dic jo que d'aquí a quatre parlarem Urdú tots. Perquè no ens entendrem."

"Però és que hi ha coses que són impossibles, i en aquest sentit jo crec que és l'engany, no?; i és la pressió sobre el professorat o sea el professorat... el professorat hi ha coses que no pot fer, perquè no dóna per tot. Què hem de fer ara? No ensenyar? Ja no ensenyem la nostra matèria? Tampoc no pot ser... I clar, ensenyar la teva matèria quan tens un que no sap la llengua, l'altre que té uns problemes brutals a casa i no està per la... l'altre..."

"Aquest és un dels problemes que té... com a mínim, el professorat clar, que ve d'una etapa... realment ha fet un gran esforç per formar-se, té una gran cultura, té molta documentació, està ... domina molt bé la seva matèria, ha passat molt de temps intentant ensenyar-la...[...] I clar, dius, que aquest personal s'estugui amargant amb el tipus de problemes que li està tocant viure... tampoc no hi ha dret."

"I clar, al professorat li crea moltíssims problemes, no és que l'alumnat crei problemes sinó que la situació al professorat li resulta molt incòmoda, perquè no pot atendre correctament l'alumnat, i això com a profe sempre et sap molt greu."

"D'alguna manera la forma de sobreviure és fer les classes i marxar."

En tercer lloc, el professorat explicita com a variable que determina les seves condicions de treball i la situació del centre educatiu, **la manca de recolzament de l'administració** en relació, d'una banda, a la manca de recursos tant a nivell de plantilla com a nivell material.

"(referent a la organització d'activitats extraescolars) Claro, el problema de la pública es que no hay dinero. Si ya no hay dinero, o lo pagan los alumnos o tiene que ayudar la AMPA, si no es imposible" (IES Les Corts)

"Això ja depèn una mica però és un problema gròs i clar nosaltres pensem que, com sempre en aquests casos, els recursos econòmics i els recursos personals que s'estan posant per part de l'administració no arriben ni per cobrir un 10% de les necessitats. Perquè aquest alumnat necessita moltíssima atenció individual [...] Clar, és molt fàcil estalviar diners..." (IES Milà i Fontanals)

"A veure, jo penso que no es 'dona massa a l'abast, eh? No es dona massa a l'abast perquè s'han d'atendre moltes coses diferents, llavors, pel numero d'alumnes, el numero de professors potser si... A veure, en un context de la normalitat d'abans, jo penso que aniríem sobrats, però com que s'ha d'atendre tanta diversitat aleshores ens falten coses. ." (IES Barcelona Congrés)

Així com es percep la manca de suport de l'administració a l'hora de gestionar un centre amb una plantilla de professorat que és fixa i per tant invariable

"Sí, Deu n'hi dó. El que passa és que de totes aquestes coses l'administració se'n desenten totalment, perquè és clar hi ha coses que jo penso que s'hi hauria posar mà desde fora, però més aviat és el contrari, quan vé la inspecció diuen: Uy, cuidado que no hi hagi problemes, el que no volen és que hi hagi problemes, i de vegades més valdria detapar la caixa dels trons, i ja està." (IES Barcelona-Congrés)

"[...]hi ha professorat que no treballa com hauria de treballar i això repercuteix en tot el col·lectiu,...] Aleshores quan bé aquí la inspecció nosaltres això li diem moltes vegades: -Vosaltres sabeu que aquest, aquest i aquest són professors amb problemes, sabeu que no controlen les casses, sabeu que no arriben puntuals, envieu un reforç.[...] també hi ha diversitat de professorat, jo vull recursos." (IES Milà i Fontanals)

En relació a la manca de suport de l'administració és interessant destacar la reflexió que fa el professorat de l'IES Milà i Fontanals en termes de com la **política educativa** repercuteix directament sobre la situació del centre en relació a l'alumnat, les condicions de treball,...

"[...] això ha passat perquè hi ha una política educativa que està concertant la privada i en aquest barri per exemple es veu claríssim que qui té una mínima preocupació per la educació de les seves criatures intenta portar-les a la privada, a la privada concertada, evidentment, perquè no hi ha diners per una altra cosa però..." (Cap d'Estudis)

"Clar, jo crec que aquest és l'engany de la política educativa: els ghettos; ens estan portant la gent que no podrà arribar... o sigui que haurà d'anar directament al mercat laboral, i, a la concertada portaran la gent estudiant." (Cap d'Estudis)

"I per altra banda perquè no és bo que facin ghettos, no és bo, està claríssim. Perquè nosaltres tenim el cinquanta per cent i l'Escola Pia té quatre criatures? I a més absolutament... previament "netejaes". Perquè? Què, què, què estan aconseguint? Què estan aconseguint amb ghettos de sud-americans i amb ghettos de pakistanis? Què estan aconseguint? Doncs que no surtin mai de la roda en la que estan. No hi ha manera [...]"l'administració ho té claríssim, eh! Saben perfectament que això és un guetto, ho tenen claríssim." (Maisea)

"bueno la pública serà de beneficència pura, arribarà a la pública només la gent que no tingui un altre lloc on anar, és a dir, gent de procedència molt, molt miserable i nouvinguts" (Cap d'Estudis)

Finalment és destacable l'afirmació del professorat de l'IES Barcelona-Congrés sobre les dificultats que genera la **situació de conflicte entre el professorat i l'alumnat**.

"(resposta a la pregunta: la relació amb l'alumnat, que tal funciona, en general, a l'institut?) A veure, és que en general hi ha professors que s'hi relacionen molt bé, i d'altres que els hi costa. El que passa és que és un tipus d'alumnat que és bastant difícil de posar a ratlla, diguem. Llavors tu dius això del preocupats per el tema dels partes. Jo diria que no ho estan massa de preocupats. Però que nosaltres tenim un sistema que sí que tot queda escrit i tal. I que hem de fer expedients disciplinaris a alumnes perquè passen coses com poden ser baralles, robatoris, coses d'aquestes que ens ho fa una mica difícil. I després nanos amb una insolència molt forta, o sigui de dir-li a un professor, no sé, "no em dona la gana de fer això" o "qué te has creïdo tu?" o sigui enfrontar-se als professors això també passa, i és clar hi ha coses que no es poden permetre." (IES Barcelona-Congrés)

"Mira sortint-nos com podem. Agunatar i... Anar marcant les pautes i anar tiant... Anar tirant, i després amb els alumnes, doncs intentar que els problemes no arribin a... Gaire gròs, que no desbordin."(IES Barcelona-Congrés)

7. ANÀLSI DE LA DOCUMENTACIÓ

Un dels aspectes que hem tingut en compte a l'hora d'estudiar la participació de l'alumnat, és com els centres estudiats s'aproximen a aquesta participació a nivell teòric. És a dir, com defineixen aspectes com quina i com ha de ser la participació de l'alumnat, de quins mecanismes disposa, en quins àmbits participa.

Així doncs, per tal d'analitzar aquesta aproximació teòrica dels centres a la participació de l'alumnat s'ha realitzat l'anàlisi de la documentació que vertebrava el funcionament del centre en cada un dels centres de la mostra. Aquesta documentació és:

- **Projecte Educatiu de Centre (PEC).** Document que té per finalitat plasmar, de manera coherent, l'acció educativa adoptada després d'una anàlisi de la pròpia realitat i del context socioeconòmic i cultural on el centre desenvolupa la seva acció formativa. En aquest document s'especifiquen les finalitats i les opcions educatives bàsiques que es pretenen per al conjunt de l'alumnat, tenint en compte la diversitat de condicions personals, les necessitats i interessos, i inclou:
 - Els trets d'identitat del centre
 - Principis pedagògics, entesos com la inclusió completa i concreta de les finalitats establertes per l'ensenyament d'educació secundària obligatòria, el batxillerat i la formació professional, desenvolupant i prioritzant les més significatives segons les característiques del centre i, especialment de l'alumnat, adequant-les a la pròpia realitat.
 - Projecte lingüístic.¹
- **Pla Estratègic de Centre.** Document que té per finalitat augmentar la qualitat global del centre, especialment pel que fa als processos d'ensenyament-aprenentatge i, més en particular, en allò que afecta l'assoliment de les competències bàsiques per part de l'alumnat. En aquest document es defineixen uns objectius i s'estableix uns procediments per aconseguir-los, prenent com a referència principal la realitat del centre, i que concreta mesures de seguiment i avaluació. Ha d'implicar tots els membres de la comunitat educativa i explicitar, per tant, les accions de participació de l'alumnat i dels pares i mares².

¹ Decret 199/1996, de 12 de juny de la Generalitat de Catalunya, pel qual s'aprova el Reglament orgànic dels centres docents públics que imparteixen educació secundària i formació professional de grau superior.

² Resolució de 29 de maig de 2001 de la Generalitat de Catalunya, que dóna instruccions per a l'organització i el funcionament dels centres docents d'educació secundària de Catalunya per al curs 2001-2002.

- **Projecte Curricular de Centre (PCC).** Document que garanteix la coherència i la continuïtat de l'acció pedagògica atenent els criteris establerts en el marc del projecte educatiu de centre i les prescripcions i orientacions del currículum. Aquest document inclou entre altres aspectes:
 - La contextualització dels objectius generals de l'etapa i de cada àrea a les característiques del centre.
 - Els objectius corresponents a cada cicle en funció, entre altres aspectes, de la seqüenciació dels continguts previstos.
 - La selecció de les metodologies més adients.
 - La concreció de criteris de selecció de les formes d'avaluació adequada a les característiques de l'alumnat i als propòsits educatius.
 - La concreció de formes organitzatives de l'alumnat, del professorat, de l'espai i del temps que afavoreixin el procés d'ensenyament aprenentatge.
 - L'organització i el seguiment de l'acció tutorial dels alumnes.
 - Els criteris i procediments per a l'atenció a la diversitat de l'alumnat i per a la realització d'adaptacions curriculars necessàries per alumnes amb necessitats educatives especials.
 - Els criteris per a l'avaluació del procés d'ensenyament i d'aprenentatge i de la pràctica docent dels professors.
 - Els criteris i procediments per a l'atenció lingüística específica dels alumnes que s'incorporen tardanament al sistema educatiu a Catalunya.³
- **Pla d'Acció Tutorial (PAT),** document que estableix un programa d'actuació tutorial que proporcioni els instruments i les orientacions escaients per a l'elaboració i el desplegament dels plans d'acció tutorial. El disseny per l'elaboració d'aquest pla té en compte la implicació del professorat directiu, coordinadors, tutors i dels mateixos alumnes.⁴
- **Reglament d'Ordre o Règim Intern (ROIES).** Document que recull, en el marc dels projectes educatiu i curricular, els aspectes relatius al funcionament intern del centre en allò no específicament previst a l'ordenament normatiu general. Contindrà la concreció en regles i normes dels drets i deures dels alumnes i l'organització del funcionament dels recursos humans, materials i funcionals.
- **Organigrama.** Aquest altre document ens permet veure en quina mesura la participació dels alumnes, les seves estructures i la seva relació amb els òrgans de gestió queden reflectides en l'esquema general de funcionament del centre.

L'anàlisi d'aquesta documentació s'ha fet des d'una triple vessant:

- **El discurs de centre** sobre la participació de l'alumnat. Observar quina és la importància de la participació de l'alumnat dins del centre i en la seva gestió i els objectius de la participació.

³ Decret 199/1996, de 12 de juny, pel qual s'aprova el Reglament orgànic dels centres docents públics que imparteixen educació secundària i formació professional de grau superior.

⁴ Ordre de 5 de maig de 1989 de la Generalitat de Catalunya, per la qual s'estableix un programa d'actuació tutorial que orienta la planificació i l'organització dels plans d'acció tutorial en els centres d'ensenyament secundari de Catalunya

- **Marc formal de la participació.** Observar com aquest discurs sobre la participació es concreta en forma de reglament o normativa que contempli i reguli aquesta participació.
- **Marc de relacions** entre el professorat i l'alumnat. Observar quin tipus de relació es defineix entre aquests dos agents i com això pot influir en la participació de l'alumnat.

D'aquesta manera, el Projecte Educatiu de Centre, el Pla Estratègic de Centre, i el Pla d'Acció Tutorial, són documents en els que apareix de forma més explícita la vessant del discurs de centre. D'altra banda, per analitzar el marc formal de la participació ens hem basat en l'organigrama i una part del Reglament d'Ordre Intern, en el que es defineixen els drets i deures de l'alumnat i les estructures en les que participen. Finalment, la vessant del marc de relacions, s'ha basat en la part de normes de convivència i sancions, que apareix en el Reglament d'Ordre Intern.

7.1. El discurs de centre

Per tal d'analitzar el discurs de centre en relació a la participació, hem analitzat la documentació del centre en la que s'exposa de manera explícita els objectius i prioritats del centre, entre els que es troben aquells relacionats amb la participació de l'alumnat.

Així doncs, els documents analitzats han estat:

- **Projecte Educatiu de Centre (PEC).** Document que té per finalitat plasmar, de manera coherent, l'acció educativa adoptada després d'una anàlisi de la pròpia realitat i del context socioeconòmic i cultural on el centre desenvolupa la seva acció formativa.
- **Pla Estratègic de Centre,** Document que té per finalitat augmentar la qualitat global del centre, especialment pel que fa als processos d'ensenyament-aprenentatge i, més en particular, en allò que afecta l'assoliment de les competències bàsiques per part de l'alumnat.
- **Projecte Curricular de Centre (PCC),** Document que garanteix la coherència i la continuïtat de l'acció pedagògica atenent els criteris establerts en el marc del projecte educatiu de centre i les prescripcions i orientacions del currículum.
- **Pla d'Acció Tutorial (PAT),** document que estableix un programa d'actuació tutorial que proporcioni els instruments i les orientacions escaients per a l'elaboració i el desplegament dels plans d'acció tutorial. El disseny per l'elaboració d'aquest pla té en compte la implicació del professorat directiu, coordinadors, tutors i dels mateixos alumnes

7.1.1. Anàlisi comparatiu

7.1.1.1. Milà i Fontanals, un cas excepcional.

En primer lloc, cal destacar el cas excepcional del centre Milà i Fontanals. Aquest centre, si bé contempla els mecanismes establerts de participació de l'alumnat (CEC, Delegats, Consell de Delegats), els documents en els que s'expliciten els objectius del centre, focalitzen la seva atenció en el tema de la diversitat i la integració de l'alumnat.

Així doncs, i com a exemple, ens trobem que el Pla Estratègic de Centre apunta entre altres objectius:

- Atendre de forma personalitzada l'alumnat amb problemes d'integració social.
- Compartir aules-taller del centre amb l'ensenyament estandar per aquells alumnes que els hi és impossible seguir un currículum totalment acadèmic
- Augmentar les hores de tutoria per tal de donar més constància a la tasca dels tutors/es i corregir incidents de l'alumnat provocats per qüestions socials i familiars d'aquests.

Aquest fet, doncs, situa l'IES Milà i Fontanals en un pla diferent al dels altres tres centres estudiats, ja que el tipus d'alumnat que té, caracteritzat per una problemàtica social, econòmica i cultural molt forta, condiona de forma determinant el plantejament dels objectius i estratègies del centre i, per tant, del seu discurs. Caldria que aquesta situació emergent fos estudiada amb més deteniment.

Cal apuntar, però, tal i com es comentava abans, que l'IES Milà i Fontanals, no oblida la participació dels alumnes, fet que queda reflectit clarament en el Règim d'Ordre Intern, en el qual es contempen els òrgans de participació dels alumnes i els seus drets. (veure Marc Formal per la Participació)

Així doncs, apuntada aquesta situació excepcional, procedirem a l'anàlisi comparatiu del discurs de centre que farà referència als altres tres centres estudiats.

7.1.1.2. Coincidències en el discurs del Fort Pius, Les Corts i Barcelona-Congrés

A l'observar el discurs dels centres podem establir que, en termes de participació, els documents esmentats en la introducció aborden els següents temes:

- a) Objectiu de la participació de l'alumnat.
- b) Promoció de la participació.

a) Objectiu de la participació de l'alumnat

Quan parlem de la participació de l'alumnat en el centre, podem observar una doble vessant:

- La participació com a objectiu i espai formatiu (tal i com apareix en els objectius generals de l'ESO).
- La participació com a model de gestió (tal i com ho reflecteix la LOGSE).

En els casos estudiats, la vessant de la participació com a objectiu i espai formatiu, es concreta en atorgar a la participació una funció bàsicament educativa, que permeti a l'alumnat adquirir una cultura participativa, organitzativa i capacitat per resoldre conflictes.

"Participar de forma solidària en el desenvolupament i millora del propi entorn social."
(PCC, IES Barcelona-Congrés)

"Estimular la vida de grup; fer que el grup opini, discuteixi i s'organitzi" (PAT, IES Barcelona-Congrés)

En aquesta línia ens trobem amb una visió que contempla la millora de la qualitat de la participació com un mitjà per augmentar la qualitat global del centre, en la mesura que aquesta participació està relacionada amb els processos d'ensenyament-aprenentatge.

"El Pla Estratègic, doncs, té per finalitat augmentar la qualitat global del centre en diversos aspectes relacionats amb els processos d'ensenyament-aprenentatge i amb la participació de l'alumnat i dels seus pares i mares en relació a les activitats de l'institut" (Pla Estratègic, IES Fort Pius)

Al mateix temps que aquesta participació és un mitjà per formar l'alumnat en la pràctica participativa, és també un dels resultats finals del foment de certes actituds entre els membres de la comunitat educativa.

"Participació activa en la classe i centre per mitjà del foment d'actituds de solidaritat, cooperació i respecte entre els membres de la comunitat educativa i de la societat en general." (Pla Estratègic, IES Fort Pius)

Així doncs, es produeix un efecte de retro-alimentació de manera que la participació comença i acaba amb un procés educatiu. És, doncs, un procés d'aprenentatge que requereix una formació permanent.

D'altra banda, també ens trobem reflectida la vessant con sidera la participació com a model de gestió. En aquest sentit, la participació permet una organització eficient i una bona gestió que permeti assolir un augment de la qualitat educativa del centre.

"Promoure una organització eficient amb una gestió que busqui per sobre de tot la qualitat educativa amb la participació democràtica de tots els estaments del centre per mitjà dels organismes representatius de què disposa" (PEC, IES Barcelona-Congrés)

Així doncs, s'observa que, en el discurs de centre dels casos estudiats, si bé apareixen contemplades les dues vessants de la participació, es posa més èmfasi en aquella que contempla la participació com un objectiu i espai formatiu, mentre que aquella que la

contempla com un model de gestió no té tanta presència en el discurs de centre. (vegeu ANNEX VI: Quadre Comparatiu Discurs de Centre)

b) Promoció de la participació

Els centres estudiats contemplen la participació de l'alumnat com un objectiu del centre. Existeix un plantejament de promoció de la participació dels alumnes en el que els IES anomenen la "vida del centre".

"Fomentar la participació dels alumnes en la vida del centre" (PAT, IES Barcelona-Congrés)

El concepte participar de "la vida del centre" no té un caràcter abstracte, sinó que té una concreció en àmbits de participació concrets.

"Potenciant la participació tant en les diverses activitats com en els organismes representatius de l'alumnat" (PAT, IES Les Corts)

D'aquesta manera, la promoció de la participació fa especial èmfasi en aquests àmbits i es preocupa, encara més especialment, de donar a conèixer a l'alumnat l'existència i funcionament de les estructures organitzatives de caràcter representatiu. (vegeu ANNEX VI: Quadre Comparatiu Discurs de Centre)

"Recordar l'estructura de gestió del centre, insistint en la participació de l'alumnat i en concret de descriure el paper del grup tutoria i del seu delegat o delegada." (PAT, IES Les Corts)

7.1.3. Resum

En resum, doncs, s'observa que el discurs de centre planteja:

- Per una banda, la participació com a espai que permet formar l'alumnat en la pràctica participativa, deixant en un segon terme la participació com a model de gestió i organització del centre. D'aquesta manera, la participació és bàsicament, una eina que permet l'aprenentatge d'actituds (solidaritat, cooperació) i habilitats (organització, capacitat crítica, capacitat de discussió) que preparen a l'alumnat per intervenir en el desenvolupament i millora del seu entorn social.

- D'altra banda, una promoció de la participació de l'alumnat. En aquest sentit, si bé es promou la participació en activitats que es realitzen a l'IES, el discurs de centre posa especial èmfasi en la participació de l'alumnat en els organismes representatius.

7.2. Marc formal de participació

El discurs de centre és un aspecte interessant a tenir en compte, en la mesura que ens apunta quines són les seves línies de treball i els seus objectius principals en referència al tema de la participació, tant global com de l'alumnat en concret.

Ara bé, podem dir que el discurs de centre es tracta només de la part teòrica, de la base de la que parteix el centre a l'hora d'elaborar les seves estratègies educatives. És necessari, doncs, que aquest seguit de propòsits quedin reflectits i concretats en documents que, en forma de reglament o normativa, contemplin i regulin aquesta participació. És a dir, es necessari establir un marc formal per la participació que permeti amb certa facilitat passar de la base teòrica a l'aplicació pràctica.

Per tal d'observar quin és el marc formal de la participació en els centres estudiats, s'ha centrat l'atenció en l'anàlisi comparatiu de dos documents:

- **Organigrama.** Aquest altre document ens permet veure en quina mesura la participació dels alumnes, les seves estructures i la seva relació amb els òrgans de gestió queden reflectides en l'esquema general de funcionament del centre. (vegeu ANNEX VII: Quadre Comparatiu Organigrames)
- **Reglament d'Ordre o Règim Intern (ROIES).** Document que recull, en el marc dels projectes educatiu i curricular, els aspectes relatius al funcionament intern del centre en allò no específicament previst a l'ordenament normatiu general. Contindrà la concreció en regles i normes dels drets i deures dels alumnes i l'organització del funcionament dels recursos humans, materials i funcionals. (Vegeu ANNEX VIII: Quadre Comparatiu Marc Formal de la Participació)

7.2.1. Organigrama

L'organigrama és un esquema que permet observar com està estructurat el centre i quina posició ocupen els alumnes dins d'aquesta estructura.

S'ha de ser conscient que l'alumnat, si bé com a estament destinatari de la tasca principal que es fa en el centre, es l'estament central; en el cas de l'organització i gestió del centre, no ocupa aquesta posició. Això no vol dir, però, que com a agents actius integrants de la comunitat educativa no ocupin un lloc dins d'aquesta estructura.

Quan observem els organigrames dels centres estudiats, en primer lloc s'observa que es fa una distinció clara entre els òrgans unipersonals i els òrgans col·legiats. Els primers són aquells que el poder de decisió recau en una sola persona (Director); mentre que els segons són aquells que les decisions es prenen entre diverses persones en base a un consens.

En base a aquesta distinció, s'observen dos tipus de tendències a l'hora de presentar els organigrames: bé plasmar l'organització del centre en un sol esquema en el que apareguin tan els òrgans unipersonals com els col·legiats; o bé fer-ho en dos esquemes, de manera que un fa referència als òrgans unipersonals i l'altre als òrgans col·legiats.

Tant en un model com en l'altre, però, es pot dir que la participació dels alumnes en les estructures organitzatives té en els organigrames un paper molt reduït o nul. Així, en el model d'un únic organigrama, aquest té una estructura piramidal en el que l'estament central i únic és el professorat (Claustre, Equip Directiu) del qual pengen la resta d'estructures, integrades també pel professorat (departaments, comissions i estructures de coordinació). I per altra banda, en el model de dos organigrames diferenciats, l'únic òrgan col·legiat que apareix en el que intervenen els alumnes és el CEC.

Així doncs, tant en un cas com en l'altre, s'obliden per complet la figura dels delegats i la seva estructura (Consell de Delegats) com a representació dels alumnes i pont entre aquests i el CEC.

Cal apuntar que l'IES Les Corts es desmarca d'aquesta tendència en la mesura en que, seguint el model d'un únic organigrama, en ell hi surten reflectides totes les estructures de l'alumnat, així com les relacions que hi ha entre aquestes estructures i la resta.

Aquesta absència de les estructures dels alumnes en els organigrames no es produeix en el Reglament d'Ordre Intern, en el que sí que apareixen reflectits la figura dels delegats, el Consell de Delegats i en alguns casos altres estructures com ara l'Associació d'Alumnes.

7.2.2. Reglament d'ordre intern

Aquest document, si bé cada centre li dona una estructura diferent, es pot dir que els seu contingut és similar. Generalment, es pot dir que els ROIES, amb el matís de cada centre inclou:

- **Drets i Deures de l'Alumnat.** Aquest és un apartat en el que apareixen reflectits els drets i deures dels i les alumnes estipulats per la Generalitat de Catalunya en el Decret 266/1997, de 17 d'octubre, sobre drets i deures de l'alumnat dels centres de nivell no universitari de Catalunya, i en la seva modificació posterior amb el Decret 221/2000, de 26 de juny.
- **Organització de l'Alumnat.** Aquí es contemplen les estructures pròpies de l'alumant (delegats, consell de delegats, associacions d'alumnes) i també aquelles en les que l'alumnat hi participa (CEC).
- **Normes de convivència.** Aquest apartat contempla les normes que regulen actituds i comportaments dins del centre i també les sancions per transgredir aquestes normes.

D'aquests tres apartats, de cara a analitzar el marc formal de la participació, ens interessen especialment els dos primers. Mentre que el que fa referència a les normes de

convivència serà d'utilitat per analitzar el marc de relacions que estableix el centre entre professorat i alumnat.

En primer lloc, hem d'apuntar que de l'IES Barcelona-Congrés no tenim el ROIES, sinó que només tenim un document (Pautes de Funcionament) que es lliure als alumnes en el que s'inclou només les normes de convivència del centre. En aquest sentit doncs, l'anàlisi del marc formal de la participació l'hem fet només en base als ROIES dels altres tres centres.

Si s'observen els drets i deures dels alumnes, en primer aspecte que cal apuntar és que aquests venen regulats per un decret de la Generalitat de Catalunya i per tant són els mateixos per a tot l'alumnat de tots els centres de secundària. Així drets com els de reunió, lliure expressió, associació, vaga, apareixen en aquest document donant a l'alumnat un paper actiu en la mesura que s'explicita que és un agent amb drets que li permeten intervenir en certs aspectes.

D'altra banda, si bé el fet que aquests drets i deures apareguin en el ROIES, és un important de cara a la participació de l'alumnat, en la mesura que és la base del marc formal de la participació; és encara més important que es doni a conèixer entre l'alumnat, de manera que aquest no només es percebi com un agent amb limitacions (marcades per les obligacions) sinó també amb capacitats (marcades pels drets) i amb possibilitat de participar i intervenir en la vida del centre.

És en base al reconeixement dels drets i deures de l'alumnat, que en el ROIES es contemplen les diferents estructures organitzatives. Així doncs, es fa referència a la figura dels delegats, al consell de delegats i també a les associacions d'alumnes, tots ells com a càrrecs i estructures representatives que els alumnes tenen dret a tenir i escollir.

Ara bé, dins d'aquest marc general de reconeixement d'aquestes estructures, ens trobem diferents graus de concreció i explicitació sobre la forma, constitució, funcions i relació amb la directiva del centre d'aquestes estructures. D'aquesta manera, ens trobem, de menys a més concreció:

- En primer lloc l'IES Fort Pius, el qual fan esment del dret dels alumnes a escollir el seus representants, de constituir el consell de delegats i d'explicitar la composició d'aquest consell de delegats.

"Els alumnes tenen els següents drets:

[...]

10. A escollir els seus representants i a constituir un Consell de Delegats format pels delegats electes i pels representants dels alumnes en el Consell Escolar" (ROIE, IES Fort Pius)

- En segon lloc, l'IES Les Corts, que inclou l'article 13 del Decret de la Generalitat 266/1997 de 17 d'octubre sobre drets i deures de l'alumnat dels centres de nivell no universitari de Catalunya, que regula el procés d'elecció dels delegats/des.

"Els alumnes de cada grup, per sufragi personal i directe, elegeixen entre ells un delegat i un sots-delegat, que substitueix el delegat. L'elecció es produeix durant el primer mes de cada curs escolar, el dia que determini el professor tutor, amb una antelació mínima de tres dies. Tots els alumnes són electors i elegibles, però qualsevol pot manifestar, fins al moment anterior a la votació, la seva voluntat d'accedir al càrrec. És elegit com a delegat l'alumne més votat i com a sotsdelegat el següent en votació." (ROIES, IES Les Corts)

- I en darrer lloc, l'IES Milà i Fontanals, el qual especifica quines són les funcions dels delegats/des, les quals no venen regulades per la llei.

"Son funcions dels delegats:

- Representar els seus companys de classe.
 - Dirigir les reunions de classe.
 - Coordinar les iniciatives del grup.
 - Portar al Consell de delegats les propostes del seu grup.
 - Trametre al grup les informacions rebudes.
 - Assistir a les sessions d'avaluació.
 - Notificar els despropòsits produïts a l'aula.
 - Tenir la custòdia de la clau de l'aula.
 - Controlar el full d'assistència.
 - Facilitar entre els companys el coneixement dels seus drets i deures."
- (ROIE, IES Milà i Fontanals)

A més, l'IES Milà i Fontanals defineix quins són els espais en que l'estructura de delegats/des pot participar.

"Sessió d'avaluació:

PRIMERA PART [...] Presentació de propostes per part dels delegats i valoració col·lectiva del grup per part de cadascun dels professors." (ROIE, IES Milà i Fontanals)

"COM S'ELABORA (en relació a la Programació Anual del Centre):

[...]

En la primera quinzena de setembre el PAC es discuteix en Claustre, Consell de delegats, PAS i APA." (ROIE, IES Milà i Fontanals)

7.2.3. Resum

A forma de síntesi, podem dir doncs, que els centres en el marc formal de la participació reconeix:

- **Els drets i deures de l'alumnat**, atorgant-li, doncs, capacitat d'acció i participació en la vida del centre.
- **Les estructures organitzatives de l'alumnat**, especialment aquelles que fan referència als delegats/des de curs. En aquest sentit, entre els centres existeixen diferents nivells en l'explicitació del funcionament i funcions d'aquestes estructures, que van: des del simple esment del dret dels alumnes a escollir i constituir aquestes estructures, a l'explicació concreta del procediment a seguir per fer l'elecció d'aquestes estructures, fins a l'explicitació de les seves funcions específiques.

7.3. Marc de relacions

Un altre aspecte en el que hem centrat l'atenció a l'hora d'analitzar la documentació és com en aquesta s'explicita el marc de relacions entre l'alumnat i el professorat. En aquest sentit, hem analitzat el Règim d'Ordre Intern, concretament la part en que es contemplen les normes de convivència, les quals regulen actituds i comportaments dins del centre, i les sancions que es tipifiquen per la transgressió d'aquestes normes.

Previ a l'anàlisi hem de recordar, tal i com s'esmenta en el marc teòric, que l'entramat format pels tres grups –professorat, pares i mares i alumnes- es basa en una vinculació de poder i, per tant, les relacions són asimètriques i bipartites. En el cas de la relació entre el professorat i l'alumnat, aquesta vinculació de poder i asimetria està especialment accentuada per la relació ensenyament-aprenentatge que s'estableix entre aquests dos actors. És a dir, estructuralment ja existeix una desigualtat implícita entre els dos estaments que té la seva influència en la participació de l'alumnat. Així doncs, l'anàlisi de quin és el marc de relacions que s'estableix, de la mateixa manera que creiem que no s'ha de fer en base a aquesta desigualtat implícita, també creiem que és un aspecte que hem de tenir present.

7.3.1. Anàlisi comparatiu

7.3.1.1. Drets i Deures de l'alumnat

Una primera qüestió a tenir en compte és el contingut global del ROIE. Tal i com s'apuntava en l'apartat que tractava el marc formal de la participació, el fet que en aquest reglament hi apareguin continguts com els drets i deures de l'alumnat, així com les estructures organitzatives d'aquest estament, indica que des del centre es tenen en compte no tan sols les obligacions, sinó també els drets l'alumnat, reconeixent-lo així com un agent que pot ser actiu dins del centre. En aquest sentit, però, també fèiem esment a la importància que té el fet que aquest reconeixement arribi a l'alumnat de manera que aquest al veure explícitament reconeguts els seus drets i deures, també es percebi a ell mateix com un agent amb capacitat d'actuació dins del centre.

En aquest sentit doncs, més que el fet que un dels continguts del ROIE siguin els drets i deures de l'alumnat, és també interessant que aquests drets i deures apareguin en el document sobre normativa interna que es faci arribar a l'alumnat (sigui el propi ROIE o un altra document sobre pautes de funcionament).

7.3.1.2. Normes de convivència

Les normes de convivència són normes que d'alguna manera posen restriccions a certes conductes i actituds i preveuen sancions a les transgressions d'aquestes normes. Amb això es vol remarcar que no és el propi fet de l'existència d'una normativa el que es considera el determinant de les relacions entre alumnat i professorat, sinó com aquesta normativa defineix a l'alumnat i el professorat i el marc de relacions que s'estableix entre ells

En aquest sentit un fet significatiu són els destinataris de la normativa. En la seva majoria, les normes que s'estableixen van adreçades a regular les actituds i comportaments de l'alumnat, pressuposant que és aquest estament el que necessita un reglament.

Ara bé, dins d'aquest marc general, existeixen normatives que inclouen també la regulació de comportaments del professorat. Així, per exemple, quan es parla de la puntualitat, no només es contempla l'obligació dels i les alumnes a ser puntuals, sinó també l'obligació dels i les professors/es a tenir aquesta puntualitat.

"Tant l'alumnat com el professorat tenen el dret i l'obligació de començar les classes puntualment" (ROIE, IES Les Corts)

Fins i tot s'especifica que no només els alumnes tindran un control d'assistència, sinó que els professors també la tenen controlada.

"L'assistència del professorat és controlada mitjançant el full de guàrdia de la sala de professors" (ROIE, IES Milà i Fontanals)

En aquest sentit, alguns centres utilitzen la fórmula impersonal de la tercera persona (singular i plural) sense especificar si s'està fent referència a l'alumnat o al professorat, i, per tant, incloent els dos actors com a subjectes a la normativa.

"Els desperfectes de material en llocs d'ús comú (com ara el pati, els lavabos, els passadissos, etc.) es faran pagar a aquell o aquells que els causin." (ROIES; IES Les Corts)

De totes formes, si bé la vinculació del professorat a la normativa és una qüestió a tenir en compte, no apareix amb molta freqüència. De fet, aquesta vinculació del professorat a la normativa ja no apareix en l'apartat de les sancions, que només fan referència a l'alumnat.

Es pot pensar que en un reglament de règim intern no hi tenen lloc les sancions que pot rebre un professor/a per la transgressió de certes actituds, ja que són de caràcter administratiu i només són d'interès pel propi professorat. Però és cert també, que la falta d'explicitació de l'aplicació de sancions al professorat, no deixa clar fins a quin punt estan subjectes a aquesta normativa; o bé, deixa ben clar que es pressuposa que el professorat no incomplirà la normativa i que per tant el règim sancionador només és necessari per l'alumnat.

Relacionat amb la forma de redacció, un altre aspecte a tenir en compte és l'enfocament del conflicte i el tractament de l'alumnat. Així ens trobem, per una banda, un plantejament de caràcter dialogant davant dels conflictes, de manera que l'alumnat té l'opció de defensar-se i explicar la seva versió dels fets, abans de decidir sobre el tipus i aplicació de la sanció.

“Qualsevol professor del Centre, escoltat l'alumne, pot aplicar les mesures correctores adients quan es donin les circumstàncies previstes en els apartats 2.1, 2.2 i 2.3” (ROIES, IES Fort Pius)

D'aquesta manera, la tipificació de sancions, s'enfoca més cap a un sistema que més enllà del càstig, pretén una reflexió per part de l'alumne, sobre la seva actitud i comportament incorrectes.

D'altra banda, ens trobem amb un plantejament del conflicte no tant dialogant que deixa patent una visió negativa de l'alumnat, el qual té per definició actituds incorrectes i falta de respecte, per la qual cosa són necessàries sancions que facin adonar a l'alumne de “**la seva falta de civisme**”⁵. Per tant, doncs, la funció de les sancions és aconseguir mitjançant únicament el càstig, educar a l'alumne perquè corregeixi la seva actitud i comportament.

En aquest cas, existeix una exhaustiva tipificació de les conductes incorrectes acompanyada de les respectives sancions que li atorguen al marc de relacions un caràcter eminentment rígid i autoritari, accentuant la desigualtat basada en relacions de poder que existeix entre l'alumnat i el professorat. (Vegeu ANNEX IX: Quadre Comparatiu Marc de Relacions)

7.3.2. Resum

En síntesi, doncs, respecte el marc de relacions observem:

- Primer de tot, que el la normativa que regula les actituds i comportaments dins del centre (normes de convivència) defineix a cadascun dels actors i el seu marc de relacions.
- En segon lloc, que els principals destinataris de la normativa i de les sancions per l'incompliment de la normativa, és l'alumnat, apareixent en alguns casos el professorat, com a actor subjecte a la normativa, però absent en l'apartat de sancions.
- En darrer lloc, que conflicte i el l'alumnat tene un plantejament i un tractament de dos tipus:
 - Per una banda, tenim un plantejament dialogant davant del conflicte que dona a l'alumnat la possibilitat a l'alumant d'opinar. D'aquest manera, les sanció més enllà del càstig, permet fer reflexionar a l'alumnat sobre el seu comportament.
 - D'altra banda, tenim un plantejament menys dialogant que no permet a l'alumnat opinar. D'aquesta manera, s'atorga a l'alumnat una actitud negativa que ha de ser tipificada i corregida mitjançant sancions.

⁵ Pautas de Funcionament. IES Barcelona-Congrés.

8. ANÀLISI DE LES ACTES DEL CEC

El Consell Escolar de Centre és l'òrgan màxim de participació de la comunitat educativa en el govern dels col·legis d'educació infantil i primària i instituts d'educació secundària, i l'òrgan de programació, seguiment i avaluació general de les seves activitats¹.

És doncs, important saber quins temes es tracten en les reunions del CEC i quina és la participació dels alumnes en aquestes reunions, ja sigui amb intervencions sobre els temes tractats, o bé amb la inclusió de temes en l'ordre del dia.

Així doncs, s'han recollit les dades de les reunions del CEC realitzades durant el curs 2000-2001 de manera que a l'hora d'analitzar el seu contingut, s'han observat els següents aspectes:

- **Data de les reunions.** Per tal de saber la freqüència de les reunions.
- **Ordre del dia.** Que permet saber quins són els temes que es tracten.
- **Assistència de l'alumnat.** Per saber quina és la participació dels alumnes a nivell presencial.
- **Intervencions de l'Alumnat.** Per tal de saber si es produeixen intervencions i de quin tipus d'intervencions es tracta.

8.1. Freqüència de les reunions

Un primer aspecte a destacar és el nombre i freqüència de reunions del CEC. Val a dir que a excepció d'un centre que realitza una reunió al més, la proporció més freqüent és la d'una reunió per trimestre, que fan un total al llarg del curs de 4 reunions, a les que a vegades s'afegeix una reunió de caràcter extraordinari per constituir el CEC, després de les eleccions².

8.2. Temes tractats

Les temàtiques que es tracten en el CEC són diverses en funció del moment del curs en el que es fa la reunió. Així a principi de curs les temàtiques més freqüents són les relacionades amb la preinscripció d'alumnes, els barems utilitzats per la seva admissió, beques i ajuts, els pressupostos i el calendari del curs. Són doncs temes de tipus organitzatiu

La resta de temàtiques que apareixen al llarg del curs són bàsicament informacions per part de l'equip directiu del centre sobre qüestions que, aprovades prèviament en el claustre de professors, es presenten a aprovació. Aquestes informacions van des de reunions dels tutors amb pares i mares, sortides programades del centre, participació en les festes majors del barri, entre altres.

¹ Consell Escolar Municipal. Butlletí, número 3. Gener-Febrer 2001.

² Durant el curs 2000-2001 es van realitzar eleccions dels representants al CEC.

En alguns dels centres entre aquestes informacions presentades a aprovació, estan incloses les aprovacions del Pla Estratègic i del Projecte Educatiu de Centre.

Finalment, un dels temes que és present en totes les reunions de tots els centres és l'instrucció dels alumnes, és a dir la resolució dels expedients oberts per la transgressió de les normes de convivència del centre.(Vegeu ANNEX X.1: Ordre del Dia)

8.3. Presència i intervenció dels alumnes

En primer lloc, pel que fa la presència dels alumnes en el CEC, es pot dir que és força regular i constant en la mesura que majoritàriament assisteixen la meitat o més dels representants de l'alumnat, i que en totes les reunions hi ha sempre un representant dels alumnes³.

Sobre les intervencions, es pot dir que en general els alumnes intervenen poc, ja que a excepció d'un centre en el que els alumnes intervenen en gairebé totes les reunions del CEC, en la resta de centres intervenen en el millor dels casos a la meitat de les reunions, i en el pitjor en cap d'elles.

Si aprofundim en el tipus d'intervencions que realitzen, és important destacar que la majoria, sinó la totalitat de les intervencions dels alumnes, es realitzen en el darrer apartat de l'ordre del dia: Precs i Preguntes. És a dir, que no existeix un espai específic per a que puguin presentar les seves propostes i/o aportacions, i l'espai que tenen és al final de la reunió, moment en que el grau d'atenció i interès dels participants a la reunió és la més baixa.

Per altra banda, en referència a les aportacions dels representants dels alumnes al CEC, la majoria són demandes molt concretes sobre aspectes que afecten directament a l'alumnat.(Vegeu ANNEX X.2: Intervencions de l'Alumnat)

Així, principalment ens trobem amb:

- Peticions per millorar la infraestructura del centre, com ara reparació i manteniment de béns immobles (vidres, cistelles de bàsquet, portes).
- Relacionades amb l'organització d'activitats extraescolars (principalment lligues esportives).
- Temes relacionats amb el calendari d'exàmens.
- Temes relacionats amb les vagues.

³ Aquestes dades exclouen l'IES Milà i Fontanals que no inclou en les actes de les reunions l'assistència dels participants.

8.4. Resum

Així, doncs, a partir de l'anàlisi de les actes podem observar que:

- La funció del CEC és principalment informativa, essent els temes tractats en les reunions d'aquest òrgan informacions transmeses des de la direcció a la resta de membres del CEC, per tal que aquestes siguin aprovades.
- Si bé la seva presència en les reunions és constant (sempre hi ha com a mínim un representant de l'alumnat a les reunions), la seva participació és gairebé nulla.(a excepció de l'IES Fort Pius).

9. CONCLUSIONS

Tal i com plantejàvem a l'inici, l'objectiu principal de l'estudi és realitzar un diagnòstic de la participació de l'alumnat de secundària que aportí elements per a la comprensió d'aquesta i de tot l'entramat de variables que la determinen; donant a conèixer la percepció dels actors principals –professorat i alumnat- i explicitant el funcionament real o efectiu de les estructures.

Per tal de concloure l'estudi, doncs, reprenent els objectius plantejats en un principi, analitzarem la participació des de diferents perspectives amb la intenció d'aportar elements per a la reflexió que contribueixin a explicitar la complexitat del tema de la participació de l'alumnat en el marc de l'educació secundària. En primer lloc, exposarem els nivells de participació de l'alumnat a partir de la valoració que fan els actors –professorat i alumnat-. En segon lloc, els elements que determinen la participació com a elements relacionats amb el funcionament o l'estructura dels mecanismes. En tercer lloc, la cultura participativa de l'alumnat com element important a tenir en compte a l'hora de dissenyar estratègies per a la promoció de la participació. En quart lloc, les funcions de la participació de l'alumnat que contemplen els actors i les que s'expliciten a través del discurs de centre i del marc formal de la participació. I finalment, les contradiccions, les paradoxes que trobem en relació a la participació de l'alumnat i que ens semblen interessants com a elements de reflexió.

9.1. Els nivells de participació de l'alumnat

Plantejar un estudi sobre participació acostuma a implicar una dificultat inherent al propi concepte de participació degut a la gran diversitat de significats que ha adquirit el terme en les societats democràtiques actuals.

Per això, ja en el marc teòric establíem una diferenciació qualitativa de la participació a partir dels diferents nivells participatius que es poden assolir en el marc dels Instituts d'Ensenyament Secundari.

El nivell participatiu dels estudiants de secundària el definim a partir de les diferents estructures participatives existents (i inexistents) i es desprèn tenint en compte dues coses: en primer lloc el fet que no serà el mateix el nivell participatiu existent (aquell que es dona realment a l'actualitat) que el nivell participatiu desitjat (aquell que els actors creuen que hauria de ser); i, per altra banda, en relació als diferents estaments (professors i alumnat) ja que la seva visió, per les relacions de poder existents, és diferent.

Per visualitzar els resultats ho fariem a través dels següents quadres:

Quadre III: Nivells de participació des de la perspectiva de l'alumnat

Nivells	Plantejament de la participació	Indicadors	Exemples
8	Iniciada i dirigida pels alumnes.	Els alumnes pensen i actuen per ells mateixos.	
7	Iniciada pels alumnes; decisions compartides pels professors	Es tracta d'iniciatives estudiantils que compten amb un ampli consens dels professors.	Es dona en el cas de les associacions d'alumnes (en concret en l'únic centre dels estudiats que disposa d'associació). L'associació és un espai propi dels estudiants però els professors estan d'acord amb la seva existència. S'hauria de donar en el cas dels delegats quan plantegessin demandes de l'alumnat. Els delegats farien de representants i els professors haurien de donar suport a les iniciatives.
6	Iniciada pels professors; decisions compartides pels alumnes	Iniciatives dels professors que fan seves els alumnes amb un grau d'autonomia important.	S'hauria de donar pel CEC. Els alumnes entenen que la iniciativa sigui dels professors però desitjarien que les seves aportacions fossin tingudes en compte i tenir un cert grau d'autonomia. S'hauria de donar en el cas de les tutories ja que els alumnes entenen que tot i que l'espai pot ser iniciat pels professors, ells haurien de ser els protagonistes i les seves inquietuds tingudes en compte.
5	Consultats i informats	Projectes dissenyats i dirigits pels professors, però els alumnes entenen el procés i les seves opinions són escoltades.	
4	Assignats però informats	Els alumnes entenen les intencions del projecte (saben qui pren les decisions i per què). Després que se'ls expliqui clarament el projecte i un cop dissenyat el procés, s'ofereixen com a voluntaris.	Es dona en el cas de les tutories (i en concret amb alguns professors) i és en aquells casos que els alumnes entenen les intencions de la classe de tutoria i, tot i que sigui un espai dirigit pel professor, si sumen amb aportacions.
3	Participació simbòlica	Aparentment es dona als alumnes	Es dona en el cas del CEC per als alumnes representants que senyalen que

		l'oportunitat d'expressar-se, però en realitat tenen poca o nulla incidència sobre el tema i poques oportunitats, o cap, de formular les seves pròpies opinions.	aparentment se'ls dona l'oportunitat d'expressar-se (a l'espai de precs i preguntes) però en realitat tenen una nulla incidència sobre el tema. Es dona en el cas de les tutories (i en concret amb alguns professors). Les tutories són aparentment un espai on els alumnes poden expressar-se però en realitat les seves aportacions tenen una escassa o nulla incidència. Es dona en el cas de l'estructura de delegats en el sentit que es tracta d'una estructura deslegitimada des de la perspectiva dels dos actors que, per tant, no aconsegueix els objectius que es planteja en termes de canalitzar demandes, propostes,...
2	Decoració	Els professors "utilitzen" els joves per enfortir estructures institucionals d'una manera relativament indirecte.	
1	Manipulació	No hi ha cap mena de consulta. Els alumnes no entenen de què es tracta i per tant no comprenen les accions que se'ls proposen	Es dona en el cas del CEC per a l'alumnat no representant que no entenen les funcions del CEC ni el seu sentit i per tant no comprenen el sufragi actiu o passiu. Es dona en el cas dels Delegats quan la seva funció (assignada pel professor) es limita a funcions desvinculades de la representativitat (portar guix, borrar la pissarra, etc.).

Quadre IV: Els nivells de participació de l'alumnat des de la perspectiva del professorat

Nivells	Plantejament de la participació	Indicadors	Exemples
8	Iniciada i dirigida pels alumnes.	Els alumnes pensen i actuen per ells mateixos.	
7	Iniciada pels alumnes; decisions compartides pels professors	Es tracta d'iniciatives estudiantils que compten amb un ampli consens dels	S'hauria de donar en el cas dels delegats (a l'IES Milà i Fontanals es dona). La Junta de Delegats hauria de funcionar com a estructura de representació dels grups-classe i hauria

		professors.	de ser iniciada pels alumnes.
6	Iniciada pels professors; decisions compartides pels alumnes	Iniciatives dels professors que fan seves els alumnes amb un grau d'autonomia important.	Es dona i s'hauria de donar en el cas de les tutories ja que els professors entenen a aquest espai com un espai de participació iniciat per ells però que els alumnes fan seu i participen aportant coses amb un cert grau d'autonomia.
5	Consultats i informats	Projectes dissenyats i dirigits pels professors, però els alumnes entenen el procés i les seves opinions són escoltades.	S'hauria de donar en el cas del CEC. El CEC hauria de ser un espai on la Junta Directiva proposa coses i els alumnes poden opinar sobre els aspectes que els afectin.
4	Assignats però informats	Els alumnes entenen les intencions del projecte (saben qui pren les decisions i per què). Després que se'ls expliqui clarament el projecte i un cop dissenyat el procés, s'ofereixen com a voluntaris.	Es dona en el cas del CEC. Els alumnes entenen les intencions de la Junta Directiva i hi participen de forma voluntària.
3	Participació simbòlica	Aparentment es dóna als alumnes l'oportunitat d'expressar-se, però en realitat tenen poca o nulla incidència sobre el tema i poques oportunitats, o cap, de formular les seves pròpies opinions.	Es dona en el cas dels delegats (a excepció de l'IES Milà i Fontanals). El professorat reconeix la figura del delegat però no li defineix funcions específiques (existeix marc formal però està mancat de continguts).
2	Decoració	Els professors "utilitzen" els joves per enfortir estructures institucionals d'una manera relativament indirecte.	
1	Manipulació	No hi ha cap mena de consulta. Els alumnes no	

		entenen de què es tracta i per tant no comprenen les accions que se'ls proposen	
--	--	---	--

9.1.1. Els nivells de participació en el Consell Escolar de Centre

Com a mecanisme, i a mode descriptiu, els professors i els alumnes representants situen al CEC a un nivell similar (amb l'única diferència que els primers afirmen tenir en compte les opinions dels alumnes expressades al torn de precs i preguntes i els estudiants entenen que aquest espai d'opinió és més aviat simbòlic).

Però el problema del CEC com a mecanisme participatiu ve sobre tot de la ma de l'alumnat no representant que sembla no acabar d'entendre del que es tracta i per tant la seva implicació és pràcticament nulla, amb un abstencionisme electoral elevat i valorant la seva participació amb termes més de costos (pèrdua d'una hora de pati, etc.) que de beneficis.

Per contra, el nivell desitjat és més gran pels alumnes que pels professors. Els alumnes entenen que el CEC hauria de convertir-se més en un òrgan de representació estamental i, per tant, les seves opinions haurien de tenir-se en compte. Els professors plantegen més el CEC com un tràmit i posen més èmfasi en la Junta Directiva i el Claustre.

9.1.2. Els nivells de participació en l'estructura de delegats/des de curs

En el cas dels delegats hi ha massa coincidència entre professorat i alumnat. En els nivells existents (i amb l'excepció de l'IES Milà i Fontanals) es pot afirmar que degut a l'existència d'un marc formal però a la inexistència d'uns continguts el paper dels delegats no està definit i, en última instància queda en mans de cada professor –generant en la majoria dels casos un nivell de participació molt baix-.

Per contra, alumnes i professors creuen que el nivell participatiu dels delegats hauria de ser alt ja que els delegats haurien de convertir-se en representant del grup-classe i expressar les demandes.

Una excepció al nivell existent seria en cas de vaga. En aquest cas els delegats compleixen força ve la funció desitjada tot i que amb les limitacions imposades per les normatives internes dels centres i per la llei.

9.1.3. Els nivells de participació en els espais de participació

Un fet destacable és la pràctica inexistència d'altres espais a excepció de les tutories.

En el cas de les tutories el professorat situa al mateix nivell el que realment són i el que haurien de ser (i coincideix força amb un discurs de centre). Pel professorat les tutories són un espai participatiu important tant de canalització de demandes, problemes i necessitats com de formació participativa i socialització política.

Malgrat aquesta visió del professorat, l'alumnat descriu les tutories de forma diferent ja que sovint estan determinades per la direcció del professor i la funció que aquest els vulgui donar (funció que no sempre coincideix amb l'àmbit participatiu).

Per l'alumnat, però, les tutories haurien de ser un espai participatiu important on poder treballar amb la resta del grup-classe.

9.1.4. Els nivells de participació en relació a les estructures

Les conclusions que en podem treure són que en línies generals hi ha una clara diferenciació entre els nivells participatius reals (que es troben en els nivells inferiors de participació per a quasi tots els mecanismes participatius) i els desitjables (que es troben en els nivells més elevats).

Malgrat això, no trobem cap mecanisme explicitat que professors i estudiants apuntin que hauria d'estar en el nivell superior (és a dir, aquell que en el que la participació és iniciada i dirigida pels alumnes), i que entenem que és la forma de participar més genuïna. Això pot ser degut a una causa intrínseca de la pròpia manca participativa i la socialització política dels alumnes. D'aquesta manera, que tot i que desitgin participar en un nivell que en el que la participació fos iniciada i dirigida per ells, no saben transformar-ho en mecanismes concrets.

El marc legal té mancances importants en aquest sentit com després s'explicitarà, però el més significatiu és la inexistència voluntat de substituir aquests mecanismes insuficients per altres mecanismes que ho permetin com seria el cas de mecanismes propis dels alumnes (fet contrastat quan l'única associació d'estudiants existent en els quatre casos estudiats demostra que és un dels millors mecanismes en quant a nivell participatiu es refereix).

Finalment és destacable el fet que tot i que tant el professorat com l'alumnat situa els nivells de participació desitjables per sobre dels existents –dels reals o efectius– cap dels dos actors emprèn o proposa accions concretes per a solucionar aquest decalaix.

9.2. Les estructures de participació

Partint dels nivells de participació percebuts pels actors com a efectius i com a desitjables –exposats en l'apartat anterior– en relació als diversos mecanismes de participació, analitzarem el funcionament de les estructures tenint en compte els aspectes de funcionament intern. És a dir, posant en relació les variables instrumentals explicitades pels actors i la normativa que estructura els mecanismes de participació –tant la regulada des de cada centre com l'establerta per llei– posarem de relleu els elements que fan referència al funcionament efectiu de les estructures de participació o de l'alumnat.

En aquest sentit, tant el professorat com l'alumnat, coincideixen a apuntar elements que podem agrupar en dues categories: aquells que fan referència a les funcions de les estructures i aquelles que fan referència a la composició de les estructures –a la representació dels diversos estaments o a la representativitat dels participants–.

9.2.1. El Consell Escolar de Centre

a) Funcions

Segons el Real Decret 2376/1985 el Consell Escolar és "l'òrgan propi de participació dels diferents membres de la comunitat escolar", el qual té capacitat de decisió sobre aspectes acadèmics, administratius i econòmics. És a dir, el Consell Escolar és, de tots els òrgans de govern, el que apareix com màxima figura en l'àmbit de la participació democràtica.¹

¹ Gil Villa, Fernando. La Participación Democrática en los centros de enseñanza.

Els actors, però, no perceben el CEC com un òrgan amb capacitat de decisió, ni tampoc un espai de participació. Consideren el CEC com una qüestió de tràmit en la que la participació de l'alumnat en el procés de presa de decisions és un pur formalisme. Així l'alumnat percep que el procés de presa de decisions del CEC és poc obert en la mesura en que les decisions ja venen preses des del Claustre; i, de la mateixa manera, el professorat afirma que el CEC és una estructura formal amb manca de contingut participatiu real, en el que no es prenen decisions sinó que tan sols es ratifiquen les decisions preses pel Claustre de professors/res.

Així doncs, a nivell legislatiu observem que el CEC és un òrgan de participació que se li atorga un pes específic, amb unes funcions definides en qüestions de gestió i organització del centre sobre les que té capacitat de decisió (Vegeu ANNEX XI: Funcions i Composició del CEC). Mentre, que des dels actors, es percep com un espai de transmissió d'informació sobre decisions ja preses, en que no existeix la participació de l'alumnat.

Aquesta percepció, es veu ratificada pel contingut de les actes del CEC, en les que per una banda ens trobem que els punts tractats en les reunions són, la majoria, informacions que dona l'equip directiu del centre en representació del Claustre, sobre temes que aquest ha decidit i que es presenten a aprovació; i d'altra banda, que les intervencions de l'alumnat en les reunions del CEC són molt poques.

Una altra qüestió són les temàtiques tractades en les reunions del CEC. Les funcions del CEC centren el seu camp d'intervenció en aspectes de caràcter acadèmic (per exemple "Elaborar les directrius per a la programació i desenvolupament de les activitats escolars complementàries, visites i viatges, menjadors i colònies d'estiu"), administratiu (per exemple "Decidir sobre l'admissió d'alumnes, amb subjecció estricta al que estableix aquesta llei i disposicions que la desenvolupen") i econòmic (per exemple "Aprovar el projecte de pressupost del centre").

Això es concreta, observant les actes del CEC en temes relacionats amb qüestions de tipus organitzatiu com ara: preinscripcions d'alumnes, els barems utilitzats per la seva admissió, beques i ajuts, els pressupostos, el calendari de curs i informacions sobre reunions dels tutors amb els pares i mares, sortides programades del centre i participació en les festes majors del barri, entre altres.

Aquestes temàtiques però, segons la percepció dels actors, és una de les variables que explica la falta de participació en les reunions. D'aquesta manera l'alumnat destaca que els temes tractats no són del seu interès, coincidint amb el professorat que afegeix que tampoc són de la competència de l'alumnat.

Ens trobem, doncs, per una banda unes funcions específiques del CEC que donen a aquest organisme la capacitat de decidir la gestió i organització del centre que es tradueixen en temàtiques concretes que d'altra banda, no interessen a l'alumnat. D'això, però, no podem inferir que l'alumnat no s'interessa per cap dels aspectes de gestió del centre, sinó que probablement no genera interès els aspectes concrets tractats en el CEC ni la forma en la que es plantegen. És a dir, l'alumnat s'interessa i explicita voler prendre part en les decisions sobre la organització de l'espai i del temps en el marc de l'IES la qual cosa fa referència a la gestió; però ho expressa a través d'allò que li resulta més proper.

b) Composició

La composició del CEC inclou representants de tots els estaments de la comunitat educativa, de manera que estan representats: professorat, alumnat, pares i mares, personal administratiu i l'administració local (en aquest cas l'Ajuntament de Barcelona).

Al observar el decret que regula la composició del CEC (Vegeu ANNEX XI: Funcions i Composició del CEC) queda palès que existeix una proporció desigual en la qual el professorat és l'estament amb més representants i per tant amb més capacitat d'incidència.

Aquest fet de desigualtat en nombre, ve acompanyat d'una altra desigualtat percebuda pels actors: aquella que ve marcada per la diferència d'edat, el bagatge i la desigual posició en l'entramat de relacions entre els actors. Els actors coincideixen en afirmar que aquesta desigualtat suposa que l'alumnat es cohibeixi a l'hora de participar i, per tant, això es tradueix en una manca de participació.

9.2.2. L'Estructura de Delegats/des de Curs

Quan fem referència a l'estructura de delegats/des parlem, tant del càrrec unipersonal de delegat/da de curs, com de la Junta de Delegats.

El/La Delegat/da

Sobre aquesta figura, la llei només regula el procés i els criteris per dur a terme l'elecció del càrrec². Així del Decret de la Generalitat 266/1997, del 17 d'octubre sobre els drets i deures dels alumnes dels centres de nivell no Universitari de Catalunya aprova en el seu article 13 que: "Els alumnes de cada grup, per sufragi personal i directe, elegeixen entre ells un delegat i un sots-delegat, que substitueix el delegat." L'elecció del delegat/da, segons aquest decret, es fa per majoria de vots.

Inicialment podríem dir que, segons aquest decret, els delegats/des són representatius de l'alumnat del seu curs en la mesura en que l'elecció es fa en funció d'un sistema d'elecció per majoria.

Ara bé, els actors perceben precisament al contrari. Consideren que l'elecció dels delegats/des si bé es fa per sufragi personal i directe, els criteris que s'utilitzen per fer l'elecció no són de representativitat. És a dir, l'alumnat no busca en el delegat/da una persona que sigui representativa de la classe i que pugui representar a l'alumnat, sinó que utilitza d'altres criteris (el que cau pitjor, l'últim que ha arribat,...)

En aquest sentit, una variable explicativa d'aquestes criteris a l'hora de fer l'elecció dels delegats/des, des de la percepció dels actors és el fet que aquesta figura està desprestigiada. En aquest sentit, l'alumnat considera que les funcions dels delegats/des no estan definides de forma clara i les que ho estan són percebudes com a funcions insignificants.

² Decret de la Generalitat 266/1997, de 17 d'octubre, sobre drets i deures dels alumnes dels centres de nivell no universitari de Catalunya.

En aquest cas, a més, la llei no regula les funcions del/la delegat/da de curs i, de la mateixa manera, la majoria dels centres tampoc ho regulen en les seves normatives internes.

Cal, però, fer esment del cas de l'IES Milà i Fontanals que es desmarca dels altres tres centres perquè: d'una banda, defineix de forma clara les funcions de la figura del delegat/da de curs en la seva normativa; i, d'altra banda, els actors perceben de forma positiva l'estructura de delegats de curs i el seu funcionament i expliciten que aquests tenen unes funcions definides, que són els representants del grup-classe davant del professorat i que s'encarreguen de la coordinació de la presa de decisions o realització d'activitats en el marc del grup-classe.

Així doncs, podem apuntar la possibilitat de que existeix una relació entre el fet que les funcions dels delegats/des estiguin clarament definides en la normativa de centre i una percepció positiva dels actors d'aquesta estructura.

La Junta de Delegats/des

En l'article 20 del Real Decret 1543/1988 del 28 d'octubre, sobre drets i deures dels alumnes, assenyala la Junta de Delegats com l'òrgan col·legiat integrat pels delegats/des dels diferents cursos acadèmics i per els i les representants de l'alumnat al CEC. La seva funció clau és servir d'organització de base en la que es gesten i canalitzen les informacions i les propostes, des de l'alumnat general fins al CEC com òrgan decisor³.

El Decret de la Generalitat 266/1997 assenyala també que el president de la junta, escollit entre els seus membres, és qui convoca les reunions per pròpia iniciativa o per sol·licitud d'un mínim d'una dècima part dels membres, amb indicació dels temes a tractar.

És, doncs, l'estructura intermitja entre els/les delegats/des de curs i el CEC composta únicament per l'alumnat, que ha de permetre que la informació circuli en les dues direccions: alumnat-Junta de Delegats/des-CEC. És, a primera vista, un bon mecanisme de participació de i per l'alumnat.

Ara bé, la percepció dels actors, assenyala certs matisos en el funcionament d'aquest mecanisme. D'una banda, l'alumnat explicita la inexistència de relació entre les estructures la qual cosa genera manca de comunicació entre l'alumnat representant i els alumnes als quals representa. D'altra banda, tant alumnat com professorat, coincideixen en apuntar la temporalitat intermitent amb la que es reuneix la Junta de Delegats. Tant uns com els altres expliciten que no hi ha una continuïtat ni freqüència de reunions i que es convoquen per determinades qüestions i en moments molt concrets.

Un altre fet que destaquen els actors és centralització del professorat d'aquesta estructura. Ara bé, mentre l'alumnat ho destaca com aspecte negatiu en la mesura que fa que el mecanisme no sigui percebut com a propi per l'alumnat, ja que el professorat convoca les juntes de delegats i en gestiona l'elecció; el professorat considera aquesta centralització com el mètode que permet que aquest mecanisme funcioni i sigui, per tant, una estructura de participació efectiva.

³ Gil Villa, Fernando. La Participación Democrática en los centros de enseñanza.

9.2.3. Els espais de participació: les tutories i les Associacions d'Alumnes

El terme espais de participació inclou les associacions d'alumnes i les tutories. En aquest apartat, però, tractarem només les tutories, ja que és aquell espai al que els actors han fet referència com a espai de participació i tenint en compte que tant sols un dels IES estudiats té Associació d'Alumnes.

En aquest cas la normativa sobre les tutories, està recollida en l'ordre del 5 de maig de 1989 de la Generalitat de Catalunya, per la qual s'estableix un programa d'actuació tutorial que orienta la planificació i l'organització dels plans d'acció tutorial en els centres d'ensenyament secundari de Catalunya.

En aquesta normativa, es recull, de forma genèrica el conjunt d'accions d'orientació personal, acadèmica i professional, dissenyades pels professors amb la col·laboració dels alumnes i de la mateixa comunitat educativa basant-se en les seves necessitats. El disseny d'aquestes accions, haurà de tenir en compte la implicació del professorat directiu, coordinadors, tutors i dels mateixos alumnes⁴.

Així doncs, les tutories, com a praxis quotidiana del que s'estableix en el pla d'acció tutorial, han de dissenyar-se i realitzar-se amb la implicació i col·laboració de l'alumnat, i per tant, es dedueix que és un espai de participació de l'alumnat en la mesura que aquest intervé en el disseny dels continguts i les accions.

La percepció del professorat va força en aquest sentit ja que percep les tutories com l'espai del que disposa l'alumnat per comunicar-se amb els seus representants i per exposar demandes i propostes, i en el que el professorat ha de promocionar la participació.

Aquesta percepció, però, no coincideix amb la de l'alumnat. Aquest considera que la tutoria és un espai que, tot i que teòricament estigui assignat a la seva participació, a la pràctica el seu contingut i format es decideix i gestiona des del professorat. És a dir, un espai en el que els alumnes no participen ni en la definició dels continguts, ni tampoc en les accions.

9.3. La cultura participativa de l'alumnat

Per tal d'analitzar i definir els trets de la cultura participativa de l'alumnat ens caldria aprofundir en els significats que atorguen l'alumnat i el professorat a la participació a partir d'un estudi en profunditat i en termes de construcció social de la realitat. El que sí podem apuntar en relació a l'exposat és la importància de l'entorn sociocultural com a definidor de la cultura participativa de l'alumnat així com de la relació amb la institució educativa. En aquest sentit, cal tenir en compte que els IES en els quals hi ha un important contingent d'alumnat nouvingut (com és el cas del Milà i Fontanals) la qual cosa genera una diversitat cultural destacable caldrà dissenyar estratègies que tinguin en compte la diversitat de significats atorgats a la participació. D'altra banda, però és important no oblidar que la ciutat de Barcelona és una ciutat heterogènia en termes socioeconòmics i socioculturals i que aquesta heterogeneïtat genera diversitat en la cultura participativa de

⁴ Ordre del 5 de maig de 1989 de la Generalitat de Catalunya, per la qual s'estableix un programa d'actuació tutorial que orienta la planificació i l'organització dels plans d'acció tutorial en els centres d'ensenyament secundari de Catalunya

l'alumnat depenent del seu entorn. Tenint en compte, a més, que l'adscripció a les diverses franges socioeconòmiques corresponen a les diverses zones de la ciutat, caldrà aprofundir en les diverses cultures de participació de l'alumnat per tal de construir estratègies efectives.

9.4. Les funcions de la participació de l'alumnat

Tal i com exposàvem al Marc Teòric, considerem que la participació de l'alumnat en el marc de les institucions educatives pot acomplir tres funcions diferents: en primer lloc, pot ser un instrument per a la gestió del centre; en segon lloc, pot considerar-se un objectiu i un espai formatiu; i, en tercer lloc, és un mecanisme de socialització política.

Tenint en compte l'exposat fins ara, constatem, en primer lloc, que el professorat contempla la participació de l'alumnat en termes formatius i, en alguns casos, en termes de socialització política però, en canvi, no la concep com a instrument de gestió. És a dir, el professorat entén que la participació de l'alumnat millora en clima organitzacional del centre però no contempla el fet que l'alumnat sigui part implicada en la presa de decisions que afecten directament la gestió del centre. És a dir, d'una banda entén que la implicació de l'alumnat al centre més enllà de l'activitat acadèmica contribueix a una major identificació amb el centre, a una millor percepció de la institució,..., però d'altra banda no entén que la participació sigui necessària per la gestió ni que això pugui suposar una major eficiència.

Al mateix temps, però, és destacable el fet que el professorat, en termes generals, fa explícita la voluntat que la participació de l'alumnat sigui capa} de vertebrar-lo com a estament del centre no només amb l'objectiu d'organitzar i realitzar activitats extracadèmiques, sinó també per tal que l'alumnat sigui capaç d'estructurar les seves demandes i propostes.

En segon lloc, en relació a les funcions de la participació, és interessant observar que l'alumnat –tenint en compte que l'alumnat entrevistat és alumnat representant directament implicat a les estructures de participació–, entén que la seva participació ha de tenir com a objectiu, d'una banda, la mobilització de l'alumnat –entesa com la capacitat d'estructurar-se com a estament per a prendre decisions col·lectives i dur-les a terme– i d'altra banda, l'impacte de les decisions –entenent que l'alumnat ha de tenir capacitat efectiva d'intervenir, de prendre part en la presa de decisions i que les decisions preses per l'alumnat a través de processos participatius no poden ser vetades ni modificades pel professorat. En aquest sentit podem afirmar que l'alumnat contempla la seva capacitat d'intervenir en tots els aspectes –també els relacionats amb la gestió– que afecten el centre com a positiva i desitjable. Cal destacar, però que l'alumnat no entén la seva capacitat d'incidència en termes funcionals sinó en termes de dret a prendre part, a dir la seva com a estament de la comunitat educativa. D'altra banda, pel que fa a la participació com a procés d'aprenentatge, així com part del procés de socialització, l'alumnat percep la participació en termes de formació en relació a la seva experiència personal, al seu propi procés d'aprenentatge en el marc de les estructures com a representants de l'alumnat.

9.5. Les contradiccions en la participació de l'alumnat

Partint de l'exposat fins ara, ens ha semblat pertinent, a nivell d'aportar elements de reflexió, posar de relleu les contradiccions existents entorn la participació de l'alumnat en el marc de l'educació secundària.

9.5.1. Del discurs a la praxis

A partir de l'anàlisi dels nivells de participació observem que existeix un decalaix entre els nivells participació que s'expliciten en el discurs sobre la participació i els nivells de participació que expliciten els actors en relació a la participació efectiva i això és degut, entre d'altres coses al fet que no es generen els mecanismes adequats per a l'assoliment dels objectius plantejant. En aquest sentit, doncs, existeix una contradicció entre el discurs sobre la participació de l'alumnat i els mecanismes que es generen a la pràctica. Aquesta contradicció es dona a dos nivells: d'una banda a nivell legislatiu, entre els objectius que planteja la LOGSE per la ESO i els mecanismes que la mateixa llei proposa per a assolir els objectius; i, d'altra banda, a nivell de centre –nivell estretament vinculat a l'anterior- entre els objectius en relació a la participació explicitats en el Projecte Educatiu de Centre i els mecanismes que els IES generen per tal d'assolir-los.

En primer lloc, doncs observem que el currículum d'Educació secundària Obligatoria explicita com a objectiu general de la ESO la participació de l'alumnat en termes de capacitat "D'analitzar els mecanismes bàsics i valors que regeixen el funcionament de les societats, d'una manera especial els referits als seus drets i deures com a ciutadà dins els àmbits socials més immediats –el centre educatiu, la població, la comarca i la nació-, que li permetin elaborar judicis i criteris personals i actuar amb autonomia i iniciativa en la vida activa i adulta" o en termes de treball en grup. Però en el moment de concretar el model de gestió participativa, es creen estructures que no resulten funcionals per a la participació de l'alumnat.

En segon lloc, tots els Projectes Educatius de Centre inclouen la participació de l'alumnat com a objectiu formatiu i en forces casos com a mecanismes de formació. Però alhora d'establir concrecions a partir del que estipula la normativa, no transcendeixen allò reglat. És a dir, els centres no generen mecanismes de participació més enllà de l'establert.

9.5.2. L'espai i el temps de la participació

L'element més visible de la contradicció esmentada anteriorment –sent també una contradicció en ell mateix- és el fet s'inclogui la participació en els objectius educatius a assolir però no es destini ni un espai físic dins el centre ni un temps determinat dins l'horari lectiu a la participació de l'alumnat. És a dir, l'alumnat no gaudeix de temps per a realitzar les reunions de la junta de delegats sinó que sovint aquestes es realitzen a l'hora del pati (l'hora de descans establerta per a l'alumnat); l'alumnat representant al CEC no té un temps assignat dins l'horari lectiu per assistir a les reunions del Consell Escolar;...

En aquest sentit, es destacable el fet que l'únic espai que es contempla és l'hora de tutoria tenint en compte que aquesta sovint es troba situada al final de l'horari lectiu. Pel que fa a l'espai físic, normalment l'alumnat no gaudeix d'un espai físic propi dins el centre en el qual pugui realitzar reunions,...

9.5.2. La vigència de les estructures de participació de l'alumnat

En relació al comentat a l'apartat anterior ens ha semblat interessant l'afirmació feta per part d'una docent en referència al decalaix existent entre les estructures que genera el currículum del nou sistema educatiu i els mecanismes de participació pensats i creats en el marc de l'anterior sistema educatiu. És a dir, d'una banda, s'apunta el fet que en el marc de la LOGSE el grup-classe canvia de característiques perdent capacitat d'identificació i cohesió de l'alumnat la qual cosa requereix una nova estructura de participació que substitueixi l'estructura de delegats/des de curs. Però, d'altra banda, en tot cas és interessant tenir en compte que un canvi d'emfoc del sistema educatiu cap a un model escolar comprensiu i una concepció constructivista de l'aprenentatge que fa èmfasi en la formació integral de les persones –entenent que la participació forma part d'aquesta- probablement requereix un replantejament dels mecanismes de participació de l'alumnat per tal d'assolir els objectius plantejats.

9.5.3. La participació en un context de desigualtat

Destacàvem en el marc teòric el fet que el professorat i l'alumnat mantenen una relació de poder asimètrica per qüestions estructurals. D'una banda, el professorat és qui té la legitimitat per a establir la norma, per a definir la situació; i d'altra banda, professorat i alumnat mantenen la relació desigual que genera la mateixa estructura d'ensenyament-aprenentatge. D'aquesta manera, és el professorat qui té la possibilitat de definir i ordenar la realitat escolar fent que l'alumnat s'amolli a les seves definicions i a l'ordre que ha creat. En termes de percepció es destacable el fet que els actors expliciten l'existència d'aquesta desigualtat. En el cas del professorat incorporant-la com un element de normalitat i en el cas de l'alumnat destacant-la com una barrera a la seva participació. En termes de normativa, la desigualtat entre els estaments està recolzada en la mateixa composició asimètrica del Consell Escolar de Centre i per la capacitat de definició de les estructures pel professorat en tant que estament majoritari en aquest òrgan.

Aquesta desigualtat genera contradiccions a diversos nivells: En primer lloc, resulta contradictori el fet que es demani a l'alumnat representant la plena participació en un context –sobretot en el cas del CEC però també sovint en el marc de la Junta de Delegats- en el que inevitablement es troba en una situació de desigualtat per raó d'edat i de bagatge però també en una situació de coacció per la relació de poder que manté com alumne amb el professorat. En segon lloc, és contradictori el fet que l'alumnat hagi de participar a través d'unes estructures establertes sobre les quals no té cap poder de definició ni han estat establertes en termes participatius; la qual cosa té com a resultat que l'alumnat no les visqui com a pròpies. En tercer lloc, ens trobem amb la contradicció existent entre el fet que sigui el professorat qui tingui la responsabilitat de promocionar la participació de l'alumnat i el fet que aquesta promoció produeixi una percepció negativa i una manca d'identificació amb les estructures per part de l'alumnat.

9.5.4. Les variables externes de la participació

En relació a les variables externes de la participació, es destacable el fet que la situació del centre en termes de diversitat o conflictivitat, però també de recursos materials , plantilla,... té una repercussió directa sobre les condicions de treball del professorat i una doble repercussió –directa i indirecta- sobre la participació de l'alumnat. És a dir, la situació del centre repercuteix també de forma indirecta en la participació de l'alumnat, ja que el professorat és l'actor amb més poder de definició i és qui té la responsabilitat de promocionar la participació.

En aquest sentit ens trobem amb una doble contradicció: al mateix temps que la situació del centre dificulta la participació –de forma directa i indirecta-; la participació no es destaca com a mecanisme capaç de resoldre conflictes, generar ambients de cooresponsabilitat o generar identificació amb el centre educatiu.

9.6. Reflexionar sobre la participació

Finalment, ens sembla interessant destacar el comentari sorgit en algunes de les entrevistes tant amb el professorat com amb l'alumnat sobre la necessitat de gaudir d'espais de reflexió sobre la pròpia tasca. D'una banda, l'alumnat, en alguns casos, destacava la visió global que aportava el fet de "fer una repassada a l'institut" i la novetat que implicava parar-se a pensar sobre la funció que ells mateixos exercien, qüestionant-se la seva representativitat, la seva capacitat d'intervenció,... I d'altra banda, és interessant destacar el fet que el professorat ha demostrat ser un actor amb una gran capacitat de reflexió sobre la seva situació en termes estructurals.

10. BIBLIOGRAFIA

- ÀLVAREZ NUÑEZ, Q. (2001): "La crisis de la participación en las instituciones escolares: causas y consecuencias". *Innovación educativa*, (nº11, p.141-155).
- BONAL, X. (1998): *Sociología de la educación, una aproximación crítica a las corrientes contemporáneas*. Paidós, Barcelona.
- BOURDIEU, P. (1994): *Per una sociologia reflexiva*. Herder. Barcelona
- DERY, D.(1997): "Problem definitions in policy analysis", *University Press of Kansas*, (1984-1997. p.98-101).
- DÍAZ NOGUERA, Mª D. (1995): *Ver, saber y ser: participación, evaluación, reflexión y ética en el desarrollo de las organizaciones educativas*. Col. Ideología, Pensamiento y Educación, nº1. Sevilla, M.C.E.P.
- DD.AA (2000): *Democracia, educación y participación en las instituciones educativas*. Monográfico. *Kirikiki*, nº55/56, desembre 1999-maig 2000 Cooperación Educativa. Movimiento Cooperativo Escuela Popular.
- FERNANDEZ ENGUITA, M. (1992): *Poder y participación en el sistema educativo. Sobre las contradicciones de la organización escolar en un contexto democrático*. Barcelona, Paidós.
- FERNÁNDEZ ENGUITA, M.(1993): *La profesión docente y la comunidad escolar: crónica de un desencuentro*. Madrid, Fundación Paidea, Ediciones Morata.
- FONT, J. (coord) (2001): *Ciudadanos y decisiones públicas*. Ariel Ed. Barcelona
- FUNDACIÓ FRANCESC FERRER I GUARDIA (1999): *Joves i participació a Catalunya*. Secretaria General de Joventut, estudis nº2, Barcelona.
- GEERTZ, C. (1983): *Conocimiento local: ensayo sobre la interpretación de las culturas*, Paidós. Barcelona, 1994 (traducció al castellà de *Local Knowledge*, Basic Books, Nova York, 1983.)
- GIL VILLA, F.(1995): *La participación democrática en los centros de enseñanza no universitarios*, Madrid, C.I.D.E (M.E.C)
- HARBER, C.(1991): "Educational context for political education", *Educational Review*, (nº43, pp : 245-255).
- LOWNDES, V.(2001): "Trends in public participation, Part 2: Citizen's perspectives", *Public Administration* (vol 79, nº2, pp. 445-455).
- PÉREZ GÓMEZ, A.I. (1998): *La cultura escolar en la sociedad neoliberal*. Morata, Madrid.
- SAN FABIÁN MAROTO, J.L.(1997): *La experiencia participativa de los estudiantes en el ámbito escolar*. C.I.D.E, Madrid

VALLÈS, MIGUEL S. (1997): *Técnicas qualitativas de investigación social. Reflexión metodologica y práctica profesional*, Síntesis, Madrid,

ANNEX II. GUIÓ GRUP DE DISCUSSIÓ ALUMNAT

Introducció

- Edat
- Lloc de residència
- Estudis en curs
- Temps d'estada al centre
- Activitat dins el centre en termes de participació

I Part: Significat de la pròpia participació

1. Que entenen per participació
 - en general
 - al centre
2. Valor que li atorguen
3. Mecanismes de participació que contemplen, tant formals com informals
4. Relació professorat- participació alumnat

II Part: Estructures/Canals de participació

1. Coneixement de les estructures de participació
2. Opinió/ Significat de les estructures en relació a la participació

ANNEX I. GUIÓ ENTREVISTA AL PROFESSORAT

Introducció

- Nom / Gènere
- Edat
- Lloc de residència?
- Anys de docència
- Anys al centre
- Posició dins els òrgans de decisió del centre
- Trajectòria personal en relació a l'ensenyament

I Part: Significat de la participació

1. Que entenen per participació, en general

II Part: Significat de la participació de l'alumnat

1. Que entenen per la participació de l'alumnat al centre
2. Valor que li atorguen
3. Mecanismes de participació que contemplen, tant formals com informals

II Part: Estructures/Canals de participació

1. Opinió/ Significat de les estructures en relació a la participació
Preguntar per:
 - funcionament real
 - grau d'identificació dels alumnes/ Representativitat
 - grau de participació real

IV Part Relació entre la pròpia actuació i la participació de l'alumnat:

1. Relació professorat- participació alumnat
2. Relació professorat-participació alumnat

ANNEX IV.1. QUADRE COMPARATIU: ALUMNAT- OBJECTIUS

IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA-CONGRÈS	IES MILÀ I FONTANALS
MOBILITZACIÓ DE L'ALUMNAT - L'Alumnat ha de tenir els seus propis mecanismes per a mobilitzar-se i organitzar-se. REPRESENTATIVITAT - Per tal que els representants puguin exercir com a tals cal 1 instrument per comunicar els alumnes representats amb la totalitat de l'alumnat: AA - La falta de comunicació entre representants i alumnat deslegitima la representativitat. IMPACTE DE LES DECISIONS - En tant que capacitat real d'incidir en la presa de decisions - Que les decisions de l'alumnat no puguin ser vedades ni modificades pel professorat. VISIBILITAT - Manca de visibilitat de les tasques del consell escolar - Manca de visibilitat del treball i els resultats dels CEC EXTENSIÓ - Necessitat d'englobar tots els alumnes de l'institut en l'estructura pròpia dels alumnes, l'AA - Poca participació a unes eleccions del consell escolar pels alumnes i en les candidatures a delegat. INFORMACIÓ-DELIBERACIÓ - Cal que els alumnes coneguin els mecanismes de participació i les funcions dels seus representats - Cal donar importància a la deliberació donant temps per a la discussió dels temes tractats EDUCACIÓ - Cal formar en la pràctica de la participació.	MOBILITZACIÓ DE L'ALUMNAT: - Mecanismes: han de tenir capacitat de fer arribar la informació als alumnes, han de garantir capacitat d'organització i per tant de reacció per a intervenir. REPRESENTATIVITAT: - Els representats de l'alumnat han de ser representatius del col·lectiu i cal que se'ls reconegui aquesta representativitat. IMPACTE DE LES DECISIONS - Entesa com a capacitat real d'incidir en la presa de decisions - Que el professorat no tingui la potestat de modificar les decisions de l'alumnat. VISIBILITAT - Manca de visibilitat de les tasques del consell escolar - Manca de visibilitat del treball i els resultats dels CEC	MOBILITZACIÓ DE L'ALUMNAT - Es valora la capacitat dels mecanismes d'estructurar l'alumnat per a prendre decisions col·lectives i dur-les a terme (ex. vagues) REPRESENTATIVITAT - En tant que les estructures estan deslegitimades i no tenen atribuïdes funcions significatives la representativitat no és rellevant - En les situacions en les quals els i les representants de l'alumnat actuen en temes rellevants per a l'alumnat, és important que aquests siguin capaços de representar els interessos de l'alumnat com a col·lectiu IMPACTE DE LES DECISIONS - Que les decisions que es prenen no siguin vedades o modificades pel professorat NIVELLS DE DECISIÓ - Manca d'importància de les decisions a prendre - Voluntat d'incidir sobre la organització del temps	MOBILITZACIÓ DE L'ALUMNAT - Es valora la necessitat d'organització dels alumnes per poder fer coses, per a la realització d'activitats. REPRESENTATIVITAT - Cal que els representants sigui representatius del col·lectiu i que el col·lectiu els accepti com a tals IMPACTE DE LES DECISIONS - Que les decisions que pren l'alumnat a través de processos participatius no puguin ser modificades pel professorat en última instància. NIVELLS DE DECISIÓ - Es valora la capacitat de decidir no només d'expressar la opinió. EXTENSIÓ - En els càrrecs de representativitat no es participa gaire. - En càrrecs i comissions de festes i per organitzar viatges hi ha força més participació. - Hi ha participació en les activitats organitzades pels alumnes. EDUCACIÓ - Es practica la participació com a forma de socialització. - Es valora la participació com a cosa positiva.

ANNEX IV.2. QUADRE COMPARATIU: ALUMNAT- VARIABLES INTERNES O INSTRUMENTALS

	IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA CONGRÈS	IES MILÀ I FONTANALS
General	• Estructura organitzativa excessivament centralitzada en el professorat: el professorat marca l'agenda, convoca eleccions,.... • Excessiva ritualització: hi ha mecanismes de participació que són un pur tràmit –com el CEC- i d'altres que existeixen perquè sempre han existit- com els delegats/des- • Excessiva rigidesa - Rigidesa dels processos electorals - Les queixes per part de l'alumnat han de seguir un camí més burocràtic que les propostes. • Manca de relació entre estructures de participació.	• Estructura organitzativa excessivament centralitzada - El professorat és qui marca l'agenda i prioritza els temes a tractar. • Inexistència de mecanismes propis de l'alumnat	• Estructura organitzativa excessivament centralitzada: totes les decisions estan en mans del professorat • Rigidesa de les estructures	

CEC	• Procés poc obert: les decisions ja venen preses per la junta directiva o el professorat; el CEC es fa per tràmit legal. • Desigualtat entre els participants - Els professors tenen el poder real. - Edat i el coneixement de drets i deures del càrrec com a factor important de desigualtat a l'hora de participar. • Convocatòries amb poca antelació • L'ordre del dia del CEC obliga als alumnes a exposar la seva part a precís i variis.	• Canals de comunicació entre representants i alumnat - Manca de comunicació entre els representats de l'alumnat i l'alumnat que dificulta la representativitat. • Excessiva rigidesa - L'estructura delegats-CEC només s'utilitza en moments puntuals - L'estructura no és àgil per manca de coneixement dels mateixos participants i per manca de mecanismes. • Procés poc obert - Participació de l'alumnat és un formalisme, és només presencial • Desigualtat entre els participants - Professorat és qui té l'última paraula • Manca d'espais d'intervenció per. l'alumnat • Convocatòries amb poca antelació	• Desigualtat entre els participant • Molt professorat • Pares ratifiquen tot allò que decideix o proposa el professorat • Durada excessiva de les reunions • Temes no rellevants, que no són d'interès	• Excessiva ritualització: els temes tractats són de pur tràmit • Procés poc obert: l'alumnat no té capacitat real d'incidència. • Desigualtat entre els participants: l'alumnat se sent cohibit davant del professorat i els pares i mares.
Delegats/deses	• Temporalitat intermitent: manca de regularitat de reunions,... • Funcions mal atribuïdes • Incentius/desincentius a la participació: Eximir els delegats d'assistència a classe és un incentiu.	• Organització estructura centralitzada pel professorat. • Inexistència canals de comunicació entre delegats i entre delegats i alumnat.	• Temporalitat intermitent: només es reuneixen per a qüestions concretes, no existeix una regularitat • Funcions insignificant • Inexistència temps exprés dedicat a les juntes de delegats: del Temps de reunió és l'hora del pati	• Tenen funcions de representació i de pont entre professorat i alumnat. • Existeix una coordinació entre delegats amb el suport de professors
Tutories	• El format de tutoria depèn del professorat	• Manca espai físic de reunió per. l'alumnat. Manca de temps en l'horari lectiu per la participació. • Tutoria com espai de participació de l'alumnat, monopolitzat pel professorat.	• El professorat decideix allò que es fa a tutoria. • Les tutories no són espais per a l'alumnat	

Espai i	Associació d'Alumnes • Espai de participació de l'alumnat gestionat pel mateix alumnat amb el suport del professorat		Comissió de festes • Espai de participació individual per a la realització de les activitats extracadèmiques coordinat pel coordinador d'activitats	Altres Espais de participació • L'alumnat s'organitza i crea estructures temporals per la realització d'activitats puntuals
---------	---	--	--	--

ANNEX IV.3. QUADRE COMPARATIU: ALUMNAT- VARIABLES EXTERNES O ESTRUCTURALS

IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA CONGRÈS	IES MILÀ I FONTANALS
• Percepcions sobre el propi alumnat en relació a la participació: - Manca de temps per a la participació a l'IES - Manca de motivació en relació a la participació • Percepcions sobre el professorat: - Necessitat que el professorat recolzi les iniciatives de l'alumnat perquè aquestes es puguin desenvolupar	• Percepcions sobre el propi alumnat en relació a la participació: - Alumnat: només capacitat de queixa, no capacitat propositiva (J35) - Alumnat: inquietud, ganes de fer coses una vegada estan proposades o engegades (A45) - Motivació com a motor de la participació (A26) • Percepcions sobre el professorat: - Diversitat de professorat, professorat molt gran - Professorat fix fins que es jubila	• Actitud del professorat • Negativa constant a les propostes de l'alumnat • Representa un esforç) excessiu donar suport a l'alumnat. • Normativa del centre: l'estructura no soluciona allò relament important.	• Cost de la participació - Cost econòmic - Cost temporal • Qüestions de base en termes de percepció dels actors respecte d'ells mateixos i respecte dels altres. 1. Alumnat respecte l'estructura; - La reforma ha provocat una reducció de la participació 2. Alumnat respecte professorat - No hi ha relació professor alumne. - Hi ha professorat que no s'implica. - Això determina la relació professorat-alumnat ja que depèn de la confiança i implicació personal dels professors més enllà de l'àmbit acadèmic. 3. Alumnat respecte alumnat: - Els nois tenen iniciativa i no els agrada participar en el CEC - No estan interessats en fer coses dins del centre, prefereixen fer-ho fora.

ANNEX V.1. QUADRE COMPARATIU: PROFESSORAT- OBJECTIUS - 3.1

IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA CONGRÉS	IES MILÀ I FONTANALS
MOBILITZACIÓ DE L'ALUMNAT • Capacitat de l'alumnat d'organitzar-se i de construir propostes pròpies. REPRESENTATIVITAT • Els representants de l'alumnat han de sentir-se representatius de l'alumnat i l'alumnat s'ha de sentir representat per aquests. EDUCACIÓ • El centre educatiu és un espai de socialització i la participació forma part d'aquest procés. • La participació forma part de l'educació integral de l'alumnat. • Cal que el professorat intervingui directament en el foment de la participació de l'alumnat ja que aquesta forma part de la seva educació INFORMACIÓ -DELIBERACIÓ • Cal que el professorat orienti l'alumnat sobre el funcionament dels mecanismes de participació per tal que aquesta es faci efectiva pels canals establerts • Cal que els representants de l'alumnat sigui conscient de les seves funcions. • Cal que el professorat sàpiga quins són els temes que preocupen l'alumnat	MOBILITZACIÓ DE L'ALUMNAT: • Mobilització de l'alumnat per iniciativa pròpia, capacitat d'organització REPRESENTATIVITAT • Representativitat en tant capacitat d'assumir representació interès comú alumnat, sense necessitat de mecanismes per a recollir les demandes i les necessitats del propi alumnat. • La representativitat com a propi objectiu dels mecanismes de participació: representació alumnat per relacionar-se amb professorat. EDUCACIÓ • La participació forma part del procés d'aprenentatge de l'alumnat en el qual intervé directament el professorat. NIVELLS DE PARTICIPACIÓ • Àmbit de participació de l'alumnat: el desenvolupament d'activitats extracadèmiques. - Millora l'ambient del centre- dinamització del centre educatiu. - Contribució al propi desenvolupament personal – realització personal de l'alumnat.	MOBILITZACIÓ DE L'ALUMNAT • Mobilització en termes de que l'alumnat s'organitzi i s'estructuri a l'hora d'expressar les seves demandes. • Es valora el fet que l'alumnat actuï col·lectivament (Vaga) sempre que ho faci de forma estructurada. REPRESENTATIVITAT • Els i les representants de l'alumnat han de ser representatius del col·lectiu i han de ser elegits tenint en compte les seves funcions de representativitat. EDUCACIÓ • L'alumnat representant es forma en termes d'actituds i de responsabilitat • És important l'aprenentatge en termes de participació per tal que l'alumnat sigui capaç de participar en el seu entorn. INFORMACIÓ-DELIBERACIÓ • Cal que l'alumnat representant dels alumnes -al CEC- entengui el funcionament del centre, tingui criteri i visió de centre, no només d'alumne.	MOBILITZACIÓ DE L'ALUMNAT • Mobilització en termes de capacitat de l'alumnat per a organitzar-se per tal de formular demandes, fer propostes i realitzar activitats. • Es valora que la mobilització es faci utilitzant els canals de forma correcta REPRESENTATIVITAT • Els i les representants cal que se sentin representatius del col·lectiu tot i que aquest no estiguin interessats en res EDUCACIÓ • La participació- l'aprenentatge i la practica- és una eina de socialització i de resolució de conflictes. INFORMACIÓ-DELIBERACIÓ • Es valora que l'alumnat es basi en la informació que té per prendre decisions. • Es valora l'experimentació com a eina formativa en la presa de decisions

NIVELLS DE PARTICIPACIÓ - La participació de l'alumnat en els òrgans col·legiats legitima les decisions CANAL, TRASPÀS INFORMACIÓ - Els mecanismes de participació són canals de traspàs d'informació entre el professorat i els representants de l'alumnat. - Per tal que siguin canals de comunicació entre el professorat i l'alumnat cal que els i les representants de l'alumnat tinguin mecanismes per traspasar la informació a la totalitat de l'alumnat EXTENSIÓ - Els mecanismes de participació han de ser capaços de mobilitzar la major quantitat d'alumnat possible.	CANAL, TRASPÀS INFORMACIÓ - Els mecanismes de participació han de ser mecanismes de traspàs d'informació dels professorat a l'alumnat i de l'alumnat al professorat. - És important que l'alumnat rebi la informació "de 1ª mà" - La practica de la participació socialitza l'alumnat representant en termes de "visió de centre".	EFICIÈNCIA EN LA GESTIÓ DEL CENTRE - La participació de l'alumnat entorpeix l'eficiència en la tasca de gestió del centre en tant que dificulta i alenteix la presa de decisions i la implantació d'aquestes. - La participació de l'alumnat no és imprescindible per al funcionament del centre en termes de gestió. NIVELLS DE PARTICIPACIÓ - Els àmbits de participació de l'alumnat han de ser les activitats extracadèmiques i allò que fa referència a la convivència en el marc de l'institut. - La participació facilita que l'alumnat sigui partícip del centre en termes de saber quines són les normes de convivència.	IDENTIFICACIÓ AMB EL CENTRE - La participació contribueix a que l'alumnat –com el professorat– s'identifiquin amb el centre i el senti com un espai propi –també com espai de relació i no només com espai estrictament acadèmic–. COHESIÓ - La participació és un factor que potencia la cohesió de l'alumnat; però alhora la cohesió de l'alumnat és necessària per a la participació de l'alumnat com a col·lectiu. - La participació, en tant que eina per la cohesió de l'alumnat és una bona eina perquè l'alumnat pugui resoldre els seus conflictes.
---	--	---	---

ANNEX V.2. QUADRE COMPARATIU: PROFESSORAT- VARIABLES INTERNES O INSTRUMENTALS

	IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA CONGRÉS	IES MILÀ I FONTANALS
General	Estructura organitzativa excessivament centralitzada en el professorat, el motor del centre són la Junta directiva i el Claustre	- Possibilitat espai físic dins el centre per la participació// Impossibilitat temps dins horari lectiu - Necessitat d'objectius clars per a la mobilització efectiva de l'alumnat- manca de conflictes, manca de mobilització - Estructura organitzativa excessivament centralitzada: el professorat intervé en elecció CEC i delegats	- Existeixen diferències de funcionament ESO- Batxillerat, per les diferències d'edat i per les diferències de responsabilitat del professorat respecte de l'alumnat. - Excessiva rigidesa: estructures massa rígides per a l'alumnat en tant que joves.	- Manca un espai físic per tal que els alumnes es puguin trobar i identificar el centre com un espai social i no únicament acadèmic. - Decalaix entre les estructures de participació de l'antic sistema educatiu i les condicions que genera el nou sistema educatiu (desaparició del grup classe estricte,...)
CEC	- Excessiva ritualització: - El CEC és un espai on per llei s'aproven les coses ja decidides - El CEC és un espai de tràmit, sobretot pel que fa a les temàtiques tractades.	Representant alumnat poc temps exercint representació; Procés d'aprenentatge dins l'estructura, una vegada avançat el procés canvia l'alumnat	- Els representants de l'alumnat és millor que siguin de batxillerat enlloc d'ESO. - Excés de poder de decisió del CEC en relació al claustre, sembla positiva la possibilitat de donar la opinió però no la de tenir capacitat de vet, de decisió real. - Temes fora de la competència i de l'interès de l'alumnat - L'Alumnat no té espai per intervenir, només escolta i calla.	- Excessiva ritualització en tant que és un pur tràmit administratiu. - Desigualtat dels participants que cohibeix la proposta i intervenció de l'alumnat.
Delegats/deses		- Temporalitat intermitent: Ús de la estructura només en moments puntuals - L'elecció dels representants no respon a criteris de representativitat - Procés d'elecció dels representats deslegitimats per manca de valoració de l'estructura, manca de coneixement.	- La Junta de delegats és una estructura centralitzada: El professorat convoca l'elecció dels representants, convoca les reunions, marca l'agenda, - No hi ha un temps dins l'horari lectiu per al funcionament de l'estructura de delegats, el pati és l'espai de temps establert per a les reunions de la junta de delegats.	- Necessitat de revisió de les funcions i significat del càrrec de delegat/da; així com del mecanisme d'elecció. - Manca de suport del professorat a l'estructura de delegats.

Tutories	• Les tutories són els espais de participació de l'alumnat	• Les tutories són els espais de participació de l'alumnat	• Les tutories són els espais de participació de l'alumnat	• Les tutories són els espais de participació de l'alumnat
Espai i temps			comissió de festes • Per a la participació de l'alumnat en la preparació i realització de les festes es va constituir la comissió de festes coordinada pel coordinador d'activitats. • El coordinador d'activitats depenent de la coordinació pedagògica coordina totes les activitats extracadèmiques, incloses les festes.	

ANNEX V.3. QUADRE COMPARATIU: PROFESSORAT- VARIABLES EXTERNES O ESTRUCTURALS

	IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA CONGRÈS	IES MILÀ I FONTANALS
Professorat	El bon funcionament del Centre es deu a que hi ha una estabilitat en la plantilla de professors	Professorat professional i "bo" però cremat i pt no entusiasta, no dinamitzador alumnat	- Situació del professorat en el marc del nou sistema educatiu: diversitat entre el professorat està amargat pel canvi de feina que ha suposat el canvi de sistema educatiu. - Això provoca actituds dèspotes del professorat envers l'alumnat	- Han de fer de tot a més de professors. - Això provoca una sensació d'estar desbordats per la realitat, una sensació d'incomoditat, i de contradicció amb la tasca que ha realitzar - El professorat està cremat per la situació que viu. - Això provoca una falta d'implicació en el centre.
Alumnat	- L'alumnat de menys edat (1r i 2n d'ESO) encara són massa joves per a participar en termes de decisió. - Els alumnes són participatius (en el sentit de que organitzen/consumeixen activitats extraescolars.)	- Societat: alumnat egoista individual resultat d'una societat POC dinàmica - Alumnat poc responsable, en procés d'aprenentatge	- L'alumnat (en tant que joves) té més inquietud per la descoberta que per la implicació, la participació; la participació no és una prioritat per l'alumnat - Manca de motivació i d'interès de l'alumnat per a organitzar coses com ara: revista, festes, - L'alumnat adscrit al centre per mapa escolar prové d'una zona deprimida, la qual cosa repercuteix sobre el funcionament del centre.	- Canvi del mapa escolar que ha suposat un canvi radical del tipus d'alumnat. Tipus d'alumnat - Diversitat alumnat: diversitat cultural, diversitat de situacions familiars, problemàtiques socials, - Manca de continuïtat de l'alumnat dins del centre fet que dificulta la feina i la pròpia participació dels alumnes. - Cohesió de grup: dificultats per a la cohesió de l'alumnat - diversitat, dilució del grup-classe, programes d'immersió lingüística Actituds/Comportaments - Manca de motivació i d'interès en formar-se - La participació no és la seva prioritat - Autoconcepte social molt baix que fa que s'exclouin de la participació. - Desconeixement del concepte i de la pràctica de la participació social.

Administració	Situació de recursos escassos: la falta de recursos econòmics determina i limita la participació de l'alumnat (participació entesa com a consum d'activitats).	Manca de recursos	- Manca de recursos materials i de plantilla per tirar endavant el centre: no es dona a l'abast. - Manca de reconeixement de la pròpia tasca i poc respecte per part de l'administració pública. - Manca de recolzament de l'administració pública: - professorat amb plaça fixa implica plantilla fixa. - Administració no actua davant conflictivitat entre el mateix professorat	- Manca de recolzament de l'administració pública: - Manca de plantilla que implica tensió entre el professorat. - Manca de suport a la gestió del centre amb una plantilla fixa i prefixada. - Excés de pressió cap al professorat. - Manca de recursos: recursos insuficients.
Entorn			Els pares de "l'entorn deprimat" no recolzen ni faciliten la tasca del professorat	
Centre			Relació conflictiva professorat-alumnat: la situació de relació conflictiva es gestiona a través d'un règim d'ordre intern on tot està regulat, de manera que cap situació quedi a la capacitat de judici dels actors.	Centres gueto: en potenciar els centres concertats s'està produint una guetització de l'escola pública

ANNEX XI. FUNCIONS I COMPOSICIÓ DEL CONSELL ESCOLAR DE CENTRE

a) Funcions

Article 42 de la Llei Orgànica del Dret a l'Educació (L.O.D.E.)¹

Les funcions del Consell Escolar de Centre són:

- Escollir al director i designar a l'equip directiu que ell proposa.
- Proposar la revocació del nomenament del director, previ acord dels seus membres adoptat per majoria de dos terços.
- Decidir sobre l'admissió d'alumnes, amb subjecció estricta al que estableix aquesta llei i disposicions que la desenvolupen.
- Resoldre els conflictes i imposar les sancions en matèria de disciplina d'alumnes, d'acord amb les normes que regulen els drets i deures d'aquests.
- Aprovar el projecte de pressupost del centre.
- Aprovar i avaluar la programació general del centre que, amb caràcter anual, elabora l'equip directiu.
- Elaborar les directrius per a la programació i desenvolupament de les activitats escolars complementàries, visites i viatges, menjadors i colònies d'estiu.
- Establir els criteris sobre la participació del centre en activitats culturals, esportives i recreatives, així com aquelles accions assistencials amb les que el centre pugués col·laborar.
- Establir les relacions de col·laboració amb altres centres amb finalitats culturals i educatives.
- Aprovar el reglament de Reglament d'Ordre Intern.
- Promoure la renovació de les instal·lacions i equip escolar, així com vigilar la seva conservació.
- Supervisar l'activitat general del centre en els aspectes administratius i docents.
- Qualsevol altra competència que li sigui atribuïda en els corresponents reglaments orgànics.
- Informar la memòria anual sobre les activitats i situació general del centre.
- Conèixer l'evolució del rendiment escolar general del centre per mitjà dels resultats de les avaluacions.
- Conèixer les relacions del centre amb les institucions del seu entorn, en especial amb els organismes públics que duen a terme tasques de responsabilitat en matèria educativa.

¹ Gil Villa, Fernando. La Participación Democràtica en los centros de enseñanza.

b) Composició

Decret de la Generalitat 352/2000 de 7 de novembre, pel qual es regulen la constitució i composició del Consell Escolar i l'elecció, nomenament i cessament del director i dels altres òrgans unipersonals del centres docents públics.

- El/la director/a del centre, que és el president del CEC.,
- El/la Cap d'Estudis.
- Un/a regidor/a o representant de l'Ajuntament del terme municipal en el qual es troba el centre.
- Un nombre determinat de professors/es elegits pel claustre de professors/es, el qual no pot ser inferior a un terç del total de components del CEC.
- Un nombre determinat d'alumnes i pares i mares d'alumnes elegits entre ells, el conjunt del qual no pot ser inferior a un terç del total dels components del CEC. El nombre total de representants ha de ser parell i paritari entre pares i mares i alumnes.
- Un/a membre designat/da per l'associació de pares i mares d'alumnes més representativa, d'acord amb el seu nombre d'associats.
- Un/a representant del personal d'administració i serveis del centre.
- El/la secretari/a del centre, o l'administrador/a, que actua de secretari/a del Consell Escolar, amb veu i sense vot.

ANNEX VI QUADRE COMPARATIU: EL DISCURS DE CENTRE

IES LES CORTS	MILÀ I FONTANALS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA-CONGRÉS
- Un dels objectius del centre és potenciar la participació dels alumnes tant en les activitats com també en els organismes representatius. "Potenciant la participació tant en les diverses activitats com en els organismes representatius de l'alumnat" (Pla d'Acció Tutorial) "Estimular la participació en les festes y altres activitats de caràcter extraescolar." (Pla d'Acció Tutorial) "Recordar l'estructura de gestió del centre, insistint en la participació de l'alumnat i en concret descriure el paper del grup tutoria i del seu delegat o delegada." (Pla d'Acció Tutorial) - Certs càrrecs (delegat/da) són susceptibles de renovació si després d'una revisió es considera que no funcionen, donant així importància a la tasca que es realitza. "Valoració del funcionament del grup tutoria pel que fa a les sessions de tutoria en sí mateixes i a les tasques realitzades pels diferents càrrecs. Possible renovació d'aquests." (Pla d'Acció Tutorial)	El discurs de centre de Milà i Fontanals es centra de forma exclusiva en la problemàtica de la immigració i el tipus d'alumnat que tenen. D'aquesta manera els seus plantejaments van dirigits també de manera exclusiva a resoldre aquesta situació, ja sigui amb els recursos propis del centre, ja sigui demanat més recursos (humans i materials) a l'administració.	- Es contempla la participació com a element que augmenta la qualitat global del centre. "El Pla Estratègic, doncs, té per finalitat augmentar la qualitat global del centre en diversos aspectes relacionats amb els processos d'ensenyament-aprenentatge i amb la participació de l'alumnat i dels seus pares i mares en relació a les activitats de l'institut." (Pla Estratègic) - En referència més concreta a l'alumnat, s'esmenta l'objectiu d'incrementar la participació de l'alumnat en aspectes com els docents i la convivència del centre. "Incrementar la participació de l'alumnat en aquells aspectes docents que ho requereixin, en l'assoliment d'una major convivència en el centre i en aspectes referits a l'excel·lència acadèmica." (Pla Estratègic) - Es planteja la participació de l'alumnat tant en la classe com en el centre com el resultat del foment d'actituds (solidaritat, cooperació, respecte) entre els membres de la comunitat educativa i de la societat. "Participació activa en la classe i centre per mitjà del foment d'actituds de solidaritat, cooperació i respecte entre els membres de la comunitat educativa i de la societat en general" (PAT) - En aquest sentit s'estableixen espais en els que es potencia aquesta participació dels alumnes. "Tasques de l'acció de Tutoria: - Establir objectius amb el grup pel seu funcionament intern - Potenciar el coneixement de les normes de règim intern del centre. - Promoure l'organització democràtica i reflexiva en la distribució de funcions i elecció de	- Es considera la participació democràtica de tots els estaments de la comunitat educativa per mitjà dels organismes representatius existents com a forma de promoure una organització eficient. "Promoure una organització eficient amb una gestió que busqui per sobre de tot la qualitat educativa amb la participació democràtica de tots els estaments del centre per mitjà dels organismes representatius de què disposa" (PEC) - S'ha d'informar als alumnes sobre els seus drets i deures i sobre les normes que regeixen el centre. "Informar el grup sobre els drets i deures de l'alumnat, com també el Reglament de Règim Intern i l'aplicació que se'n fa." (PAT) - S'han de promoure estructures organitzatives (associacions d'alumnes) dels estaments del centre per tal que participin en el procés educatiu. "Promoure associacions d'alumnes, pares i professors, i afavorir la participació en el procés educatiu." (PEC) - S'ha de formar a les persones en termes de participació amb l'objectiu d'aconseguir que els i les alumnes participin en el seu entorn social. "Participar de forma solidària en el desenvolupament i millora del propi entorn social." (PCC) - La participació activa està inclosa en i contemplada en qualsevol estratègia educativa utilitzada.

		delegats del grup."	"Qualsevol estratègia adoptada implantarà en tot moment la participació activa, motivada i productiva de l'alumnat, del professorat i de les famílies." (PCC) • És un objectiu del centre fomentar la participació dels alumnes en la vida del centre. "Fomentar la participació activa dels alumnes en la vida del centre" (PAT) • La participació té una finalitat cohesionadora i útil per a la resolució de conflictes. "Fer crèdits d'habilitats socials, teatre per a la bona vida, teatre escenificat, coral, etc., i en general totes aquelles activitats esportives, culturals i de tutoria tenen com a objectiu perfeccionar i progressar en la relació humana i superació de conflictes." (Pla Estratègic) "Estimular la vida de grup; fer que el grup opini, discuteixi s'organitzi." (PAT)
--	--	---------------------	--

ANNEX VIII. MARC FORMAL PER A LA PARTICIPACIÓ

IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA CONGRÉS	IES MILÀ I FONTANALS
Art 2. Delegats i Consell de Delegats Es regula el procés electoral i l'estructura de delegats. - Regulació de les eleccions de delegats. Aquesta es fa per sufragi personal i directe, convocades pel tutor, en la que tots els alumnes són electors i elegibles.(Art 2) - Regulació estructura de delegats. Consell de delegats: grup de delegats i representants dels alumnes en el consell escolar, amb un president i un secretari escollits d'entre els membres del consell.(Art 2) - Les reunions del consell de delegats s'ha comunicar al director en el moment de fer-se i de la mateixa manera s'han de comunicar les resolucions abans de portar-les a terme.(Art 2) Art 3. Dret de reunió i d'associació Es reconeix el dret de reunió dels alumnes per tractar temes sobre activitats escolars i extraescolars. - S'ha de comunicar amb antelació a direcció que disposarà el necessari perquè els alumnes tinguin un lloc on reunir-se. - Es reconeix l'actuació dins del centre de les associacions legalment constituïdes. També han de comunicar amb antelació a direcció les seves activitats. - En primera instància es comunica a direcció i en segona es planteja al Consell Escolar. La decisió adoptada per una o altra instància pot ser impugnada	Introducció Es reconeix el dret de tots els alumnes a conèixer el Règim Intern. Drets dels Alumnes S'enumeren els drets dels alumnes. - Es reconeix el dret de participar en la vida del centre, i concretament el dret dels representants dels alumnes a intervenir en sessions d'avaluació, Consell de Delegats i Consell Escolar. - Es reconeix el dret d'elecció dels seus representants. - Es reconeix el dret de constituir el Consell de delegats que està format pels delegats i els representants al Consell Escolar. - Es reconeix el dret a ser informats pels diferents òrgans i estructures internes (CEC,CD i AA) de qüestions del centre. - Es reconeix el dret de reunió. - Es reconeix el dret de lliure expressió i d'associació. - Es reconeix el dret de denúncia d'accions que suposin una transgressió dels drets dels alumnes. Deures dels Alumnes S'enumeren els deures dels alumnes. - Obligació de respectar les decisions dels òrgans unipersonals i col·legiats, sense perjudici de que puguin ser impugnades.	6. Faltes d'assistència de l'alumnat. - S'indica el procediment a seguir per tal que els alumnes de batxillerat puguin fer vaga, en el qual s'ha de passar un llistat amb els noms dels alumnes que faran vaga. - No es reconeix el dret dels alumnes d'ESO a fer vaga.	1. Introducció Es contempla la participació de tothom en el funcionament del centre. L'organització del centre i la concreció en un reglament i una normativa s'ha fet en base a un consens 2. Organització i gestió S'enumeren els òrgans de govern unipersonals i col·legiats que s'encarreguen de la gestió i organització del centre. - La missió de l'equip directiu és fomentar i facilitar la participació en activitats - Es preveu que les decisions del Consell Escolar es prenguin inicialment per consens - Es contempla la intervenció dels delegats i els alumnes en la programació i coordinació d'activitats. 3. 1. Activitats escolars - Es contempla la participació dels alumnes en l'elaboració de propostes a cada avaluació. - Es contempla la participació dels delegats a la Junta d'Avaluació. 3.2. Activitats Extraescolars - Les finalitats d'aquestes activitats és la integració, promoció de la convivència, i aprendre a organitzar-se. - Es contempla la iniciativa de qualsevol persona a organitzar una activitat, mentre sigui compatible amb el projecte del CEC. - Les activitats es regeixen per les normes dels mateixos participants, amb el vist-i-plau de la direcció.

IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA CONGRÉS	IES MILÀ I FONTANALS
Art 5. Impugnació de decisions. Estableix el mecanisme per impugnar les decisions preses pels òrgans unipersonals i col·legiats Art.9 Inassistència general a classe dels alumnes. Es reconeix el dret a vaga dels alumnes sense l'aplicació de mesures de correcció.			4.Programació Anual del Centre. Es contempla la participació del Consell de Delegats en l'elaboració del PAC. 7.Organització dels Alumnes. Òrgans de participació i drets dels alumnes. • Es reconeix l'obligatorietat dels alumnes ha participar activament en l'organització i funcionament del centre. • Es regulen els canals de comunicació entre els representants del CEC i els alumnes, per mitjà del Consell de Delegats. • Es regula l'elecció dels delegats que s'ha de fer en presència del tutor, i la durabilitat del càrrec que és de tot el curs. • Es regulen les funcions dels delegats. Aquests són representar el grup, dirigir les reunions de classe, coordinar les iniciatives del grup, fer d'enllaç entre alumnes i consell de delegats, assistir a les reunions d'avaluació, donar a conèixer als alumnes els seus drets i deures. • Es regula l'estructura dels delegats. Consell de Delegats format pels delegats i els representants al CEC. El convoca la comissió de delegats i també pot ser convocada a petició de la direcció. • Es regulen les funcions del Consell de Delegats: fer d'enllaç entre alumnes i direcció i entre alumnes i CEC. • Es regula la subestructura del Consell de Delegats. Comissió de Delegats: formada per dos delegats i un conseller escolar. Es reconeix el dret d'expressió individual i col·lectiva dels alumnes i l'obligació del centre de facilitar els mitjans necessaris perquè els alumnes el puguin exercir.

ANNEX VII. QUADRE COMPARATIU: ORGANIGRAMES

IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA CONGRÈS	IES MILÀ I FONTANALS
Un únic organigrama. - Estructura piramidal. - Estament central: Professorat. - Estaments que hi apareixen: - Professorat - Alumnat - PAS - Òrgans col·legiats: Consell Escolar, Claustre, Consell de Delegats dels alumnes. - Òrgans col·legiats integrats per alumnes: - Consell Escolar - Comissió de Convivència - Consell de Delegats - Relacions alumnat-centre. - Alumnat<-> equip docent - Alumnat<->consell de delegats<->CEC	2 organigrames diferenciats. Organigrama equip directiu i coordinacions. És piramidal i fa referència únicament a l'estructura del professorat. Organigrama òrgans col·legiats. Apareix els tres òrgans principals: CEC, Equip Directiu i Claustre. En el cas del CEC apareixen els estaments que l'integren.	Un únic organigrama. - Organigrama piramidal. - Estament central: Director del Centre. - Estaments que hi apareixen: - Professorat - PAS - Òrgans col·legiats: cap	2 Organigrames diferenciats Organigrama d'Òrgans Unipersonals. Fa referència únicament al professorat i s'especifiquen la funció general i les funcions específiques de cadascun dels òrgans. Organigrama dels Òrgans Col·legiats. Hi apareixen l'Equip directiu, el CEC i el Claustre de Professors. D'aquests dos darrers en fa la definició i les funcions específiques que tenen. A part hi ha un quadre en el que hi ha la relació de les funcions dels òrgans de govern del centre que estan agrupades per: - Representació oficial. - Direcció, Execució. - Coordinació - Personal i Relacions Humanes. - Elecció, Revocació - Economia - Administració - Projecte Gestió del Centre Educatiu - Normalització Lingüística. - Activitats complementàries - Comunicació, Informació - Avaluació, supervisió - Promoció. Els òrgans que hi apareixen són: Director, Secretari-Administratiu, Cap d'Estudis, Consell Escolar, Claustre, Comissió Econòmica.

ANNEX IX. QUADRE COMPARATIU: MARC DE RELACIONS

IES LES CORTS	IES FORT PIUS	IES BARCELONA CONGRÉS	IES MILÀ I FONTANALS
Art 6. Funcionament i convivència. S'estableixen normes bàsiques de funcionament dins del centre adreçades tant a professors com a alumnes. - La fixació d'anuncis i cartells dins de l'aula es supervisada pel tutor tutora i a la resta del centre ha de tenir el vist-i-plau de la junta directiva. Art. 8. Comissió de convivència. S'estableix un mecanisme consultiu que vetlla per l'acompliment de les normes de funcionament i convivència. - Està integrat pel director, un professor, un pare i un alumne del consell escolar.	Normes de convivència Normes que afecten principalment als alumnes. - Es contempla el dret a vaga dels ensenyaments postobligatoris com una acció no objecte de mesures correctores sempre que s'acompleixin unes condicions mínimes. - Es contempla el dret dels alumnes que no secunden la vaga a romandre en el centre. S'apunta que això pot suposar una progressió en el procés d'ensenyament-aprenentatge. - Es contempla la responsabilitat del centre perquè existeixi un horari de reunions dels representants dels alumnes que assegurí l'exercici dels seus drets. Règim disciplinari. Mesures correctores. S'estableixen les conductes susceptibles de sanció i les mesures a aplicar. - S'estableix com a mesura correctora la suspensió a participar en activitats extraescolars o complementàries del centre per un període màxim d'un mes. - En l'aplicació de les mesures correctores es té en compte la versió de l'alumne. Inici d'Expedient i Funcions de l'Instructor. S'estableixen els passos per obrir expedient i les competències dels òrgans en relació a aquest tema. - El Consell Escolar ha d'aprovar o revocar les instruccions realitzades i ha de dictar la resolució. - Es pot imposar recurs a les resolucions del CEC.	Principis Previs És un marc de referència que permeti el bon funcionament del centre i l'acompliment per part dels estaments de la seves tasques i responsabilitats. 5. Professors de Guàrdia. Els alumnes estan totalment controlats pel professor de guàrdia durant l'hora d'esbarjo i tenen certes limitacions espacio-relacionals. 9. Aplicació de les normes de convivència. Les sancions imposades per la transgressió d'aquestes normes tenen un finalitat pedagògica: fer adonar a l'alumne de la seva falta de civisme. 11. Neteja Utilitzar un mecanisme diferent a l'establert per transmetre informació es considerat com un acció que va en contra del manteniment del centre (?). 12. Convivència Es parteix de la base que els únics que tenen actitud incorrectes i de falta de respecte són els alumnes. Això requereix regular la convivència a diferents zones del centre, mitjançant l'aplicació de mesures correctores. 13. Agenda i llibres Els alumnes no poden folrar els llibres sense el permís previ dels professor. Es reitera el discurs sobre l'alumnat com a únic estament que és irrespectuós dins de la comunitat educativa i la seva obligació de mantenir actituds correctes i de respecte.	6. Normes de Funcionament. S'exposen les normes de funcionament tant per professors com per alumnes. - S'aconsella la participació dels alumnes en activitats extraescolars. - Es contempla la responsabilitat del grup d'alumnes sobre el que passa a l'aula. - Existeix una sala d'alumnes en la que el Consell de Delegats decideix sobre el tema de fumar.

ANNEX X.2. INTERVENCIONS DE L'ALUMNAT AL CONSELL ESCOLAR DE CENTRE

IES MILANI FONTANALS	IES LLES CORTS	IES FORT PIUS	IES BCN CONGRÉS
	Expressió preocupació per la repercussió que pugui tenir la per reducció de plantilla de llengües sobre l'alumnat/ Informació sobre l'activitat de l'Associació d'Alumnes: l'intercanvi de llibres de text		
Proposta de crear una lliga d'esports (precis i preguntes)	Discussió sobre les repercussions de les vagues de l'alumnat		
		Pregunta per una sortida a la neu com a crèdit de síntesi de 3er d'ESO	
	1. Polèmica per les condicions del punt que el CEC pot definir per al barem de preinscripció: 1/2 punt pel fet de tenir germans al centre, 1/2 punt per pare/mare professor/a; alumnat vota en contra: 4 vots negatius/ 2. Informació associació d'alumnes/ 3. queixa per acumulació d'exàmens	Rectificació de l'acte de la reunió anterior referent a una intervenció.	
		Comunica que alumnes de 3er d'ESO han trencat vidres i demana que es reperi la cistella de bàsquet.	
	Informació Associació d'Alumnes	(a) Demana 1. Aules pels alumnes de menjador pq puguin estudiar després de dinar. 2. Reparar la porta de l'aula 21. 3. Tancar els vestidors durant la classe d'Educació Física. (b) Demana 1. Banca al pati superior. 2. Miralls i sabó als lavabos. 3. Disposar de taquilles. 4. Realitzar conferències especialitzades a càrrec de persones acreditades. 5. Creu que és factible aconseguir subvencions. (c) Demana 1. Fomentar esports extraescolars i competicions interescolars. 2. Revisar el calendari d'exàmens de la 2ª avaluació pq coincideix amb la sortida del Viatge.	
		Demanen un replantejament de la distribució dels exàmens de 1er de Batxillerat. Els alumnes presentaran propostes.	
		Pregunta a que es deu que en el dossier del Crèdit de Síntesi de 3er no contempla cap activitat del Departament de Castellà.	
		1. Informen sobre una manifestació convocada per ACCIÓ el 10 i 17 de maig i presenta les votacions als diferents cursos per suspendre les classes el dia 10 després de l'esbarjo. 2. Informen que el Sindicat d'Estudiants proposen de venir al centre el proper dilluns a fer una assemblea informativa i demana si és possible. 3. Pregunten si hi ha un calendari de recuperacions.	
		Informen sobre el resultat de les enquestes sobre les taquilles: 22 respostes de 400 enquestes (20 a favor, 1 en contra, 1 nul·la). Creuen que s'ha d'oferir aquest servei a un grup d'alumnes. L'empresa demana un mínim de 14 taquilles i el preu és de 6000 ptes/any. Proposen una comissió d'alumnes, profes i APA per trobar el lloc adient per col·locar-les. Es considera que la gestió econòmica l'ha de portar l'APA.	

CONSELL DE LA JOVENTUT DE BARCELONA

Àmbit d'Educació

PARTICIPACIÓ SECUNDÀRIA

**Estudi sobre la participació de l'alumnat als centres
públics de secundària de Barcelona**

VERSIÓ ABREUJADA

Barcelona, 2 de juny de 2002

ÍNDEX

1. Presentació	5
2. Marc teòric	7
2.1. El concepte de participació	7
2.2. La participació en les institucions educatives	7
2.3. La participació de l'alumnat en les institucions educatives	8
2.3.1. Les funcions de la participació de l'alumnat	9
2.3.2. La participació efectiva de l'alumnat	10
2.3.3. Els nivells de participació de l'alumnat	11
3. Objectius de l'estudi	12
Mapa conceptual	13
4. Metodologia	14
4.1.- l'estudi de cas com estratègia d'investigació	14
4.2.- la selecció del casos estudiats	14
4.3.- l'estratègia de la triangulació	15
4.4. El model d'anàlisi: la diagnosi de participació	16
5. Els centres	17
6. Anàlisi de la documentació	19
6.1. El discurs de centre: anàlisi comparatiu.	20
6.1.1. L'IES Milà i Fontanals, un cas excepcional.	20
6.1.2. Coincidències discurs del Fort Pius, Les Corts i Barcelona-Congrés	21
6.2. Marc formal de participació	22
6.2.1. L'organigrama	22
6.2.2. El reglament d'ordre intern (ROIES).	23
6.3. Marc de relacions	24
6.3.1. Anàlisi comparatiu: drets i deures de l'alumnat i normes de convivència.	24
7. Anàlisi de les actes del consell escolar de centre (CEC)	25
7.1. Freqüència de les reunions	25
7.2. Temes tractats	25
7.3. Presència i intervenció de l'alumnat	26
8. Percepció dels actors	26
8.1. La percepció de l'alumnat	26

8.1.1. Els objectius de la participació	27
8.1.2. Les variables internes o instrumentals	29
8.1.2.1. El consell escolar de centre	30
8.1.2.2. L'estructura de delegats i delegades de curs	31
8.1.2.3. Espais de participació	31
8.1.3. Variables externes o estructurals	32
8.2. La percepció del professorat	32
8.2.1. Els objectius de la participació de l'alumnat	32
8.2.2. Les variables internes o instrumentals	34
8.2.2.1. Consell escolar de centre (CEC)	35
8.2.2.2. L'estructura de delegats i delegades de curs	36
8.2.2.3. Espais de participació	37
8.2.3. Variables externes o estructurals	37
9. Conclusions	40
9.1. Els nivells de participació de l'alumnat	40
9.1.1. Els nivells de participació en el consell escolar de centre	44
9.1.2. Els nivells de participació en l'estructura de delegats/es	44
9.1.3. Els nivells de participació en els espais de participació	44
9.1.4. Els nivells de participació en relació a les estructures	45
9.2. Les estructures de participació	45
9.2.1. El consell escolar de centre	45
9.2.2. L'estructura de delegats i delegades de curs	47
9.2.3. Els espais de participació.	48
9.3. La cultura participativa de l'alumnat	48
9.4. Les funcions de la participació de l'alumnat	49
9.5. Les contradiccions en la participació de l'alumnat	50
9.5.1. Del discurs a la praxis	50
9.5.2. L'espai i el temps de la participació	50
9.5.2. La vigència de les estructures de participació	51
9.5.3. La participació en un context de desigualtat	51
9.5.4. Les variables externes de la participació	52
9.6. Reflexionar sobre la participació	52
BIBLIOGRAFIA	53

1. PRESENTACIÓ

El concepte de participació, la idea de repartiment del poder entre aquells que es veuen afectats pel seu exercici, és consubstancial al concepte de democràcia. I com a exemples d'això podem rebuscar (retrocedir) fins a l'Atenes clàssica, on la participació era una condició *sine qua non* per exercir la ciutadania; o podem assistir al debat que durant el segle XVIII van mantenir els partidaris de la democràcia directa i els que defensaven el govern representatiu. Així, doncs, no és un debat nou, de fet ha guanyat importància a partir del nou context polític marcat per les diferents propostes de globalització.

Malauradament, i com vivim temps de crisi de la política, però sobretot de crisi de les idees, el concepte de participació acostuma a ser presentat com una novetat, un plus, un luxe, quelcom a afegir a la nostra tasca quotidiana per enriquir-la o com a molt per facilitar-la. En el pitjor dels casos és un bonic instrument legitimador. A més, es presenta absolutament desvinculada de la política, com si fossin coses diferents.

Aquesta situació, amb la que portem convivint durant anys, parteix d'un concepte *light* de participació (també podríem anomenar-lo concepte *naiïf*), concepte que per sort està entrant en crisi a base d'acumular fracassos. Fracassa perquè nega per omissió que existeixen relacions de poder, i que aquestes relacions de poder es donen en unes estructures que les afirmen i perpetuen. Es nega que tot procés social té un context social (i això vol dir polític, cultural, econòmic...), i que per tant, en un procés d'intervenció social com és l'educació (o les polítiques públiques, o l'associacionisme), s'ha de fer un exercici previ per detectar aquestes relacions de poder, però també s'ha de conèixer el context social.

A l'hora de fer aquest estudi sobre la participació de l'alumnat als centres d'educació secundària de titularitat pública de la ciutat de Barcelona, vàrem intentar no caure en aquests errors. Per tant, hem utilitzat com a marc teòric la idea de participació de San Fabián (1997) entenent que la participació fa referència al **grau d'equilibri en les relacions de poder a l'hora d'establir uns objectius i estratègies que afecten als diversos membres d'una col·lectivitat.**

Creiem que el resultat és realment bo, i que ens ofereix les claus per entendre la situació, que recull prou punts de vista com perquè puguem gaudir d'una visió general. Però sobretot, que **ens situa en un marc de referència diferent, davant del qual cadascú ha de prendre una postura i decidir què vol fer.**

Queda clar que la participació és una opció política, i això vol dir que n'hi ha d'altres. També queda clar que no és cap solució màgica, però sí una solució més avançada de gestió de l'esdevenir educatiu, i que **voler optar per la participació en l'educació, o sigui, per la democratització dels centres escolars, comporta assumir els esforços i les conseqüències**, algunes de les quals necessàriament són imprevisibles.

Creiem, doncs, que l'estudi que us presentem aporta nous elements de criteri a l'alumnat, al professorat, a l'Administració i a les associacions, sobre un tema que preocupa, i que per tant serà d'utilitat per a tota la comunitat educativa, i el que és més important, reabilita el debat, perquè aborda de cara la situació partint d'un marc teòric que, en definitiva, planteja l'educació com una opció política.

Joffre Villanueva i Beltrán
President del CJB

2. MARC TEÒRIC

2.1. EL CONCEPTE DE PARTICIPACIÓ

Genèricament, participar significa prendre part en les coses. En el nostre enfocament d'aquest estudi hem volgut acotar el concepte. Plantegem la **participació des de la seva vessant política**, entenent per política la participació dels diferents actors en la *res pública*. En aquest sentit, i seguint la proposta de San Fabián (1997), entenem que el concepte de participació fa referència al grau d'**equilibri en les relacions de poder** a l'hora d'establir uns objectius i unes estratègies que afectin als diversos membres d'una col·lectivitat.

Si definim la participació en base a una col·lectivitat, entenem que aquesta va lligada íntimament al concepte d'organització i a la realitat organitzativa d'aquesta col·lectivitat, tant en relació als objectius de l'organització com en relació a la importància de les relacions dins el seu marc (Díaz Noguera, 1995).

2.2. LA PARTICIPACIÓ EN LES INSTITUCIONS EDUCATIVES

En les organitzacions educatives, el concepte de participació que hem definit es concreta en la **implicació dels diversos estaments** (el professorat, les mares i pares i l'alumnat¹) **en els processos de presa de decisions sobre tots els aspectes de la vida del centre**, tant del seu govern com en les activitats acadèmiques i extraescolars.

La participació a més d'estar inclosa en els discursos, ha de materialitzar-se en la praxis quotidiana i en el substrat cultural que la sosté (Álvarez Núñez, 2001). La dimensió teòrica ha de concretar-se en les estructures organitzatives i en els reglaments (més o menys formals), la qual cosa implica la seva interiorització i plasmació en les conductes, actituds, valors i creences dels seus membres.

La participació de cada un dels estaments que intervenen en un centre educatiu és desigual. Això s'explica, principalment, per les relacions que s'estableixen entre els estaments i per la relació que mantenen amb la institució educativa.

¹ El personal d'administració i serveis (PAS) seria el quart estament dels centres educatius. Malgrat estar representat als òrgans de govern del centre, entenem que la seva incidència en l'objecte d'estudi que ens pertoca és més aviat baixa i, per tant, l'obviarem al llarg de la recerca.

Quadre I: Vinculació dels estaments educatius entre sí i amb la institució²

Col·lectius	Durada vincle	Drets en joc	Cohesió	Relacions de poder
Professorat	Permanent	Professionals	Elevada	Sobre l'alumnat (directe) Sobre els pares i les mares (indirecte)
Pares i mares	Ocasional	Clientelars	Baixa	Sobre l'alumnat (directe) Sota el professorat (indirecte)
Alumnat	Transitòria	Individuals	Variable	Sota el professorat (directe) Sota els pares i mares (directe)

El que apareix en les institucions educatives de l'actual sistema és un **entramat format per tres grups (professorat, pares i mares i alumnat) vinculats entre ells per relacions que no són de col·laboració sinó de poder.**

Són **relacions asimètriques i bipartides** (no tripartides) com les que vinculen al professorat amb l'alumnat, al professorat amb mares i pares o als pares i les mares amb els fills i filles.

Això és així perquè **els tres grups tenen graus d'implicació diferents**: mentre que per a l'alumnat l'escola és un lloc de formació, per al professorat és un lloc de treball i per als pares i mares una institució marginal.

Les posicions assignades i les actituds adoptades davant la participació, resulten mediatitzades per la **forma en la què s'ha definit socialment la relació de cada agent amb l'escola**. Els pares i mares són considerats, sense dubte, els tutors i tutores dels fills i filles; l'alumnat ha d'aprendre (però amb quin grau de decisió, de quina manera, en quines condicions...); i el professorat ha d'ensenyar (però en quines condicions de treball, amb quin mètode...) (Fernández Enguita, 1992).

2.3. LA PARTICIPACIÓ DE L'ALUMNAT EN LES INSTITUCIONS EDUCATIVES

La participació de l'alumnat en les organitzacions educatives es desenvolupa en tres contextos de participació (Gil Villa, 1995):

- El **context polític**: govern del centre, control i gestió.
- El **context acadèmic**: activitats acadèmiques relacionades amb l'acció pedagògica a l'aula.
- El **context comunitari**: activitats extraescolars.

Les relacions escolars es desenvolupen en dues dimensions bàsiques: la que potencia la implicació de l'alumne en la seva pròpia formació, i que afecta als processos d'interacció educativa; i la que permet el desenvolupament del procés d'assumir responsabilitats en les tasques de decisió política i de gestió del centre educatiu.

² Adaptació del quadre presentat per M. Fernández Enguita (1993).

2.3.1. LES FUNCIONS DE LA PARTICIPACIÓ DE L'ALUMNAT

D'aquestes dues dimensions bàsiques se'n deriven tres funcions que acompleixen la participació de l'alumnat:

a) La participació de l'alumnat com a instrument de gestió

La participació de l'alumnat ben informat en la presa de decisions de tot allò que afecta al centre educatiu, contribueix a una **major eficàcia en la gestió** del centre, ja que en els processos i en les decisions **s'incorporen les necessitats, interessos i demandes dels alumnes i de les alumnes** com a membres de la comunitat educativa. Aquesta participació afegeix un **plus de qualitat** en la presa de decisions perquè és un element delimitador dels objectius i de les opcions més eficaces a seguir des del govern del centre (Álvarez Núñez, 2001).

A més, **la participació de l'alumnat pot contribuir a la consecució d'un millor clima en l'organització** i d'una major **facilitat per a resoldre els conflictes** que sorgeixen en el marc de la institució educativa. L'alumnat, quan se sent partícip de l'organització del centre i de la formulació dels objectius de la institució, és més capaç de contribuir al funcionament de la institució i més capaç de plantejar els conflictes obertament i proporcionar mecanismes per resoldre'ls.

b) La participació de l'alumnat com a mecanisme de formació

La participació és també un **procés d'aprenentatge**, un mitjà de formació i no tan sols un mecanisme al servei de la gestió (San Fabián, 1997).

La participació de l'alumnat cal veure-la com un **procés cultural** en el qual es promouen valors, es desenvolupen actituds, es regulen procediments i s'aprenen estratègies i aptituds. Això és possible si els espais educatius faciliten aquests processos, unes vegades garantint-los i d'altres provocant-los i recolzant el seu desenvolupament (San Fabián, 1997).

c) La participació de l'alumnat com espai de socialització política

L'escola socialitza, no tant a través de les matèries del pla d'estudis, sinó a través de la forma en què aquestes estan organitzades (Harber, 1991).

L'escola és un espai de socialització molt important per a l'alumnat i **la participació és un mecanisme de socialització política, d'aprenentatge d'organització**. És a dir, l'experiència de la quotidianitat a l'escola, la constituïda per l'organització del temps i de l'espai a l'escola; les relacions dels alumnes i de les alumnes entre si, amb els professors i les professores i amb les autoritats escolars; la seva capacitat o incapacitat d'incidir en les decisions sobre el conjunt i el ritme de l'ensenyament, els mètodes d'aprenentatge o els procediments d'avaluació; les rutines quotidianes de la vida del centre; l'estructura del currículum; els processos de selecció pretesament meritocràtics i el valor simbòlic de les qualificacions... (San Fabián, 1997).

L'experiència en l'organització, gestió i funcionament quotidians de l'escola, té més importància en la configuració de la consciència, les expectatives i el

comportament futur de l'alumnat, **que no pas el contingut de l'ensenyament**. (Fernández Enguita, 1992). L'organització escolar i la relació pedagògica, preparen per a una integració en estructures econòmiques, socials i polítiques.

2.3.2. LA PARTICIPACIÓ EFECTIVA DE L'ALUMNAT

Per tal que s'acompleixin les funcions esmentades, cal fer efectiva la participació de l'alumnat. Considerem elements determinants i definidors d'aquesta:

a) El marc normatiu i les estructures de participació

La participació de l'alumnat ha de comptar amb un marc normatiu que defineixi **unes estructures que la possibilitin i la facilitin**, tenint en compte que aquestes **no han d'ofegar les iniciatives que puguin sorgir i que han de ser estructures amb un contingut participatiu important**.

La legislació estatal i autonòmica defineix aquestes estructures però amb certes limitacions. Malgrat que la Constitució, en els seus articles 25.5 i 25.7, regula i assegura la participació de la ciutadania en la formació de la voluntat político-educativa, la concreció del text constitucional en les lleis orgàniques (LODE i LOGSE) a través dels Consells Escolars de Centre, el que promou és la participació com a gestió en detriment de la participació més educativa, més cívica, més oberta i estimulante. Però fins i tot la concreció de les funcions del Consell Escolar de Centre segons la llei, demostra que **en les seves funcions predominen les activitats de control per sobre de les de gestió**.

Per tant, el marc general és un marc vàlid, però les apostes fetes (com la de la LOGSE en el seu article 4.2. on afirma que qualsevol govern pot imposar una particular i pròpia visió de la cultura cívica), **són apostes amb una lògica oposada a afavorir estructures que permetin una participació en sentit integral**. Per exemple, l'elecció de la democràcia representativa en els mecanismes participatius dels centres educatius per sobre de la democràcia directa (tot i que la mida no la impossibilita) és una elecció amb unes conseqüències directes.

La participació està desestructurada i té limitacions en el sentit que **es prioritzen les qüestions quantitatives per sobre de les qualitatives**.

b) El rol del professorat en relació a la participació de l'alumnat

El professorat és l'actor amb més poder de definició de la situació en el marc de la institució educativa, per tant, és un element clau alhora de parlar de la participació efectiva de l'alumnat.

Encara més, tenint en compte que per tal que s'acompleixin les funcions abans definides, cal que el professorat contempli la **participació com "un bloc de continguts de caire transversal** que ha de generar activitats formatives a vegades específiques, a vegades incloses en seqüències de diferents àrees curriculars" (Alzinet, any).

Professorat i alumnat no són simplement dos grups d'agents, sinó dos col·lectius units i separats alhora per una relació de poder en el context d'una institució:

1.- La relació que uneix societat i individu: el professorat, investit de legitimitat per la societat, agent de la institució escolar, és **qui té el poder per establir la norma**, l'interès general.

2.- La que separa el mestre i la mestra de l'aprenent: **qui té la possibilitat i el dret d'ensenyar**, de qui té la necessitat i el deure d'aprendre.

3.- La que existeix entre els adults i els que no ho són, en una **societat altament adultocràtica** (Fernández Enguita, 1992).

Així doncs, és el professorat qui té la possibilitat de definir i ordenar la realitat escolar i exigir a l'alumnat que s'emmotlli a les seves definicions i a l'ordre que els han creat. Enmig d'aquesta asimetria, **la participació de l'alumnat no és entesa pel professorat en termes de co-decisió, sinó en termes de col·laboració**, d'assumpció activa per part dels primers, d'unes finalitats i uns mitjans prèviament definits pels segons.

c) La cultura participativa de l'alumnat

Definim la **cultura participativa**³ de l'alumnat com l'**entramat de significats en funció del qual l'alumnat interpreta la seva experiència i guia la seva acció**. Aquesta cultura es construeix en la interacció entre els dos actors amb poder de definició de la situació en el marc del centre educatiu: el professorat i l'alumnat.

La cultura participativa de l'alumnat **depèn del significat que atorga l'alumnat a la seva pròpia participació**, a partir del qual es construeixen les seves actituds i comportaments en termes de participació. Depèn també del significat que el professorat atribueix a la participació de l'alumnat tenint en compte que d'aquest se'n deriva tant l'actitud com la conducta del professorat en relació a la participació de l'alumnat.

2.3.3. ELS NIVELLS DE PARTICIPACIÓ DE L'ALUMNAT

La participació efectiva de l'alumnat es pot desenvolupar a través de diversos nivells d'implicació que defineixen la participació de formes diferents. Per tal d'avaluar i identificar, en termes qualitatius, el grau d'implicació de l'alumnat i les seves formes de participació, hem creat una escala de nivells de participació⁴ en la qual els nivells inferiors de la taula fan referència a una participació aparent; els nivells mitjos a una participació legitimadora, i els nivells superiors a una participació real.

³ El concepte de cultura participativa de l'alumnat està construït en base al concepte de cultura exposat per C. Geertz (1983).

⁴ L'escala que presentem ha estat elaborada en base a l'escala proposada en: FUNDACIÓ FRANCESC FERRER I GUARDIA (1999).

Quadre II: Nivells de participació de l'alumnat

Nivells	Plantejament de la participació	Indicadors
8	Iniciada i dirigida per l'alumnat	L'alumnat pensa i actua per ell mateix.
7	Iniciada per l'alumnat; decisions compartides pel professorat	Iniciatives estudiantils que compten amb un ampli consens del professorat.
6	Iniciada pel professorat; decisions compartides per l'alumnat	Iniciatives del professorat que fan seves l'alumnat amb un grau d'autonomia important.
5	Consultats i informats	Projectes dissenyats i dirigits pel professorat, on l'alumnat entén el procés i les seves opinions són escoltades.
4	Assignats però informats	L'alumnat entén les intencions del projecte (saben qui pren les decisions i per què). Després que se'ls expliqui clarament el projecte i un cop dissenyat el procés, s'ofereixen com a voluntaris i voluntàries.
3	Participació simbòlica	Aparentment es dona a l'alumnat l'oportunitat d'expressar-se, però en realitat tenen poca o nul·la capacitat d'incidència i poques oportunitats, o cap, de formular les seves pròpies opinions.
2	Decoració	El professorat "utilitza" l'alumnat per enfortir estructures institucionals d'una manera relativament indirecta.
1	Manipulació	No hi ha cap mena de consulta. L'alumnat no entén de què es tracta i per tant no comprèn les accions que se'ls proposen

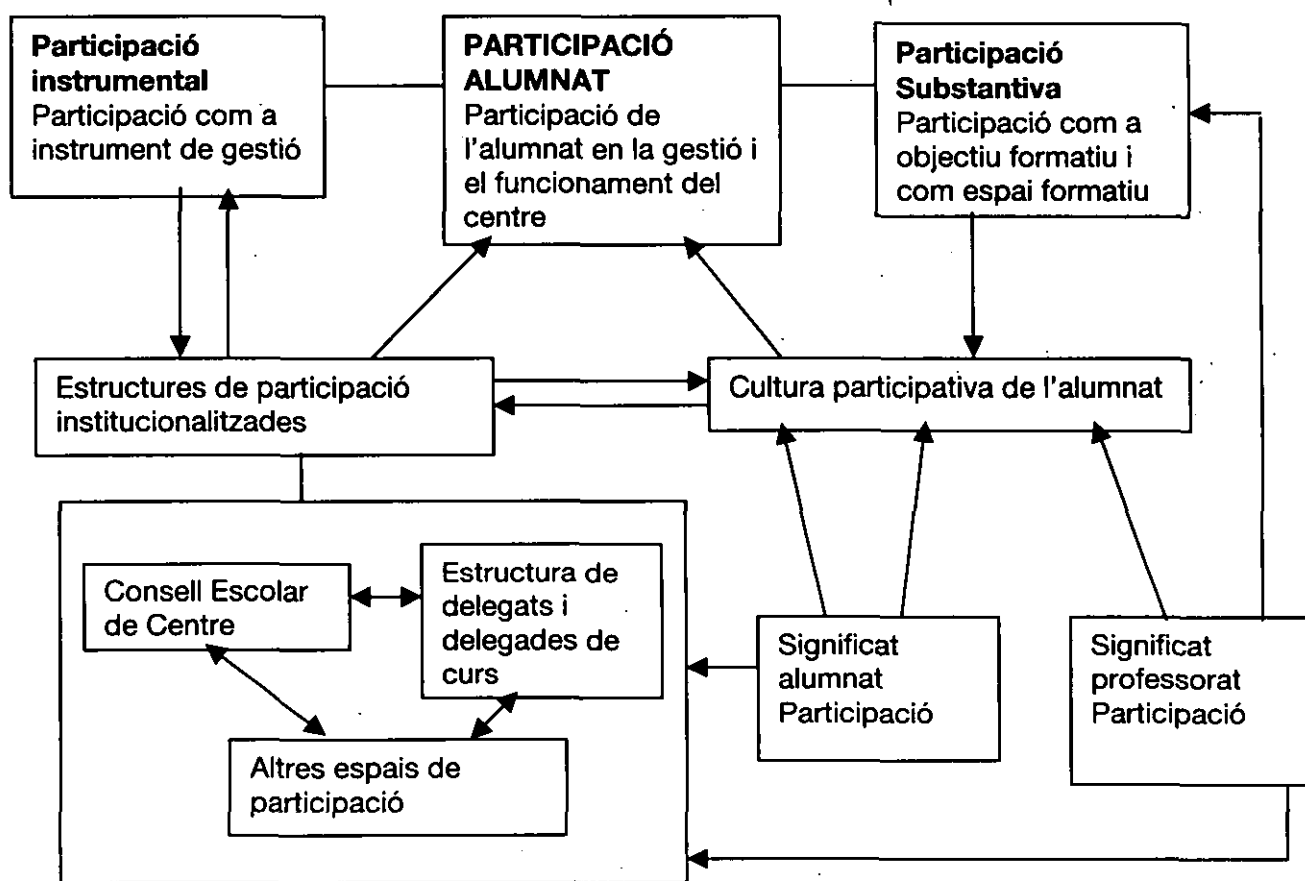
3. OBJECTIUS DE L'ESTUDI

L'objectiu principal de l'estudi és **realitzar un diagnòstic sobre la participació de l'alumnat en el marc de l'ensenyament secundari** de titularitat pública de la ciutat de Barcelona, que aportï elements per a la comprensió d'aquesta i de tot l'entramat de variables que la determinen. Per això pretenem:

- a) **donar a conèixer la percepció dels actors principals** –alumnat i professorat– sobre la participació de l'alumnat;
- b) **explicitar el funcionament real o efectiu de les estructures de participació** institucionalitzades en relació al marc formal de la participació;
- c) **aportar elements de reflexió que permetin apuntar línies d'actuació** en relació a la participació de l'alumnat.

Aquesta participació la contemplarem des de dues perspectives: la participació com a instrument de gestió (la participació instrumental) i la participació com a objectiu formatiu i alhora com a mecanisme de formació (la participació substantiva), centrant-nos en les estructures de participació existents i la cultura participativa de l'alumnat com mostrem en el següent mapa conceptual.

Mapa conceptual

Per fer el diagnòstic sobre la participació de l'alumnat de secundària i aportar elements per a la seva comprensió, tindrem en compte:

- la percepció de la situació dels principals actors implicats –l'alumnat i el professorat-;
- el discurs entorn la participació dels diversos centres educatius;
- el marc formal en el que es desenvolupa la participació;
- i el funcionament real de les estructures de participació.

4. METODOLOGIA

Aquest és un **estudi qualitatiu** i, gràcies a la representativitat dels diversos centres estudiats, ens ajuda a comprendre la complexa realitat dels centres de secundària i la participació de l'alumnat des del discurs dels propis actors i des de les estructures en els que es troben immersos. Malgrat tot, a causa del reduït nombre de casos i a la porció de la realitat social estudiada, és un estudi limitat en termes explicatius.

Hem combinat dues estratègies d'investigació:

- **l'estudi de cas**: analitzant 4 Instituts d'Ensenyament Secundari de titularitat pública significatius de la ciutat de Barcelona.
- **l'estratègia de la triangulació**⁵: utilitzant diverses tècniques d'obtenció i d'anàlisi de la informació en cada un dels contextos o casos mostrals.

A més, hem incorporat tècniques d'anàlisi de la informació obtinguda - en relació a la percepció dels actors implicats- utilitzats en la realització de la diagnosi de participació.

4.1. L'ESTUDI DE CAS COM ESTRATÈGIA D'INVESTIGACIÓ

L'estratègia de l'estudi de cas -tenint en compte el fet que els casos escollits siguin significatius en relació a l'heterogeneïtat existent- permet a nivell metodològic:

- La realització d'un **estudi comparatiu** entre els diversos centres;
- Obtenir resultats en relació tant a **variables estructurals** (nivell macro) com a referides als **actors individualment** (nivell micro).

4.2. LA SELECCIÓ DELS CASOS ESTUDIATS

Per a la selecció dels 4 casos, dels 4 centres d'ensenyament, hem emprat:

- **criteris d'homogeneïtat** que ens permeten aïllar variables relatives a característiques de la constitució física del centre.

CRITERIS HOMOGENEÏTAT	VARIABLE	INCIDÈNCIA EN LA PARTICIPACIÓ
Núm. d'alumnes Núm. de professors i professores	Mida del centre: entre 350 i 570 alumnes	Variable externa a les estructures de participació però incident en aquestes.
Estudis Impartits	Estructura dels estudis impartits: centres en els quals es cursen els 4 cursos de l'ESO i els dos de Batxillerat ⁶	Condiciona les característiques de l'alumnat del centre en termes d'edat, de trajectòria social...

⁵ Estratègies descrites per Miguel S. Vallès a *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*, Madrid, 1997. p.98-101.

⁶ Cal tenir en compte que aquesta estructura d'estudis impartits és la més abundant i la comuna a tots els Instituts d'Ensenyament Secundari de titularitat pública.

- **critèris d'heterogeneïtat**, que ens faciliten incloure variables relatives als propis actors del centre –com l'entorn del que procedeix l'alumnat o les condicions de treball del professorat-.

CRITERIS HETEROGENEÏTAT	VARIABLE IES	INCIDÈNCIA EN LA PARTICIPACIÓ
La procedència social de l'alumnat : Zona ubicació del centre Zona de procedència de l'alumnat.	IES alumnat barri les Corts IES alumnat de l'Eixample IES alumnat de Nou Barris IES alumnat del Raval	Condiciona: - la cultura participativa de l'alumnat, - les condicions de treball del professorat (diversitat de l'alumnat a les aules, actituds i comportaments d'aquests amb la institució educativa, relació dels pares i les mares amb el centre).

4.3. L'ESTRATÈGIA DE LA TRIANGULACIÓ

És una estratègia d'estratègies, l'estudi inclou la triangulació en el sentit que els quatre estudis de cas es fan en base a diverses tècniques d'obtenció d'informació i diverses tècniques d'anàlisi d'aquestes.

		Tècniques d'obtenció de la informació	Context
Percepció dels propis actors:	Professorat	2 entrevistes en profunditat semiestructurades: · Cap d'Estudis · Persona referent en temes de participació (segons l'alumnat)	Marc de l'Institut del professorat Sense limitació de temps
	Alumnat	1 grup de discussió. Selecció en funció de: · les tasques de representació en les estructures de participació · Edat i nivell (entre 15-17 anys) · Equilibri de gènere	Al centre espai cedit pel professorat 3 casos fora de l'horari lectiu i 1 dins l'horari
Discurs del Centre sobre participació i el marc formal de la participació		Documentació del centre educatiu: PEC, PCC, ROIES Organigrama de centre Pla Estratègic de centre i/o Pla d'Acció Tutorial (en algun centre)	Proporcionat pel centre
Funcionament dels Consells Escolars de Centre		Actes del Consell Escolar del Centre curs 2000-2001	3 casos el buidatge en el mateix centre per garantir la confidencialitat

4.4. EL MODEL D'ANÀLISI: LA DIAGNOSI DE PARTICIPACIÓ

Per tal d'analitzar la informació referent a la percepció dels propis actors entorn la participació de l'alumnat, hem utilitzat un mètode d'anàlisi basat en els models interpretatius utilitzats per diversos autors de ciència política en relació a l'avaluació dels processos participatius (Font, 2001; Lowndes, 2001; Dery, 1997). Consisteix en inferir del discurs dels actors:

a) **L'anàlisi dels objectius que cal que assoleixi la participació de l'alumnat** (els que s'acompleixen o els que haurien d'acomplir-se) a partir dels criteris amb els quals els diversos actors –el professorat i l'alumnat dels diversos centres– avaluen o valoren la participació de l'alumnat.

b) Les variables que determinen que aquests objectius s'acompleixin o no:

- **variables internes o instrumentals** –aquelles que fan referència a aspectes del funcionament real o efectiu dels mecanismes de participació.
- **variables externes o estructurals** –aquelles que fan referència a aspectes de caràcter estructural que afecten la participació però que són externs als mecanismes de participació.

5.- ELS CENTRES

	IES LES CORTS Districte: Les Corts (82.672 habitants) ICEF ⁷ : 138'8 % (el segon més alt de Barcelona) Barri: Les Corts (60.172 habitants) Població de 10-19 anys: 6871 (11'4% del total)	IES FORT PIUS Districte: Eixample (249.674 habitants) ICEF: 114'4 % Barri: Dreta de l'Eixample (40.009 habitants) Població de 10-19 anys: 3031 (7'6% del total)
Ensenyaments	ESO (1er i 2on cicle) Batxillerat, modalitat de: ciències de la naturalesa i de la salut humanitats i ciències socials tecnologia	ESO (1er i 2on cicle) Batxillerat, modalitat de: ciències de la naturalesa i de la salut humanitats i ciències socials tecnologia
Línies	3	3
Adscripció de Centre	Té adscrits 7 centres d'ensenyament primari ubicats en el mateix barri i districte que el centre i que comparteix amb 2 centres més de la zona.	Té adscrits 4 centres d'ensenyament primari situats dins del districte als barris de Dreta de l'Eixample (2), Estació del Nord (1) i Sagrada Família (1).
Àrea d'influència	Abasta una part del barri de Les Corts mentre que la resta del districte correspon a dos centres públics.	Abasta una part de la Dreta de l'Eixample i la totalitat dels barris de L'Estació del Nord i Sagrada Família
Professorat	50 professores i professors	44 professores i professors.
Núm. Alumnes	358 d'ESO 216 de Batxillerat	307 d'ESO 151 de Batxillerat
Procedència de l'alumnat	La procedència és del barri de les Corts. Més del 55% provenen de dos centres, mentre que la resta procedeixen de 4 centres en una proporció del 7'8% d'alumnes per centre.	La majoria de l'alumnat (60'8%) procedeixen de centres no adscrits i que pertanyen a Ciutat Vella. La resta d'un centre de la Sagrada Família (29'7%) i un de la Dreta de l'Eixample (8'1%).

⁷ Índex de capacitat econòmica familiar. Font Lectura del Padró municipal d'Habitants 31.12.2000. Departament d'Estadística.

	IES BARCELONA - CONGRÉS Districte: Nou Barris (164.827 habitants) ICEF: 77'2 Barri: Vilapiscina - Turó de la Peira (65.884 habitants) Població de 10-19 anys: 5279 (8% del total)	IES MILÀ I FONTANALS Districte: Ciutat Vella (89.829 habitants) ICEF: 65'4 % (el més baix de la ciutat) Barri: Raval (37.911 habitants) Població de 10-19 anys: 2702 (7'1% del total)
Ensenyaments	ESO (1er i 2on cicle) Batxillerat, modalitat de: ciències de la naturalesa i de la salut humanitats i ciències socials tecnologia	ESO (1er i 2on cicle) Batxillerat, modalitat de: ciències de la naturalesa i de la salut humanitats i ciències socials tecnologia
Línies	2	4
Adscripció de Centre	Té adscrits 5 centres d'ensenyament primari, els quals comparteix amb un altre institut públic de la zona. Tots els centres estan situats al barri de Vilapiscina-Turó de la Peira.	Té adscrits 13 centres de primària situats a Ciutat Vella - barri del Raval (5), Sants-Montjuïc - barris de Sants i Font de la Guatlla (6), Eixample - barri de Sant Antoni (2). Comparteix adscripció d'alguns d'aquests amb un altre centre del districte, amb centres de Sants-Montjuïc, i amb centres concertats de Ciutat Vella, l'Eixample i Sants-Montjuïc.
Àrea d'influència	Una part del barri de Vilapiscina-Turó de la Peira.	Barris del Raval i part de Sant Antoni (Eixample)
Professorat	37 professores i professors	58 professores i professors.
Núm. Alumnes	241 d'ESO 122 de Batxillerat	380 d'ESO 134 de Batxillerat
Procedència de l'alumnat	Procedència del barri de Vilapiscina- Turó de la Peira. El 40% de l'alumnat procedeix d'un sol centre de primària.	La majoria de l'alumnat (60%) procedeix de dos centres de primària del barri.

6. ANÀLISI DE LA DOCUMENTACIÓ

L'anàlisi de la documentació vertebradora del funcionament dels centres estudiats ens mostra com aquests s'aproximen a la participació a nivell teòric, com defineixen quina i com ha de ser la participació de l'alumnat, de quins mecanismes disposa i en quins àmbits. Aquesta documentació és:

a) El Projecte Educatiu de Centre (PEC). Document on s'ha de plasmar, de manera coherent, l'acció educativa adoptada després d'una anàlisi de la pròpia realitat i del context socioeconòmic i cultural on el centre desenvolupa la seva acció formativa. S'especifiquen les finalitats i les opcions educatives bàsiques que es pretenen per al conjunt de l'alumnat, tenint en compte la diversitat de condicions personals, les seves necessitats i interessos, i inclou: els trets d'identitat del centre, els principis pedagògics i el projecte lingüístic.⁸

b) Pla Estratègic de Centre. Document que pretén augmentar la qualitat global del centre, especialment pel que fa als processos d'ensenyament-aprenentatge i, més en particular, en allò que afecta l'assoliment de les competències bàsiques per part de l'alumnat. Defineix objectius i estableix procediments per aconseguir-ho i es concreta en mesures de seguiment i d'avaluació. Ha d'implicar tots els membres de la comunitat educativa i explicitar les accions de participació de l'alumnat i dels pares i mares⁹.

c) Projecte Curricular de Centre (PCC). Document que ha de garantir la coherència i la continuïtat de l'acció pedagògica atenent els criteris establerts en el marc del PEC i les prescripcions i orientacions del currículum.¹⁰

d) Pla d'Acció Tutorial (PAT). Document on s'estableix un programa d'actuació tutorial que proporciona els instruments i les orientacions escaients per a l'elaboració i el desplegament dels plans d'acció tutorial. El disseny per l'elaboració d'aquest pla té en compte la implicació del professorat directiu, de les persones coordinadores, dels tutors i tutores i del mateix alumnat.¹¹

e) Reglament d'Ordre o Règim Intern (ROIES). Document que recull, en el marc dels projectes educatiu i curricular, els aspectes relatius al funcionament intern del centre en allò no específicament previst a l'ordenament normatiu general. Si bé cada centre li dóna una estructura diferent, el seu contingut és similar. Generalment es pot dir que els ROIES, amb el matís de cada centre, inclouen:

⁸ Decret 199/1996, de 12 de juny de la Generalitat de Catalunya.

⁹ Resolució de 29 de maig de 2001 de la Generalitat de Catalunya.

¹⁰ Decret 199/1996, de 12 de juny de la Generalitat de Catalunya.

¹¹ Ordre de 5 de maig de 1989 de la Generalitat de Catalunya.

- La concreció, en regles i normes, dels **drets i deures de l'alumnat**¹²
- **Organització de l'alumnat** on es contemplen les estructures pròpies de l'alumnat (delegats i delegades, consell de delegats i delegades, associacions d'alumnes) i també aquelles en les que l'alumnat hi participa (CEC).
- **Normes de convivència** que regulen actituds i comportaments dins del centre i també les sancions per transgredir aquestes normes.

f) Organigrama. Document que ens permet veure en quina mesura la participació dels alumnes, les seves estructures i la seva relació amb els òrgans de gestió queden reflectides en l'esquema general de funcionament del centre.

L'anàlisi d'aquesta documentació s'ha fet des d'una triple vessant: **el discurs de centre** sobre la participació de l'alumnat; **el marc formal de la participació** i **el marc de relacions** entre el professorat i l'alumnat.

6.1. EL DISCURS DE CENTRE: ANÀLISI COMPARATIU.

Hem analitzat la documentació del centre on s'exposa de manera explícita els objectius i prioritats del centre, entre els que es troben aquells relacionats amb la participació de l'alumnat: el Projecte Educatiu de Centre, el Pla Estratègic del Centre, el Projecte Curricular de Centre i el Pla d'Acció Tutorial.

6.1.1. L'IES Milà i Fontanals, un cas excepcional.

En els documents d'aquest centre, encara que es contemplen els mecanismes establerts de participació de l'alumnat (CEC, Delegats, Consell de Delegats), els objectius enfoquen la seva atenció a la diversitat i la integració de l'alumnat.

Així doncs, i com a exemple, ens trobem que el Pla Estratègic de Centre apunta entre altres objectius:

- Atendre de forma personalitzada l'alumnat amb problemes d'integració social.
- Compartir aules-taller del centre amb l'ensenyament estàndard per aquells alumnes que els hi és impossible seguir un currículum totalment acadèmic
- Augmentar les hores de tutoria per tal de donar més constància a la tasca dels tutors i tutores i corregir incidents de l'alumnat provocats per qüestions socials i familiars d'aquests.

¹² Estipulats per la Generalitat de Catalunya en el Decret 266/1997, de 17 d'octubre, i en la seva modificació posterior amb el Decret 221/2000, de 26 de juny.

Cal apuntar que aquest institut no oblidia la participació de l'alumnat, fet que queda reflectit clarament en el Règim d'Ordre Intern, en el qual es contemplen els òrgans de participació de l'alumnat i els seus drets.

6.1.2. Coincidències de discurs al Fort Pius, Les Corts i Barcelona-Congrés

a) L'objectiu de la participació de l'alumnat en el centre.

- Es posa l'èmfasi en la **participació com a objectiu i espai formatiu de l'alumnat en la pràctica participativa**, organitzativa i en la capacitat per resoldre conflictes (tal i com apareix en els objectius generals de l'ESO); **deixant en un segon terme la participació com a model de gestió i organització del centre** (tal i com ho reflecteix la LOGSE). D'aquesta manera, la participació és bàsicament una eina que permet l'aprenentatge d'actituds (solidaritat, cooperació) i habilitats (organització, capacitat crítica, capacitat de discussió), que preparen a l'alumnat per intervenir en el desenvolupament i millora del seu entorn social.

"Participar de forma solidària en el desenvolupament i millora del propi entorn social." (PCC, IES Barcelona-Congrés)

"Promoure una organització eficient amb una gestió que busqui per sobre de tot la qualitat educativa amb la participació democràtica de tots els estaments del centre per mitjà dels organismes representatius de què disposa" (PEC, IES Barcelona-Congrés)

- **La participació és un mitjà per formar l'alumnat en la pràctica participativa i és també un dels resultats finals del foment de certes actituds entre els membres de la comunitat educativa.** Es produeix un efecte de retroalimentació, de manera que la participació comença i acaba amb un procés educatiu. És, doncs, un procés d'aprenentatge que requereix una formació permanent.

"Participació activa en la classe i centre per mitjà del foment d'actituds de solidaritat, cooperació i respecte entre els membres de la comunitat educativa i de la societat en general." (Pla Estratègic, IES Fort Pius)

b) Promoció de la participació

- Els centres estudiats contemplen la participació de l'alumnat com un objectiu del centre. Encara que existeix un plantejament de promoció de la participació dels alumnes en el que els IES anomenen la "vida del centre", **el discurs de centre posa especial èmfasi en la participació de l'alumnat en els organismes representatius**, donant a conèixer a l'alumnat la seva existència i el funcionament de les seves estructures organitzatives.

"Potenciant la participació tant en les diverses activitats com en els organismes representatius de l'alumnat" i "Recordar l'estructura de gestió del centre, insistint

en la participació de l'alumnat i en concret de descriure el paper del grup tutoria i del seu delegat o delegada." (PAT, IES Les Corts)

6.2. MARC FORMAL DE PARTICIPACIÓ

El discurs de centre és la part teòrica, la base de la qual parteix el centre a l'hora d'elaborar les seves estratègies educatives. És necessari que aquest seguit de propòsits quedin reflectits i concretats en documents que, en forma de **reglament o normativa, contemplin i regulin aquesta participació**: establint un marc formal per la participació que permeti amb certa facilitat passar de la base teòrica a l'aplicació pràctica. Hem centrat l'atenció en l'anàlisi comparatiu de dos documents: l'organigrama i el Reglament d'Ordre o Règim Intern (ROIES).

6.2.1. L'organigrama

L'organigrama és un esquema que permet observar com està estructurat el centre i quina posició ocupa l'alumnat dins d'aquesta estructura.

Malgrat que aquest col·lectiu és l'estament central com a destinatari de la tasca principal que es fa en el centre, en l'àmbit de l'organització i de la gestió del centre no ocupa aquesta posició.

Quan observem els organigrames dels centres estudiats, veiem que es fa una distinció clara entre els **òrgans unipersonals** (el poder de decisió recau en una sola persona; per exemple el Director o Directora) i els **òrgans col·legiats** (les decisions es prenen entre varies persones per consens). En base a aquesta distinció, s'observen dos tipus d'organigrames:

1.- **Organigrames amb un sol esquema** on apareixen tant els òrgans unipersonals com els col·legiats. Tenen una **estructura piramidal** on l'estament central i únic és el professorat (Claustre, Equip Directiu), del qual pegen la resta d'estructures, integrades també pel professorat (departaments, comissions i estructures de coordinació).

2.- **Organigrames amb dos esquemes**, de manera que un fa referència als òrgans unipersonals i l'altre als òrgans col·legiats. L'únic òrgan col·legiat que apareix, en el que intervé l'alumnat, és el CEC.

Tant en un model com en l'altre, la participació de l'alumnat en les estructures organitzatives té en els organigrames un paper molt reduït o nul. S'obliden completament de la figura dels delegats i delegades i de la seva estructura (Consell de Delegats) com a representació de l'alumnat i pont entre aquest i el CEC.

L'IES Les Corts es desmarca d'aquesta tendència ja que, seguint el model d'un únic organigrama, en ell hi surten reflectides totes les estructures de l'alumnat, així com les relacions que hi ha entre aquestes estructures i la resta.

6.2.2. El Reglament d'Ordre Intern (ROIES).

De cara a analitzar el marc formal de la participació, ens interessen especialment les regles i normes que estableixen els drets i deures de l'alumnat i l'organització de l'alumnat, mentre que el que fa referència a les normes de convivència serà d'utilitat per analitzar el marc de relacions que estableix el centre entre professorat i alumnat.

Cal aclarir que a l'IES Barcelona-Congrés no tenim ROIES, sinó que tenim un document (Pautes de Funcionament), que es lliura a l'alumnat, en el que s'inclouen només les normes de convivència del centre. Per tant, l'anàlisi del marc formal de la participació l'hem fet només en base als ROIES dels altres tres centres.

- Estan regulats per un decret de la Generalitat de Catalunya i per tant són els mateixos per a tot l'alumnat de tots els centres de secundària. Així, **drets com els de reunió, lliure expressió, associació, vaga,...** apareixen en aquest document donant a l'alumnat un paper actiu en la mesura que s'explicita que **és un agent amb drets que li permeten intervenir en certs aspectes.**

- Si bé és important que aquests drets i deures apareguin en el ROIES, encara ho és més de cara a la participació de l'alumnat, en la mesura que és la base del marc formal de la participació, **que es doni a conèixer entre l'alumnat, de manera que aquest no només es percebi com un agent amb limitacions (marcades per les obligacions) sinó també amb capacitats (marcades pels drets) i amb possibilitat de participar i intervenir en la vida del centre.**

- Es contemplen les diferents estructures organitzatives: la figura dels delegats i delegades, el consell de delegats i delegades i les associacions d'alumnes, tots ells com a càrrecs i estructures representatives que l'alumnat té dret a tenir i a escollir.

- Dins d'aquest marc general de reconeixement d'aquestes estructures, **ens trobem diferents graus de concreció i explicitació sobre la forma, constitució, funcions i relació amb la directiva del centre d'aquestes estructures.** De menys a més concreció: des del simple esment del dret de l'alumnat a escollir i constituir aquestes estructures, a l'explicitació concreta del procediment a seguir per fer l'elecció d'aquestes estructures, fins a l'explicitació de les seves funcions específiques.

- L'IES FORT PIUS esmenta el **dret de l'alumnat a escollir el seus representants, constituir el Consell de Delegats i d'explicitar la composició d'aquest Consell.** L'alumnat té dret a:

"...escollir els seus representants i a constituir un Consell de Delegats format pels delegats electes i pels representants dels alumnes en el Consell Escolar" (ROIE, IES Fort Pius).

- L'IES LES CORTS, regula el procés d'elecció de delegats i delegades.

"Els alumnes de cada grup, per sufragi personal i directe, elegeixen entre ells un delegat i un sots-delegat, que substitueix el delegat. L'elecció es produeix durant el primer mes de cada curs escolar, el dia que determini el professor tutor, amb una antelació mínima de tres dies. Tots els alumnes són electors i elegibles, però qualsevol pot manifestar, fins al moment anterior a la votació, la seva voluntat d'accedir al càrrec. És elegit com a delegat l'alumne més votat i com a sotsdelegat el següent en votació." (ROIES, IES Les Corts)

- L'IES Milà i Fontanals especifica quines són les funcions dels delegats i delegades, que no estan regulades per la llei. I defineix quins són els espais en que l'estructura de delegats i delegades pot participar.

"Són funcions dels delegats: representar els seus companys de classe, dirigir les reunions de classe, coordinar les iniciatives del grup, portar al Consell de delegats les propostes del seu grup, trametre al grup les informacions rebudes, assistir a les sessions d'avaluació, notificar els desperfectes produïts a l'aula, tenir la custòdia de la clau de l'aula, controlar el full d'assistència, facilitar entre els companys el coneixement dels seus drets i deures." (ROIE, IES Milà i Fontanals)

6.3. MARC DE RELACIONS

6.3.1. Anàlisi comparatiu: normes de convivència i drets i deures de l'alumnat

La normativa regula les actituds i comportaments dins del centre (les normes de convivència i les sancions que es tipifiquen per la transgressió d'aquestes normes), definint a cadascun dels actors i el seu marc de relacions.

Cal recordar que l'entramat format pels tres grups –professorat, pares i mares i alumnat- es basa en una vinculació de poder i, per tant, les relacions són asimètriques i bipartites.

Els principals destinataris de la normativa i de les sancions per l'incompliment de la normativa és l'alumnat, apareixent en alguns casos el professorat, com a actor subjecte a la normativa, però absent en l'apartat de sancions.

L'enfocament del conflicte i el tractament de l'alumnat tenen un plantejament i un tractament de dos tipus:

- **Un plantejament de caràcter dialogant davant del conflicte.** L'alumnat té l'opció de defensar-se i explicar la seva versió dels fets, abans de decidir sobre el tipus i l'aplicació de la sanció. **La tipificació de les sancions s'enfoca cap a un sistema que, més enllà del càstig, pretén fer reflexionar a l'alumnat sobre la seva actitud i els seus comportaments incorrectes.**

- Un plantejament menys dialogant que deixa patent una visió negativa de l'alumnat, el qual té, per definició, actituds incorrectes i manca de respecte per la qual cosa són necessàries sancions que el facin adonar de "la seva falta de civisme" (Pautes de funcionament, IES Barcelona-Congrés). **La funció de les sancions és aconseguir, mitjançant únicament el càstig, educar a l'alumnat perquè corregeixi la seva actitud i comportament.**

En aquest cas, existeix una exhaustiva tipificació de les conductes incorrectes acompanyada de les respectives sancions, que li atorguen al marc de relacions, un caràcter eminentment rígid i autoritari tot accentuant la desigualtat basada en relacions de poder que existeix entre l'alumnat i el professorat.

7. ANÀLISI DE LES ACTES DEL CONSELL ESCOLAR DE CENTRE (CEC)

El Consell Escolar de Centre (CEC), és l'òrgan màxim de participació de la comunitat educativa en el govern dels centres d'educació secundària, i l'òrgan de programació, seguiment i avaluació general de les seves activitats. Per tant, és important saber quins temes es tracten en les reunions del CEC i quina és la participació de l'alumnat en aquestes reunions, ja sigui amb intervencions sobre els temes tractats, o bé amb la inclusió de temes en l'ordre del dia.

Així doncs, s'han recollit les dades de les reunions del CEC realitzades durant el curs 2000-2001 en els quatre centres estudiats, per tal d'analitzar el seu contingut.

7.1. FREQUÈNCIA DE LES REUNIONS

A excepció d'un centre que realitza una reunió mensual, la proporció més freqüent és la d'una reunió per trimestre. Això representa un total de 4 reunions al llarg del curs, a les que a vegades s'afegeix una altra de caràcter extraordinari per constituir el CEC, després de les eleccions¹³.

7.2. TEMES TRACTATS

Els temes tractats en el CEC són diversos en funció del moment del curs en el que es fa la reunió. Així, a principi de curs, els més freqüents són **temes de tipus organitzatiu** relacionats amb la preinscripció de l'alumnat, els barems utilitzats per la seva admissió, beques i ajuts, els pressupostos i el calendari del curs.

La resta de temes que apareixen al llarg del curs són bàsicament **informacions per part de l'equip directiu del centre sobre qüestions que, aprovades prèviament en el claustre de professors**, es presenten per a la seva aprovació. Aquestes informacions van, des de reunions dels tutors i tutores amb pares i mares, passant per sortides programades del centre o la participació en les festes majors del barri, entre altres. En alguns dels centres entre aquests informacions hi

¹³ Durant el curs 2000-2001 es van realitzar eleccions dels representants al CEC.

estan incloses les aprovacions del Pla Estratègic i del Projecte Educatiu de Centre.

Finalment, un dels temes que és present en la totalitat de reunions de tots els centres, és la **instrucció de l'alumnat**, és a dir, la resolució dels expedients oberts per la transgressió de les normes de convivència del centre.

7.3. PRESENCIA I INTERVENCIÓ DE L'ALUMNAT

La **presència de l'alumnat en el CEC és força regular i constant**. Generalment hi assisteixen la meitat o més dels seus representants, i a totes les reunions hi ha sempre, com a mínim, un representant¹⁴.

Sobre **les intervencions**, es pot dir que **en general l'alumnat intervé poc**, ja que a excepció d'un centre on l'alumnat intervé en gairebé totes les reunions del CEC, als altres centres intervenen, en el millor dels casos, a la meitat de les reunions, i en el pitjor, a cap d'elles.

En el **tipus d'intervencions** que realitzen, cal destacar que la majoria, sinó la totalitat d'aquestes, es realitzen en el darrer apartat de l'ordre del dia: "Precs i preguntes". És a dir, que **no existeix un espai específic per a que puguin presentar les seves propostes i/o aportacions**, i l'espai que tenen és al final de la reunió, moment en què el grau d'atenció i interès de la resta de participants, és la més baixa. La majoria són demandes molt concretes sobre aspectes que afecten directament a l'alumnat.

Així, podem destacar intervencions relacionades amb:

- Peticions per millorar la infraestructura del centre, com ara reparació i manteniment de béns immobles (vidres, cistelles de bàsquet, portes, etc.).
- Organització d'activitats extraescolars (principalment lligues esportives).
- El calendari d'exàmens.
- Vagues.

8. PERCEPCIÓ DELS ACTORS

8.1. LA PERCEPCIÓ DE L'ALUMNAT

Seguint l'esquema d'anàlisi del model utilitzat us presentarem, en primer lloc, els criteris a partir dels quals l'alumnat valora la seva pròpia participació com a positiva, que són alhora els objectius que l'alumnat voldria que assolís la seva participació. En segon lloc, les variables internes o instrumentals (aspectes del funcionament efectiu dels mecanismes de participació) que segons l'alumnat

¹⁴ Aquestes dades exclouen l'IES Milà i Fontanals que no inclou en les actes de les reunions l'assistència dels participants.

determinen que els objectius anteriors s'acompleixin o no. I finalment, les variables externes o estructurals (aspectes de caràcter generalment estructural que afecten la participació però que són externs als mecanismes de participació) que determinen, en opinió de l'alumnat, tant l'assoliment dels objectius i la seva prioritització com les mateixes variables instrumentals.

En relació a la percepció de l'alumnat cal destacar que ha estat elaborada a partir de grups de discussió realitzats amb alumnes vinculats directament a les estructures –representants de l'alumnat al CEC, delegats i delegades de curs i/o membres de l'Associació d'Alumnes-. En aquest sentit, cal valorar la percepció de l'alumnat tenint en compte el biaix que suposa la selecció mostral.

8.1.1. Els objectius de la participació

1.- La mobilització de l'alumnat (compartit per l'alumnat de quatre centres) entesa com la **capacitat d'estructurar-se com a estament per a prendre decisions col·lectives i dur-les a termes**, per a tenir capacitat d'intervenir, de prendre part en tot allò que fa referència tant al centre educatiu en concret com a la seva condició d'alumnes.

"Si es promou de dedicar tres quilos a un aparell de passar llista, i els alumnes ho saben, tenen coneixença i tenen capacitat d'organització amb diferents organitzacions internes de l'institut i tenen una capacitat de reacció, pues si s'oposen, no es comprarà. Vull dir... si la gent... vull dir podríem tenir els nostres mecanismes i això només podria passar passant perquè tothom conegués i perquè existís. [...]" (IES Fort Pius)

- Destaquen la **necessitat de tenir uns mecanismes propis** –propis en el sentit que siguin promocionats i dirigits pel mateix alumnat sense intervenció del professorat- per a organitzar-se i per a donar sortida a les iniciatives del propi alumnat.

"Ens trobàvem moltes vegades que hi havia alumnes amb propostes; així, un grup de gent de cop sortia a doncs volem fer... per què no fem una festa... i potser a vegades falta doncs, falta això, falta una infraestructura que ho permeti, falta que hi hagi més gent que la recolzi. i potser vam trobar que, jo vaig pensar que hi havia gent diferent que tenia de treballar, que tenia ganes de fer coses, de l'institut... i potser crear un lloc on es poguéssim reunir, no un lloc físic sinó un... bueno, una associació doncs era una manera d'impulsar tot això... i alhora doncs també problemes, no... si un alumne té un problema amb un profe o amb un... doncs que se sentís recolzat per alguns alumnes." (IES Les Corts)

2.- La representativitat (compartit per l'alumnat de quatre centres): el funcionament dels mecanismes de participació ha de permetre que els representants de l'alumnat **siguin representatius del col·lectiu i que siguin reconeguts com a tal pel professorat**. Cal, que existeixin mecanismes de comunicació entre els representants de l'alumnat i l'alumnat al qual representen.

"Clar, la comunicació entre l'alumnat i nosaltres que estem al consell escolar és com bastant deficient, llavors arriba un moment en que ja no saps si estàs al consell representant als alumnes o representant-te a tu mateix" (IES Les Corts)

És necessari que les estructures de participació estiguin legitimades i tinguin funcions significatives per tal que la representativitat sigui rellevant.

3.- L'impacte de les decisions (compartit per l'alumnat de quatre centres) en un doble sentit:

- l'alumnat ha de tenir **capacitat efectiva o real d'intervenir**, de prendre part en la presa de decisions.

"Jo crec que el problema, sobretot en el tema del CEC, és que no veuen resultats. No veuen que perquè dos persones vagin en representació seva no veuen que al dia següent els professors somriuin més, que al cap d'un any hi hagi o no hi hagi taquilles... No veuen aquest canvi, llavors és una associació lògica que si no veus cap canvi doncs no serveix per res" (IES Fort Pius)

- **les decisions** que pren l'alumnat a través de processos participatius **no puguin ser vetades ni modificades pel professorat en última instància**.

"Es que este año me acuerdo que estábamos en una clase de tutoria y empezamos diciendo donde nos gustaria ir y dijeron los profesores: -Ah, pues venga, comentad. Y unos dijeron a tal sitio y salta la profesora y dice: -Ah, no, no, se va a París. Entonces por qué nos dices de decir sitio, si ahora estás diciendo que nos vamos a París?" (IES Milá i Fontanals)

4.- Els nivells de decisió (compartit per dos centres): que les decisions a prendre **afectin tots els àmbits del centre** i que la participació impliqui prendre part en la presa de decisions.

"Les coses que podem canviar són molt poques. Seran els exàmens, coses així, més o menys tontes. Però si vols una mica més, no pots" (IES Barcelona-Congrés)

I que cal que l'alumnat tingui un **nivell més alt de capacitat de decisió**, que es contempli no tan sols la possibilitat d'opinar de l'alumnat sinó també la de prendre part en les decisions.

"Ellos, también si tu dices algo te miran cómo con mala cara. Te dicen: -Tú porqué dices eso ahora? Un poco que te tienen allí porque es obligatorio tener a alguien allí, pero no quieren tampoco que les busques problemas ni nada. Y no sé... también como ellos tienen la decisión última, pues por mucho que les digas algo luego ellos van a decidir que sí o que no." (IES Fort Pius)

5.- La visibilitat (compartit per dos centres): que les tasques, les atribucions i les decisions dutes a terme des de les estructures i des dels mecanismes de participació han de ser visibles per la totalitat de l'alumnat.

"Hi ha gent que no sap què és el consell escolar i diuen: això no sé que és, mai n'he sentit a parlar i no m'importa." (IES Les Corts)

Finalment també és interessant destacar com a objectius plantejats pels diversos grups d'estudiants, tot i que no siguin objectius explicitats per tots:

6.- **L'educació:** entenent que la participació és una experiència formativa per als propi alumnat.

7.- **L'extensió:** la capacitat dels mecanismes de participació de mobilitzar el màxim possible d'alumnes.

8.- **La informació-deliberació:** que les decisions preses a través de les estructures de participació parteixin de la informació i la deliberació dels participants.

8.1.2. Les variables internes o instrumentals

Són aquelles que segons els actors possibiliten que la participació assoleixi els objectius desitjats o aquelles que dificulten el seu acompliment. En el cas de l'alumnat cal destacar que, de la mateixa manera que valora que els objectius no s'assoleixen, percep la major part de les variables internes com aquelles que dificulten que la participació compleixi els objectius desitjables.

a) L'estructura organitzativa del centre està excessivament centralitzada pel professorat. És el professorat qui s'encarrega de la promoció de la participació, qui marca l'agenda de les reunions, qui convoca les eleccions i qui dirigeix els òrgans col·legiats.

b) L'estructura de participació és excessivament rígida. L'alumnat percep que les estructures no li permeten intervenir o prendre decisions en el moment que ho necessita per un excés de formalismes, tràmits i consultes al professorat a realitzar abans de poder dur a terme una decisió.

c) Els mecanismes de participació estan institucionalitzats i compten amb un marc formal però estan mancats de contingut. El CEC és percebut com un pur tràmit i l'estructura de delegats i delegades es percep com a mantinguda per inèrcia i no per funcionalitat real.

d) No existeix relació entre les diverses estructures de participació de l'alumnat, la qual cosa dificulta la comunicació i per tant la representativitat

e) L'alumnat no compta amb mecanismes propis de participació, mecanismes promocionats i gestionats pel propi alumnat

8.1.2.1. EL CONSELL ESCOLAR DE CENTRE

- **La desigualtat entre els participants en el marc del consell escolar i el fet de tractar-se d'un procés poc obert. L'alumnat se sent en situació de desigualtat respecte de la resta de participants del CEC.**

"-(I llavors vosaltres des del CEC, tot aquest seguit de coses les podeu dir?)
-Poder-les dir les pots dir, ara que..
-Que et facin cas ...és una altra cosa...
-A més se't mengen, perquè tots són profes...
-Nosaltres sobrem,... tot són pares i professors, i et fan por, no sé...
-I els pares no van amb tu, van amb els profes..." (IES Barcelona-Congrés)

"No es que te corta un poco, no? Porque los ves así en círculo, y estan todos los profes, los padres, la directora y como que corta así un poco el rollo. No sé, los que más hablan son los profesores sobre todo." (IES Milá i Fontanals)

- Tot i que el procés de presa de decisions en el CEC inclou a nivell teòric la possibilitat de decidir de tots els estament, **l'alumnat percep el procés com a poc obert** en el sentit que a nivell efectiu les decisions ja venen preses i que per tant la seva presència en el procés, la seva participació, és només un formalisme.

"Pero bueno, eso es algo que... te dicen aprobar los presupuestos sí... No sé, te dan una lista y te dicen, cuanto se ha gastado en limpieza, bueno, toda una serie de cosas... -Los aceptas? Es que si no los aceptas, qué? Queda aprovat... -Pues si, que quieres que haga? Paso de reducir gastos!" (IES Milá i Fontanals)

"[...]Bueno, jo recordo que ens van explicar que hi havia això i tothom va dir més o menys que sí, fins que algú va dir: Escolta'm, no. I llavors van dir: bueno, és que això ja està decidit per claustre." (IES Les Corts)

- **La manca de mecanismes de comunicació entre l'alumnat representant al consell escolar i l'alumnat al qual representa que dificulta la representativitat;**

- **La manca d'espai en l'ordre del dia del CEC per a la intervenció de l'alumnat, relegada al punt de precís i preguntes situat al final de la reunió;**

- **Els temes tractats no són d'interès de l'alumnat;**

- **Les convocatòries a les reunions del CEC arriben als representants de l'alumnat amb poca antelació;**

- **La durada excessiva de les reunions de CEC.**

8.1.2.2. L'ESTRUCTURA DE DELEGATS I DELEGADES DE CURS

L'alumnat afirma que **l'estructura de delegats i delegades és un mecanisme desprestigi i mancat de contingut participatiu efectiu.**

"Jo crec que a més la imatge del delegat s'ha desfigurat moltíssim, molt, sobretot als cursos més baixos. És una mica el chico para todo, el que va a buscar el guix, el que borra la pissarra...i això és una putada." (IES Les Corts)

Aquest desprestigi s'atribueix a diverses factors o variables:

a) **Les funcions de la persona delegada de curs com a representant del grup classe no estan definides de forma clara**, de tal manera que sovint cada professor o professora en defineix unes funcions diferents que generalment són funcions percebudes com insignificants.

És important destacar el cas de l'IES Milà i Fontanals en el qual l'alumnat fa una lectura positiva de l'estructura de delegats i delegades de curs i del seu funcionament, explicitant que aquests tenen unes funcions definides, que són els representants del grup-classe davant del professorat i que s'encarreguen de la coordinació de la presa de decisions o de la realització d'activitats en el marc del grup-classe.

b) És una **organització excessivament centralitzada pel professorat** la qual cosa fa que el mecanisme no sigui percebut com a propi: el professorat defineix les funcions dels delegats i delegades, convoca les seves juntes i en gestiona l'elecció.

c) La **temporalitat intermitent** de l'estructura: la junta de delegats i delegades com a fòrum on està representat tot l'alumnat en tant que membres d'un grup-classe no s'utilitza amb regularitat, no hi ha una constància.

d) **Manca d'un espai físic i d'un espai temporal en l'horari lectiu per a les reunions** de delegats i delegades.

Finalment, l'alumnat afirma; exceptuant el cas de l'IES Milà i Fontanals, que **l'elecció dels delegats i de les delegades de curs, no es fa sota criteris de representativitat** com a conseqüència de les variables ja esmentades.

8.1.2.3. ESPAIS DE PARTICIPACIÓ

L'alumnat dels quatre centres coincideixen a destacar les **tutories** com l'**espai teòricament assignat a la participació de l'alumnat però que a la pràctica és un espai el format, el contingut del qual el decideix i el gestiona el professorat.**

"Sí, normalment sí, el que passa és que la professora sempre intenta parlar ella, i després també ens hem queixat últimament de coses. Però després dedica l'altre mitja classe a parlar ell amb cadascun dels nens i dir-los: -Es fa tal i tal, perquè no fas això...." (IES Fort Pius)

A més, l'alumnat explicita com a variable instrumental **la manca d'espai físic - d'un espai de reunió propi dins el centre- i temporal -d'un espai dins l'horari lectiu- per a la participació.**

"Si, però el problema també està en que el professorat fa reunions quan...bueno també tenen un lloc per reunir-se que és una sala de profes que és el seu seminari, sempre poden estar parlant entre ells de coses...decidir coses. En canvi nosaltres, delegats, no tenim ni un lloc ni..." (IES Fort Pius)

8.1.3. Variables externes o estructurals

La variable determinant segons l'alumnat, tant de la definició com de la prioritització dels objectius i de les mateixes variables instrumentals, és **el conjunt d'actituds i accions del professorat en relació a la participació de l'alumnat;** posant de relleu el fet que **el recolzament per part del professorat a la participació de l'alumnat és un element clau per a la participació efectiva de l'alumnat.**

"Si, es que depende también del profesor, hay profes que se implican y hay profes que vienen, dan la clase y venga." (IES Milà i Fontanals)

"Jo crec que els que no volen això no fan tant de soroll com els que sí volen, perquè els que sí volen, et segueixen per dir-te: -Hi ha associació d'alumnes? Hi ha associació d'alumnes? Fins que troba resposta, altres professors que hi ha una inquietud, però els que no simplement et miren malament i ja està." (IES Fort Pius)

L'alumnat de l'IES Barcelona-Congrés explicita com a variable externa a les estructures de participació que dificulten la participació: **la normativa del centre.**

A l'IES Milà i Fontanals l'alumnat destaca que un factor a tenir en compte en termes de participació, és que aquesta sovint té un cost econòmic -sobretot en l'àmbit de les activitats extraescolars- i que aquest cost sovint determina la participació.

8.2. LA PERCEPCIÓ DEL PROFESSORAT

8.2.1. Els objectius de la participació de l'alumnat segons el professorat

a) La mobilització de l'alumnat entesa com la capacitat de l'alumnat per a organitzar-se, per formular i estructurar demandes, fer propostes i realitzar activitats. El professorat fa explícit, també, que cal que aquesta mobilització de l'alumnat es faci utilitzant les estructures i els canals establerts.

e) **Els nivells de participació:** la presa de decisions i la possibilitat de prendre part només en l'àmbit de les activitats extracadèmiques.

f) De manera no tan compartida, és interessant destacar l'afirmació sobre el fet que la participació de l'alumnat té com a objectiu la **legitimació de les estructures institucionalitzades** i de les decisions preses en el marc d'aquestes.

"[...] I pels alumnes castigats, el fet que vegin que hi ha representants dels alumnes, doncs els tranquil·litza, els hi sembla que és més, més just, en definitiva." (IES Les Corts)

g) Hi ha **diferències entre els objectius explicitats pel professorat dels diferents centres**. El professorat de l'IES Les Corts i el de l'IES Fort Pius plantegen que la participació de l'alumnat ha de tenir com a objectiu el **traspàs d'informació**, que ha de ser un canal de comunicació.

h) En canvi, el professorat de l'IES Barcelona-Congrés creu que la participació ha de facilitar que l'alumnat se senti particip del centre en termes de saber quines són les **normes de convivència**; i destaca que la participació de l'alumnat **no ha d'entorpir l'eficiència en la gestió del centre**.

"A veure, jo penso que la participació dels alumnes en segons quines coses, com és això de les festes i coses així, pot estar bé, i va bé que els alumnes s'impliquin, ara de vegades també quan s'implica molta gent en les coses no es poden tirar endavant perquè es dispersen molt; o sigui, jo penso que la participació està bé, que els alumnes sàpiguen el què han de fer, que s'organitzin, però tampoc que es fiquin en segons a on. No... més que res per això, perquè també si fas una reunió perquè vols solucionar una cosa i ets quatre, doncs normalment allò es tira endavant, si ets deu tot queda dispers" (IES Barcelona -Congrés)

i) El professorat de l'IES Milà i Fontanals explicita que la participació de l'alumnat hauria de contribuir a la **identificació de l'alumnat amb el centre** sentint-lo com a espai propi; i el fet que la participació de l'alumnat potencia la **cohesió de l'alumnat** i és una bona eina perquè l'alumnat **resolgui els seus conflictes**.

"Un centre educatiu no pot ser mai un lloc material en el qual hi ha una sèrie de persones que entren, fan classe, i se'n van. I un grup d'alumnes que entren, escolten el rotllo que els estem pegant i se'n van. Llavors en la mesura que s'impliquen, que es fan seves les coses, és quan les coses comencen a rutllar." (IES Milà i Fontanals)

8.2.2. Les variables internes o instrumentals

Són força coincidents amb les exposades per part de l'alumnat. La diferència principal és que algunes de les variables que l'alumnat considera com a elements que dificulten l'assoliment dels objectius de la participació, el professorat les

considera com tot el contrari, com elements necessaris per a l'assoliment dels objectius plantejats.

a) El professorat entén que és ell com actor principal qui té la responsabilitat de descentralitzar l'estructura organitzativa del centre.

"Sí, sí. Ellos te vienen con una propuesta "Qué te parece si hacemos tal cosa?" "Venga vamos a mirarlo", entonces bueno pues [...] luego me vienen y me dicen "Oye, mira, pues hemos pensado que podríamos poner una máquina de Coca-cola, que te parece?". "Bueno, pues preguntad precios y tal". Y cuando ya está decidido lo que van a hacer, entonces es cuando se hace una consulta a la directora. Entonces si a la directora le parece bien, después si es algo que atañe a todo el centro, pasa al Consejo Escolar." (IES Les Corts)

b) El professorat destaca -a diferència de l'alumnat que no li atribueix massa importància- la necessitat de distingir **diferències de funcionament de l'alumnat depenent de l'edat** que impliquen diferències en termes de participació. El professorat creu que hi ha diferències importants entre l'alumnat que està cursant l'ESO i el que està cursant el batxillerat, tant per una qüestió d'edat i pel temps que porta dins el centre, com per la responsabilitat que té el professorat sobre l'alumnat.

"Sí, a veure per exemple nosaltres hem aconseguit que al menys quan es convoquen vagues o així, els d'ESO no fan res perquè si volien fer una cosa...era un drama. A veure són nens petits, són sobre els que nosaltres tenim més responsabilitat si surten al carrer, a llavor ens bueno...amb els de Batxillerat podem entendre que facin algunes coses, però amb els d'ESO no. I llavors procurem que hi hagi unes certes diferències de funcionament." (IES Barcelona Congrés)

c) Les **estructures de participació de l'alumnat són excessivament rígides** per a l'alumnat en tant que joves.

d) Existeix un **decalaix entre les estructures de participació de l'antic sistema educatiu i les condicions que genera el nou sistema educatiu**, com la modificació de l'estructura del grup-classe com a unitat bàsica del centre- que dificulta el funcionament d'aquestes.

e) La **necessitat d'espai físic propi per a l'alumnat** en el qual es pugui reunir per tal d'incentivar la participació.

8.2.2.1. CONSELL ESCOLAR DE CENTRE (CEC)

a) El professorat afirma que el CEC és una **estructura formal amb manca de contingut participatiu real**. Des de la seva perspectiva, el CEC és un espai de tràmit sobretot pel que fa a les temàtiques tractades; i és un espai en el qual no es prenen decisions sinó en el que es ratifiquen les decisions preses en el marc del Claustre de professors i professores.

c) **Les funcions del delegat o la delegada i el significat mateix del càrrec, ha d'estar establert i clarificat** per tal que l'estructura de delegats funcioni.

d) **L'estructura de delegats i delegades de curs és una estructura centralitzada pel professorat** en la que és aquest qui convoca les juntes de delegats, qui marca l'agenda i qui gestiona l'elecció, per tal que aquesta sigui una estructura de participació efectiva.

8.2.2.3. ESPAIS DE PARTICIPACIÓ

El professorat creu que l'espai per a la participació de l'alumnat és la **tutoria**, ja que és **l'espai dins l'horari lectiu del que disposa l'alumnat per comunicar-se amb els seus representats i exposar demandes i propostes**. I en el qual el professorat ha de promocionar la participació.

"Jo crec, jo crec que la funció... La importància que té el professorat en general, no. Els professor tutors. Aquests sí que s'ho curren molt, vull dir són classes molt interessants les de tutoria. I des de les tutories sí que es treballa i es fomenta i s'incentiva... vaja, incentivar, no sé si d'alguna manera, però animar-los a ser participatius, i a ser participatius no d'una manera salvatge i desordenada sinó a través de les vies legals que hi ha, de les vies establertes." (IES Les Corts)

8.2.3. Variables externes o estructurals

Pel professorat el denominador comú és que **l'alumnat, en general, és poc participatiu** -mostra poc interès, no té iniciativa,...-; i que la participació de l'alumnat està fortament condicionada per la zona de procedència de l'alumnat entenent que aquesta determina tant la cultura participativa de l'alumnat com el funcionament general del centre -en termes acadèmics i en termes relacionals.

a) La importància del **tipus d'alumnat del centre en relació al seu entorn social**. L'entorn del que procedeix l'alumnat com explicatiu tant de les condicions d'aprenentatge en termes de participació, com de la interiorització de determinades valoracions de l'educació i de determinats marcs de relació.

"Malauradament els nanos segueixen el que veuen a casa, i a la societat en general. I no vol dir que no es sàpiguen mobilitzar, però han de tenir una cosa molt clara, i a partir d'allà, suposo, que es mobilitzaran (...) aquesta vida participativa, diríem, no és allò que dius "cada dia hi ha coses!" i "et munten tan una exposició, com una conferència, com una festa". Això seria fantàstic. Però això també seria el resultat d'una societat més dinàmica, no sé, jo crec que allò de l'egoisme individual de cadascú, aquí també existeix." (IES Fort Pius)

"A veure, si a un nano els seus pares li diuen: -Els professors tenen raó. Doncs els professors tenen raó. Si a un nano el seu pare li diu: -Aquests professors estan carregats de manies, doncs els professors estan carregats de manies. I ja els hi pots dir el que vulguis, oi? I aquí ens trobem amb molta gent així[...]"(IES Barcelona Congrés)

"Que a més es troben amb quantitat de gent pakistaní. Pakistaní, que vol dir que tenen una altra cultura, i tenen una altra manera de veure la realitat. Per tant, com moltes vegades no saben l'idioma, ni castellà ni català, es mouen en francès, alguns. Alguns amb un anglès xapurrejat. I la majoria amb urdú. O sigui, això és... què, què els hi demanes, quina implicació els hi pots demanar. " (IES Milà i Fontanals)

"Hi ha alumnat d'aquí? Sí, hi ha alumnat d'aquí. Però clar, l'alumnat que nosaltres tenim d'aquí, et diria que és més dur que l'alumnat que tenim de fora. Per què? Perquè tot just és un alumnat el qual té uns problemes socials totals, de desestructuració familiar brutal, que, a veure, que no tenen el més mínim sentit social, justament." (IES Milà i Fontanals)

"No, ells juguen un paper que tenen molt assumit que són..., una escòria social, i ho tenen molt assumit, és així. Llavors la escòria social no participa socialment. Com vols que participin?" (IES Milà i Fontanals)

b) El professorat dels diferents centres percep de manera força distinta la seva situació com a estament de l'IES en relació a la situació del centre, relativa al tipus d'alumnat i als recursos disponibles.

"Personal docent que engresca molt ràpidament als alumnes. Llavors és fantàstic, fantàstic. Però això malauradament a la nostra professió que ha patit una mica, o bastant en aquests darrers deu anys, podríem dir, això està una miqueta cremat. Tot i que penso que la professionalitat de cadascú em sembla que hi és. Però està en la línia aquella de "home, ser entusiasta potser..." per ser professional, l'entusiasme, no sé, potser no és absolutament necessari. Fer les coses correctament, això sí. Treballar de forma intel·ligent i estalviant esforços de vegades. Però vaja, quan et trobes algú entusiasta, els beneficis són molt grans, moltíssim." (IES Fort Pius)

"O sigui jo penso que són unes persones que estan amargades perquè els hi ha canviat la feina, o pel que sigui i que no han estat capaces d'assimilar-ho o de buscar una altra cosa, perquè jo és el que dic: Si tan, tan, tan malament estàs en una cosa, doncs busca'n una altra. Llavors estan amargades i es dediquen a fer la punyeta a tothom." (IES Barcelona-Congrés)

"Ens toca fer de tot: assistents socials, de mare, de pare, de tot. Psicòleg, traductor simultani... No t'entenen, potser ni amb anglès, només urdú." (IES Milà i Fontanals).

"I clar, al professorat li crea moltíssims problemes, no és que l'alumnat creï problemes sinó que la situació al professorat li resulta molt incòmoda, perquè no pot atendre correctament l'alumnat, i això com a profe sempre et sap molt greu." (IES Milà i Fontanals)

c) La manca de recolzament de l'administració en relació a la manca de recursos tant a nivell de plantilla com a nivell material.

"No es dona massa a l'abast perquè s'han d'atendre moltes coses diferents, llavors, pel número d'alumnes, el número de professors potser sí... A veure, en un context de la normalitat d'abans, jo penso que aniríem sobrats, però com que s'ha d'atendre tanta diversitat aleshores ens falten coses. ." (IES Barcelona Congrés)

També la manca de recolzament de l'administració a l'hora de gestionar un centre amb una plantilla de professorat que és fixa i per tant invariable.

"[...]hi ha professorat que no treballa com hauria de treballar i això repercuteix en tot el col·lectiu,[...] Aleshores quan ve aquí la inspecció, nosaltres això li diem moltes vegades: - Vosaltres sabeu que aquest, aquest i aquest són professors amb problemes, sabeu que no controlen les classes, sabeu que no arriben puntuals, envieu un reforç.[...] també hi ha diversitat de professorat, jo vull recursos." (IES Milà i Fontanals)

En relació a la manca de suport de l'administració, el professorat de l'IES Milà i Fontanals reflexiona sobre com la **política educativa** repercuteix directament sobre la situació del centre en relació a l'alumnat, les condicions de treball,...

"[...] això ha passat perquè hi ha una política educativa que està concertant la privada i en aquest barri per exemple es veu claríssim que qui té una mínima preocupació per l'educació de les seves criatures intenta portar-les a la privada, a la privada concertada, evidentment, perquè no hi ha diners per una altra cosa però..." (IES Milà i Fontanals)

"Aquest és l'engany de la política educativa: els *guettos*, ens estan portant la gent que no podrà arribar... o sigui que haurà d'anar directament al mercat laboral, i a la concertada portaran la gent estudiant." (IES Milà i Fontanals)

El professorat de l'IES Barcelona-Congrés afirma les dificultats que genera la **situació de conflicte entre el professorat i l'alumnat**.

"A veure, és que en general hi ha professors que s'hi relacionen molt bé, i d'altres que els hi costa. El que passa és que és un tipus d'alumnat que és bastant difícil de posar a ratlla, diguem. Llavors tu dius això de que estan preocupats pel tema dels *partes*. Jo diria que no ho estan massa de preocupats. Però que nosaltres tenim un sistema que sí que tot queda escrit. I que hem de fer expedients disciplinaris a alumnes perquè passen coses com poden ser baralles, robatoris, coses d'aquestes que ens ho fa una mica difícil. I després nanos amb una insolència molt forta, o sigui de dir-li a un professor, no sé, "no em dona la gana de fer això" o "qué te has creïdo tu?" o sigui enfrontar-se als professors això també passa, i és clar hi ha coses que no es poden permetre." (IES Barcelona-Congrés)

9. CONCLUSIONS

Per tal de concloure l'estudi, analitzarem la participació de l'alumnat des de diferents perspectives amb la intenció d'aportar elements per a la reflexió que contribueixin a explicitar la complexitat del tema de la participació de l'alumnat en el marc de l'educació secundària.

9.1. ELS NIVELLS DE PARTICIPACIÓ DE L'ALUMNAT

Plantejar un estudi sobre participació acostuma a implicar una dificultat inherent al propi concepte de participació a causa de la gran diversitat de significats que ha adquirit el terme en les societats democràtiques actuals. Per això, hem establert una diferenciació qualitativa de la participació a partir dels diferents nivells participatius que es poden assolir en el marc dels Instituts d'Ensenyament Secundari.

El nivell participatiu dels estudiants i les estudiants de secundària el definim a partir de les diferents estructures participatives existents (i inexistents) i es desprèn tenint en compte dos aspectes. El primer, el fet que no serà el mateix el nivell participatiu existent (aquell que es dona realment a l'actualitat), que el nivell participatiu desitjat (aquell que els actors creuen que hauria de ser). I el segon, en relació als diferents estaments (professorat i alumnat) ja que la seva visió, per les relacions de poder existents, és diferent.

Per visualitzar els resultats ho fem a través dels següents quadres:

Quadre III: Nivells de participació des de la perspectiva de l'alumnat i del professorat

N	Plantejament de la participació	Indicadors	Exemples de l'alumnat	Exemples del professorat
8	Iniciada i dirigida per l'alumnat	L'alumnat pensa i actua per ell mateix		
7	Iniciada per l'alumnat; decisions compartides pel professorat	Iniciatives estudiantils que compten amb un ampli consens dels professorat.	- Les associacions d'alumnes (a l'únic centre on en disposen). L'associació és un espai propi de l'alumnat però el professorat està d'acord amb la seva existència. - Hauria de ser el cas dels delegats i delegades quan plantegen demandes de l'alumnat. Aquests farien de representants i el professorat haurien de donar suport a les iniciatives.	- S'hauria de donar en el cas dels delegats i delegades (al Milà i Fontanals es dona). La Junta de Delegats hauria de funcionar com a estructura de representació dels grups-classe i hauria de ser iniciada per l'alumnat.
6	Iniciada pel professorat; decisions compartides per l'alumnat	Iniciatives del professorat que fa seves l'alumnat amb un grau d'autonomia important.	- Hauria de ser el CEC. L'alumnat entén que la iniciativa sigui del professorat però desitjaria que les seves aportacions fossin tingudes en compte i tenir un cert grau d'autonomia. - S'hauria de donar en el cas de les tutories, ja que l'alumnat entén que tot i que l'espai pot ser iniciat pel professorat, ells haurien de ser els protagonistes i les seves inquietuds tingudes en compte.	- Es dona i s'hauria de donar en el cas de les tutories ja que el professorat entén aquest espai com un espai de participació iniciat per ells però que l'alumnat fa seu i participa aportant coses amb un cert grau d'autonomia.
5	Consultats i informats	Dissenyats i dirigits pel professorat, l'alumnat entén el procés i les seves opinions són escoltades.		- Hauria de ser el cas del CEC . Hauria de ser un espai on la Junta Directiva proposa coses i l'alumnat opinés sobre els aspectes que els afecten.
4	Assignats però informats	L'alumnat entén les intencions del projecte. Explicat el projecte i dissenyat el procés,	- Es dona en el cas de les tutories (i en concret amb alguns membres del professorat) i és en aquells casos que l'alumnat entén les intencions de la classe de tutoria i, tot i que	- Es dona en el cas del CEC . L'alumnat entén les intencions de la Junta Directiva i hi participa de manera voluntària.

		s'ofereixen com a voluntaris.	sigui un espai dirigit pel professorat, si sumen amb aportacions.	
3	Participació simbòlica	Aparentment es proporciona a l'alumnat l'oportunitat d'expressar-se, però tenen poca o nul·la incidència sobre el tema i poques oportunitats, o cap, de formular les pròpies opinions	- És el CEC per l'alumnat representant, aparentment tenen l'oportunitat d'expressar-se (espai de precs i preguntes) però en realitat tenen una nul·la incidència sobre el tema. - Són les tutories (amb alguns professors/es). Aparentment un espai on l'alumnat pot expressar-se però en realitat les seves aportacions tenen escassa o nul·la incidència. - L'estructura de delegats: està deslegitimitzada des de la perspectiva dels actors, no aconsegueix els objectius de canalitzar demandes, propostes, etc.	- És el cas dels delegats (a excepció de l'IES Milà i Fontanals). El professorat reconeix la figura del delegat però no li defineix funcions específiques (existeix marc formal però està mancat de continguts).
2	Decoració	El professorat "utilitza" l'alumnat per enfortir estructures institucionals de manera relativament indirecte.		
1	Manipulació	No hi ha cap mena de consulta. L'alumnat no entén de què es tracta i per tant no comprèn les accions que se li proposen	- El CEC per l'alumnat no representant que no entén les funcions del CEC ni el seu sentit i per tant no comprèn el sufragi actiu o passiu. - Són els delegats i de delegades quan la seva funció (assignada pel professorat) es limita a funcions desvinculades de la representativitat (portar guix, esborrar la pissarra, etc.).	

9.1.1. Els nivells de participació en el Consell Escolar de Centre

- El professorat i l'alumnat representants situen el CEC a un nivell similar (malgrat que els primers afirmen tenir en compte les opinions de l'alumnat expressades al torn de precs i preguntes, i l'alumnat entén que aquest espai d'opinió és més aviat simbòlic).
- L'alumnat no representant que no acaba d'entendre del què tracta i per tant la seva implicació és pràcticament nul·la, amb una abstenció electoral elevada i valorant la seva participació en termes més de costos (pèrdua d'una hora de pati, etc.), que de beneficis.
- El nivell desitjat és més gran per l'alumnat que pel professorat. L'alumnat entén que el CEC hauria de convertir-se més en un òrgan de representació estamental i, per tant, les seves opinions haurien de tenir-se en compte. El professorat planteja més el CEC com un tràmit i posen més èmfasi en la Junta Directiva i el Claustre.

9.1.2. Els nivells de participació en l'estructura de delegats i delegades de curs

- El paper dels delegats i les delegades no està definit (amb l'excepció del Milà i Fontanals) i, en última instància, queda en mans de cada professor o professora, generant en la majoria dels casos un nivell de participació molt baix.
- Alumnat i professorat creuen que el nivell participatiu dels delegats i de les delegades hauria de ser alt ja que haurien de convertir-se en representants del grup-classe i expressar les seves demandes.
- Una excepció al nivell existent seria en cas de vaga. En aquest cas els delegats i delegades compleixen força bé la funció desitjada, tot i que amb les limitacions imposades per les normatives internes dels centres i per la llei.

9.1.3. Els nivells de participació en els espais de participació

- Cal destacar la pràctica inexistència d'espais de participació de l'alumnat exceptuant les tutories.
- El professorat situa les tutories al mateix nivell el que realment són i el que haurien de ser (i coincideix força amb el discurs de centre). Les tutories són un espai participatiu important, tant de canalització de demandes, problemes i necessitats com de formació participativa i socialització política.
- Malgrat això, l'alumnat descriu les tutories de manera diferent ja que sovint estan determinades per la direcció del professorat i la funció que aquest els vulgui donar (funció que no sempre coincideix amb l'àmbit participatiu).

- Per l'alumnat, però, les tutories haurien de ser un espai participatiu important on poder treballar amb la resta del grup-classe.

9.1.4. Els nivells de participació en relació a les estructures

- En línies generals hi ha una clara diferenciació entre els nivells participatius reals (que es troben en els nivells inferiors de participació per a quasi tots els mecanismes participatius) i els desitjables (que es troben en els nivells més elevats).
- No trobem cap mecanisme explicitat que professorat i alumnat apuntin que hauria d'estar en el nivell superior (és a dir, aquell en el què la participació és iniciada i dirigida per l'alumnat), i que entenem que és la forma de participar més genuïna. Això pot ser degut a una causa intrínseca de la pròpia mancança participativa i la socialització política dels i de les alumnes. D'aquesta manera, tot i que desitgin participar en un nivell en el que la participació fos iniciada i dirigida per ells, no saben transformar-ho en mecanismes concrets.
- Inexistent voluntat de substituir aquests mecanismes insuficients per altres mecanismes que ho permetin, com seria el cas de mecanismes propis de l'alumnat (fet contrastat quan l'única associació d'estudiants existent en els quatre casos estudiats demostra que és un dels millors mecanismes quan a nivell participatiu es refereix).
- Malgrat que tant el professorat com l'alumnat situa els nivells de participació desitjables per sobre dels existents –dels reals o efectius– cap d'ells emprèn o proposa accions concretes per a solucionar aquest decalaix.

9.2. LES ESTRUCTURES DE PARTICIPACIÓ

- Tant el professorat com l'alumnat, coincideixen a apuntar elements que podem agrupar en dues categories: aquelles que fan referència a les funcions de les estructures i aquelles que fan referència a la composició de les estructures –a la representació dels diversos estaments o a la representativitat dels i de les participants–.

9.2.1. El Consell Escolar de Centre

a) Funcions

- Els actors no perceben el CEC com un òrgan amb capacitat de decisió, ni tampoc un espai de participació. Consideren el CEC com una qüestió de tràmit en la que la participació de l'alumnat en el procés de presa de decisions és un pur formalisme. L'alumnat percep que el procés de presa de decisions del CEC és poc obert ja que les decisions ja vénen preses des del Claustre. El professorat afirma que el CEC és una estructura formal amb manca de contingut participatiu

real, en el que no es prenen decisions sinó que tan sols es ratifiquen les decisions preses pel Claustre del professorat.

- A nivell legislatiu observem que el CEC és un òrgan de participació que se li atorga un pes específic, amb unes funcions definides en qüestions de gestió i organització del centre sobre les que té capacitat de decisió. Però els actors el perceben com un espai de transmissió d'informació sobre decisions ja preses, en que no existeix la participació de l'alumnat.

- Aquesta percepció es veu ratificada pel contingut de les actes del CEC, on veiem que la majoria dels punts tractats a les reunions, són informacions que dóna l'equip directiu del centre en representació del Claustre sobre temes que aquest ha decidit i que es presenten a aprovació; i, que les intervencions de l'alumnat a les reunions del CEC són molt escasses.

- Les funcions del CEC centren el seu camp d'intervenció en temes de caràcter acadèmic (per exemple "Elaborar les directrius per a la programació i desenvolupament de les activitats escolars complementàries, visites i viatges, menjadors i colònies d'estiu"), administratiu (per exemple "Decidir sobre l'admissió d'alumnes, amb subjecció estricta al que estableix aquesta llei i disposicions que la desenvolupen") i econòmic (per exemple "Aprovar el projecte de pressupost del centre"). Es concreten en temes relacionats amb qüestions de tipus organitzatiu com ara: preinscripcions d'alumnes, els barems utilitzats per la seva admissió, beques i ajuts, els pressupostos, el calendari de curs i informacions sobre reunions dels tutors amb els pares i mares, sortides programades del centre i participació en les festes majors del barri, entre altres.

- Aquests temes, segons la percepció dels actors, és una de les variables que explica la falta de participació en les reunions. L'alumnat destaca que els temes tractats no són del seu interès, coincidint amb el professorat que afegeix que tampoc són de la competència de l'alumnat.

- No podem inferir que l'alumnat no s'interessa per cap dels aspectes de gestió del centre, sinó que probablement no genera interès els aspectes concrets tractats en el CEC ni la forma en la que es plantegen. L'alumnat s'interessa i explicita voler prendre part en les decisions sobre la organització de l'espai i del temps en el marc de l'IES, la qual cosa fa referència a la gestió; però ho expressa a través d'allò que li resulta més proper.

b) Composició

- La composició del CEC inclou representants de tots els estaments de la comunitat educativa, de manera que estan representats: professorat, alumnat, pares i mares, personal administratiu i l'administració local (en aquest cas l'Ajuntament de Barcelona). Existeix una proporció desigual en la qual el professorat és l'estament amb més representants i per tant amb més capacitat d'incidència.

- Aquest fet de desigualtat en nombre, ve acompanyat d'una altra desigualtat percebuda pels actors: aquella que ve marcada per la diferència d'edat, el bagatge i la desigual posició en l'entramat de relacions entre els actors. Els actors coincideixen en afirmar que aquesta desigualtat suposa que l'alumnat es cohibeixi a l'hora de participar i, per tant, això es tradueix en una manca de participació.

9.2.2. L'Estructura de delegats i delegades de curs

Els delegat i les delegades

- Segons la llei, els delegats i delegades són representatius de l'alumnat del seu curs en la mesura en que l'elecció es fa en funció d'un sistema d'elecció per majoria.

- Els actors perceben precisament al contrari. Consideren que l'elecció dels delegats i delegades, si bé es fa per sufragi personal i directe, els criteris que s'utilitzen per fer l'elecció no són de representativitat. És a dir, l'alumnat no busca en aquesta figura una persona que sigui representativa de la classe i que pugui representar a l'alumnat, sinó que utilitza d'altres criteris (el que cau pitjor, l'últim que ha arribat,...). Una variable explicativa d'aquests criteris a l'hora de fer l'elecció dels delegats i delegades, des de la percepció dels actors, és el fet que aquesta figura està desprestigiada. L'alumnat considera que les seves funcions no estan definides de forma clara i les que ho estan són percebudes com a funcions insignificants.

- En aquest cas, a més, la llei no regula les funcions del delegat i delegada de curs i, de la mateixa manera, la majoria dels centres tampoc ho regulen en les seves normatives internes.

- L'IES Milà i Fontanals es desmarca dels altres tres centres perquè d'una banda, defineix de forma clara les funcions de la figura del delegat o delegada de curs en la seva normativa; i, d'altra banda, els actors perceben de forma positiva l'estructura de delegats de curs i el seu funcionament. Expliciten, doncs, que aquests tenen unes funcions definides, que són els representants del grup-classe davant del professorat i que s'encarreguen de la coordinació de la presa de decisions o realització d'activitats en el marc del grup-classe.

- Així, podem apuntar la possibilitat de que existeix una relació entre el fet que les funcions dels delegats i delegades estiguin clarament definides en la normativa de centre i una percepció positiva dels actors d'aquesta estructura.

La Junta de Delegats i Delegades

- És, en teoria, l'estructura intermitja entre els delegats i delegades de curs i el CEC, composta únicament per l'alumnat, que ha de permetre que la informació circuli en les dues direccions: alumnat-Junta de Delegats i Delegades-CEC. És, a primera vista, un bon mecanisme de participació de i per l'alumnat.

- La percepció dels actors, assenyalava certs matisos en el funcionament d'aquest mecanisme. L'alumnat explicita la inexistència de relació entre les estructures, la qual cosa genera manca de comunicació entre l'alumnat representant i els alumnes als quals representa. A més, tant alumnat com professorat, coincideixen en apuntar la temporalitat intermitent amb la que es reuneix la Junta de Delegats i Delegades. Tant uns com els altres expliciten que no hi ha una continuïtat ni freqüència de reunions i que es convoquen per determinades qüestions i en moments molt concrets.

- Un altre fet que destaquen els actors és centralització del professorat d'aquesta estructura. Ara bé, mentre l'alumnat ho destaca com aspecte negatiu en la mesura que fa que el mecanisme no sigui percebut com a propi per l'alumnat, ja que el professorat convoca les juntes de delegats i en gestiona l'elecció; el professorat considera aquesta centralització com el mètode que permet que aquest mecanisme funcioni i sigui, per tant, una estructura de participació efectiva.

9.2.3. Els espais de participació: les tutories i les Associacions d'Alumnes

- Les tutories, com a praxis quotidiana del que s'estableix en el pla d'acció tutorial, han de dissenyar-se i realitzar-se amb la implicació i col·laboració de l'alumnat, i per tant, es dedueix que és un espai de participació de l'alumnat en la mesura que aquest intervé en el disseny dels continguts i les accions.

- La percepció del professorat va força en aquest sentit ja que percep les tutories com l'espai del que disposa l'alumnat per comunicar-se amb els seus representants i per exposar demandes i propostes, i en el que el professorat ha de promocionar la participació.

- Aquesta percepció, però, no coincideix amb la de l'alumnat. Aquest considera que la tutoria és un espai que, tot i que teòricament estigui assignat a la seva participació, a la pràctica el seu contingut i format es decideix i gestiona des del professorat. És a dir, un espai en el que l'alumnat no participa ni en la definició dels continguts, ni tampoc en les accions.

- Només un dels IES estudiats té associació d'alumnes.

9.3. LA CULTURA PARTICIPATIVA DE L'ALUMNAT

- Per tal d'analitzar i definir els trets de la cultura participativa de l'alumnat, ens caldria aprofundir en els significats que atorguen l'alumnat i el professorat a la participació a partir d'un estudi en profunditat i en termes de construcció social de la realitat.

- El que sí podem apuntar en relació a l'exposat és la importància de l'entorn sociocultural com a definidor de la cultura participativa de l'alumnat, així com de

la relació amb la institució educativa. En aquest sentit, cal tenir en compte que en els IES en els quals hi ha un important contingent d'alumnat nouvingut (com és el cas del Milà i Fontanals) la qual cosa genera una diversitat cultural destacable, caldrà dissenyar estratègies que tinguin en compte la diversitat de significats atorgats a la participació. D'altra banda, però, és important no oblidar que la ciutat de Barcelona és una ciutat heterogènia en termes socioeconòmics i socioculturals i que aquesta heterogeneïtat genera diversitat en la cultura participativa de l'alumnat depenent del seu entorn. Tenint en compte, a més, que l'adscripció a les diverses franges socioeconòmiques corresponen a les diverses zones de la ciutat, caldrà aprofundir en les diverses cultures de participació de l'alumnat per tal de construir estratègies efectives.

9.4. LES FUNCIONS DE LA PARTICIPACIÓ DE L'ALUMNAT

Considerem que la participació de l'alumnat en el marc de les institucions educatives pot acomplir tres funcions diferents: pot ser un instrument per a la gestió del centre; pot considerar-se un objectiu i un espai formatiu; i és un mecanisme de socialització política.

- Constatem que el professorat contempla la participació de l'alumnat en termes formatius i, en alguns casos, en termes de socialització política. Però, en canvi, no la concep com a instrument de gestió. Així, entén que la implicació de l'alumnat al centre més enllà de l'activitat acadèmica, contribueix a una major identificació amb el centre, a una millor percepció de la institució..., però d'altra banda no entén que la participació sigui necessària per a la gestió ni que això pugui suposar una major eficiència.
- El professorat fa explícita la voluntat que la participació de l'alumnat sigui capaç de vertebrar-lo com a estament del centre no només amb l'objectiu d'organitzar i realitzar activitats extracadèmiques, sinó també per tal que l'alumnat sigui capaç d'estructurar les seves demandes i propostes.
- L'alumnat –tenint en compte que l'alumnat entrevistat és alumnat representant directament implicat a les estructures de participació–, entén que la seva participació ha de tenir com a objectiu, d'una banda, la mobilització de l'alumnat i l'impacte de les decisions. L'alumnat contempla la seva capacitat d'intervenir en tots els aspectes –també els relacionats amb la gestió– que afecten el centre com a positiva i desitjable.
- L'alumnat no entén la seva capacitat d'incidència en termes funcionals sinó en termes de dret a prendre part, a dir la seva com a estament de la comunitat educativa.
- Pel que fa a la participació com a procés d'aprenentatge, així com part del procés de socialització, l'alumnat percep la participació en termes de formació en relació a la seva experiència personal, al seu propi procés d'aprenentatge en el marc de les estructures com a representants de l'alumnat.

9.5. LES CONTRADICCIONS EN LA PARTICIPACIÓ DE L'ALUMNAT

Partint de l'exposat fins ara, ens ha semblat pertinent, a nivell d'aportar elements de reflexió, posar de relleu les contradiccions existents entorn la participació de l'alumnat en el marc de l'educació secundària.

9.5.1. Del discurs a la praxis

- Existeix un decalaix entre els nivells participació que s'expliciten en el discurs sobre la participació i els nivells de participació que expliciten els actors en relació a la participació efectiva i això és degut, entre d'altres coses al fet que no es generen els mecanismes adequats per a l'assoliment dels objectius plantejant. Existeix una contradicció entre el discurs sobre la participació de l'alumnat i els mecanismes que es generen a la pràctica. Aquesta contradicció es dona a dos nivells: a nivell legislatiu, entre els objectius que planteja la LOGSE per la ESO i els mecanismes que la mateixa llei proposa per a assolir els objectius; i a nivell de centre –nivell estretament vinculat a l'anterior- entre els objectius en relació a la participació explicitats en el Projecte Educatiu de Centre i els mecanismes que els IES generen per tal d'assolir-los.

- El currículum de l'ESO explicita com a objectiu general de la ESO la participació de l'alumnat en termes de capacitat "D'analitzar els mecanismes bàsics i valors que regeixen el funcionament de les societats, d'una manera especial els referits als seus dret i deures com a ciutadà dins els àmbits socials més immediats –el centre educatiu, la població, la comarca i la nació-, que li permetin elaborar judicis i criteris personals i actuar amb autonomia i iniciativa en la vida activa i adulta" o en termes de treball en grup. Però en el moment de concretar el model de gestió participativa, es creen estructures que no resulten funcionals per a la participació de l'alumnat.

- Tots els Projectes Educatius de Centre inclouen la participació de l'alumnat com a objectiu formatiu i en força casos com a mecanismes de formació. Però alhora d'establir concrecions a partir del que estipula la normativa, no transcendeixen allò reglat. És a dir, els centres no generen mecanismes de participació més enllà de l'establert.

9.5.2. L'espai i el temps de la participació

- S'inclou la participació en els objectius educatius a assolir però no es destina ni un espai físic dins el centre ni un temps determinat dins l'horari lectiu a la participació de l'alumnat. L'alumnat no gaudeix de temps per a realitzar les reunions de la junta de delegats sinó que sovint aquestes es realitzen a l'hora del pati (l'hora de descans establerta per a l'alumnat); l'alumnat representant al CEC no té un temps assignat dins l'horari lectiu per assistir a les reunions del Consell Escolar;...

- L'únic espai que es contempla és l'hora de tutoria tenint en compte que aquesta sovint es troba situada al final de l'horari lectiu.

- Pel que fa a l'espai físic, normalment l'alumnat no gaudeix d'un espai físic propi dins el centre en el qual pugui realitzar reunions,...

9.5.2. La vigència de les estructures de participació de l'alumnat

- Hi ha un decalaix entre les estructures que genera el currículum del nou sistema educatiu i els mecanismes de participació pensats i creats en el marc de l'anterior sistema educatiu. És a dir, d'una banda, s'apunta el fet que en el marc de la LOGSE el grup-classe canvia de característiques perdent capacitat d'identificació i cohesió de l'alumnat la qual cosa requereix una nova estructura de participació que substitueixi l'estructura de delegats/des de curs. Però, d'altra banda, en tot cas és interessant tenir en compte que un canvi d'enfocament del sistema educatiu cap a un model escolar comprensiu i una concepció constructivista de l'aprenentatge que fa èmfasi en la formació integral de les persones –entenent que la participació forma part d'aquesta- probablement requereix un replantejament dels mecanismes de participació de l'alumnat per tal d'assolir els objectius plantejats.

9.5.3. La participació en un context de desigualtat

- Hem destacat en el marc teòric que el professorat i l'alumnat mantenen una relació de poder asimètrica per qüestions estructurals: el professorat és qui té la legitimitat per a establir la norma, per a definir la situació; i professorat i alumnat mantenen la relació desigual que genera la mateixa estructura d'ensenyament-aprenentatge. D'aquesta manera, és el professorat qui té la possibilitat de definir i ordenar la realitat escolar fent que l'alumnat s'amolli a les seves definicions i a l'ordre que ha creat.

- En termes de percepció es destacable el fet que els actors expliciten l'existència d'aquesta desigualtat. En el cas del professorat incorporant-la com un element de normalitat i en el cas de l'alumnat destacant-la com una barrera a la seva participació. En termes de normativa, la desigualtat entre els estaments està recolzada en la mateixa composició asimètrica del Consell Escolar de Centre i per la capacitat de definició de les estructures pel professorat en tant que estament majoritari en aquest òrgan.

- Aquesta desigualtat genera contradiccions a diversos nivells:

1.- Resulta contradictori el fet que es demani a l'alumnat representant la plena participació en un context –sobretot en el cas del CEC però també sovint en el marc de la Junta de Delegats- en el que inevitablement es troba en una situació de desigualtat per raó d'edat i de bagatge però també en una situació de coacció per la relació de poder que manté com alumne amb el professorat.

2.- És contradictori el fet que l'alumnat hagi de participar a través d'unes estructures establertes sobre les quals no té cap poder de definició ni han estat establertes en termes participatius; la qual cosa té com a resultat que l'alumnat no les visqui com a pròpies.

3.- La contradicció entre el fet que sigui el professorat qui tingui la responsabilitat de promocionar la participació de l'alumnat i el fet que aquesta promoció produeixi una percepció negativa i una manca d'identificació amb les estructures per part de l'alumnat.

9.5.4. Les variables externes de la participació

- La situació del centre en termes de diversitat o conflictivitat, però també de recursos materials, plantilla,... té una repercussió directa sobre les condicions de treball del professorat i una doble repercussió –directa i indirecta– sobre la participació de l'alumnat. És a dir, la situació del centre repercuteix també de forma indirecta en la participació de l'alumnat, ja que el professorat és l'actor amb més poder de definició i és qui té la responsabilitat de promocionar la participació.

- Ens trobem amb una doble contradicció: al mateix temps que la situació del centre dificulta la participació –de forma directa i indirecta–; la participació no es destaca com a mecanisme capaç de resoldre conflictes, generar ambients de cooresponsabilitat o generar identificació amb el centre educatiu.

9.6. REFLEXIONAR SOBRE LA PARTICIPACIÓ

Finalment, ens sembla interessant destacar el comentari sorgit en algunes de les entrevistes tant amb el professorat com amb l'alumnat sobre la necessitat de gaudir d'espais de reflexió sobre la pròpia tasca. D'una banda, l'alumnat, en alguns casos, destacava la visió global que aportava el fet de "fer una repassada a l'institut" i la novetat que implicava parar-se a pensar sobre la funció que ells mateixos exercien, qüestionant-se la seva representativitat, la seva capacitat d'intervenció,... I d'altra banda, és interessant destacar el fet que el professorat ha demostrat ser un actor amb una gran capacitat de reflexió sobre la seva situació en termes estructurals.

10. BIBLIOGRAFIA

ALSINET, Josep (2001) *Reflexions entorn l'IES del Vallès*. Document inèdit.

ÀLVAREZ NUÑEZ, Q. (2001) "La crisis de la participación en las instituciones escolares: causas y consecuencias". *Innovación educativa*. (núm. 11) pàgs. 141-155.

BONAL, X. (1998) *Sociología de la educación, una aproximación crítica a las corrientes contemporáneas*. Paidós. Barcelona.

BOURDIEU, P. (1994) *Per una sociologia reflexiva*. Herder. Barcelona.

DERY, D. (1997) "Problem definitions in policy analysis". *University Press of Kansas*. (1984-1997). pàgs. 98-101.

DÍAZ NOGUERA, Mª D. (1995) *Ver, saber y ser: participación, evaluación, reflexión y ética en el desarrollo de las organizaciones educativas*. Col. Ideología, Pensamiento y Educación. (núm. 1). M.C.E.P. Sevilla.

DD.AA (2000). *Democracia, educación y participación en las instituciones educativas*. Monográfico. Kirikiki (núm. 55/56, desembre 1999-maig 2000) Cooperación Educativa. Movimiento Cooperativo Escuela Popular.

FERNANDEZ ENGUITA, M. (1992) *Poder y participación en el sistema educativo. Sobre las contradicciones de la organización escolar en un contexto democrático*. Paidós. Barcelona.

FERNÁNDEZ ENGUITA, M. (1993) *La profesión docente y la comunidad escolar: crónica de un desencuentro*. Fundación Paidea. Ediciones Morata. Madrid.

FONT, J. (coord.) (2001) *Ciudadanos y decisiones públicas*. Ariel Ed. Barcelona.

FUNDACIÓ FRANCESC FERRER I GUARDIA (1999) *Joves i participació a Catalunya*. Secretaria General de Joventut, estudis núm. 2. Barcelona.

GEERTZ, C. (1994) *Conocimiento local: ensayo sobre la interpretación de las culturas*. Paidós. Barcelona. (traducció al castellà de *Local Knowledge*, Basic Books, Nova York, 1983.)

GIL VILLA, F. (1995) *La participación democrática en los centros de enseñanza no universitarios*. C.I.D.E (M.E.C). Madrid.

HARBER, C.(1991): "Educational context for political education". *Educational Review* (núm. 43, pàgs. 245-255).

LOWNDES, V. (2001) "Trends in public participation. Part 2: Citizen's perspectives". *Public Administration* (vol 79, núm. 2, pàgs. 445-455).

PÉREZ GÓMEZ, A.I. (1998). *La cultura escolar en la sociedad neoliberal*. Morata. Madrid.

SAN FABIÁN MAROTO, J.L. (1997) *La experiencia participativa de los estudiantes en el ámbito escolar*. C.I.D.E. Madrid.

VALLÈS, MIGUEL S. (1997) *Técnicas cualitativas de investigación social. Reflexión metodológica y práctica profesional*. Síntesis. Madrid,